

د بنسټيزو استونزو د حل لاري

ويبي ټولني سره خوندي دي

Ketabton.com

نوال
لام «ضعيف»
۱۳۹۰ لمريز
ونکی

د ((گمزوري)) زوروري

د گران افغانستان سياسي برخليک له دی تېرو څه کم دريو لسيزو راهيسې دومره تېر روان دی، چې تر دی شپې دافغان ملت سترگو نه پخپلو سترگيو (عينکو) ولوستای شو او نه دنورو په ککوين، ان دهغو مدعيانو په هغو هم، چې ويل يې له فضا نه دځمکې هر څيز ديو څپک واټن هومره وينو. افغانان خواران هم اريان دريان لاس تر زني ناست دی او نړيوال ((خواخوږي)) او ((نړيواله ټولنه)) هم ورته څوک دخير پر غوندی ناست، ننداره کوي او څوک ترې خوندوټه اخلي او هغه د خوشال نيکه خبره: **د کتاب ټول حقوق له خپرندويي ټولني سره خوندي دي**

نوره واره پښتونخوا په ځای مېشته ده

دا يوزه دی زمانې پکې منصور کړم

موږ نه دچا پر سوکالی رخه کوو، نه د چا ازادۍ ته په اوبو کې خولې کيږو اونه مو دچا پر سياسي بريد سترگې بنځي وي او نه پر جغرافيايي هغه دولسونو له علمي او اقتصادي پرمختک سره دسيالی رڼا خو مو په وچولي کې دپيدايښت او افغانښت له ورځي نه ده ځلېدلې؛ نو څه به د چا سوکالی ته پخسپرو؟

هن: دا يوه خبره ده، چې دځان، ټولني او خپل برخليک په باب اندېښنه او سوچ، مو وگړني او سپني (انساني) حق دی.

حق مو دی چې دخپل برخليک په اړه او تراو هر لاسوهاندي وکړو او پرې وتوکو او داستاد الفت خبره:

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ټول حقوق له خپرندويي ټولني سره خوندي دي

د کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د بنسټيزو ستونزو د حل لارې

ليکوال: ملا عبدالسلام «ضعيف»

کمپوز او ډيزاين: ليکوال

خپرندوی: مستقبل خپرندويه ټولنه

د چاپ کال: د ۱۳۹۰ل کال پسرلی

د چاپ ځای: لاهور

د چاپ شمېر: زر ټوکه

دوه دىرش زره ټوكو ته ورساوه او يواځې په پښتو نه، په پارسي، اردو، عربي، انگليسي او فرانسوي ژبو يې هم د ژباړې او خپراوي تكل وشو.

((دگوانتانامو په انځور)) پسې د بناغلي عبدالسلام ضعيف دا په لاس كې تحليلي اثر هم دهېواد او نړۍ سياسي اكر (وضعې) ته پام دافغانستان دروانې غميزې دپاى په هيله ديو لړ نغوتو (مشورو) او وړاندیزونو ټولگه ده، چې كه يې له منځپانگې نه گټنه وشي، زما باور دى، چې زموږ دملي او سياسي رېرې دجندري (كولپ) په پرانستو كې به مرستندوى جوت شي.

زه په داسې حال كې چې نه يواځې له هېواد، ټولني او اولس سره د بناغلي ضعيف تر او كمزورى نه بولم، بلكې دده په شننو كې ځينې زورورې خبرې او دخپلې رنځورې ټولني د درملني لپاره اغېزمنې نسخې هم وښم، خداى دى وكا، چې د بناغلي ضعيف د ((حې علي الفلاح)) دا بلنه د ((خوار ملا اذان)) نشي او زموږ دروان ناورين عاملين پرې پر خپلو كړو دبيا كتنې (كلمه) ووايي.

د بناغلي ضعيف دزړه او قلم دزور دلازياتېدو په هيله.

محمد اصف صميم

۳-۱۱-۱۳۸۵

جلالكوټ

تور ته سپين نه شم ويلی سپين ته تور زه
دا اميد دى څوك له ما نه هيڅ نه كاندی
حق مو دى، چې دچا راته پر زړه چرې گرځي، هغو ته مو پر زړه
وينې پرتې وي.

حق مو دى:

چې زما دېن اغزي ته كاږه گوري

ويم چې اور شوى دهغو په گلستان

دهمدغو حقونو يو خاوند هم، افغان مسلمان او مجاهد پښتون ددى شننيز (تحليلي) اثر ليكوال - چې پخپله له انكسار پرته ځان ليكوال نه؛ بلكې دقلم د ډگر يو خړپو څن بولي - بناغلي عبدالسلام ضعيف دى، عبدالسلام ضعيف چې له ځايه ديني طالب علم دى، تر هغه مهاله په اسلام اباد كې دافغانستان د اسلامي امارت سفير و چې امريكايي ځواكونو دنيويارك د سوداگريزې منځۍ دنسكورېدو دكسات په پلمه د ۱۳۸۰ دتلې په نيمايي كې پر افغانستان ټوځي يرغل وكړ، كه څه هم بناغلي ضعيف له دى پيلوماتيكو حقونو او په پاكستان كې دلس مياشتنۍ قانوني مېشتېدنې دويزې خاوند و؛ خو پاكستانيو چارواكيو د ټولو سفارتي اداو او ارونو په ړنگولو امريكايي ځواكونو ته په لاس وركړ، چې دباگرام، كندهار او بېا گوانتانامو دتورو تمبو شاته يې څه كم څلور كاله بنكېل كړ، بناغلي ضعيف د گوانتاناموپه جهنمي زندان كې دځان په څېر له سوونو بېگناه بنديانو سره دبشرپالو امريكايانو انساني چلن دسر په سترگو وليد، تر خلاصون وروسته يې دگوانتانامو له بنديانو سره دچلن يوه بوږنورې او زړه ويلوونكې انځور وايست، په پښتو ژبه كښلي ((دگوانتانامو انځور)) دومره كتونكي، لوستونكي او هر كليوال پيدا كړل، چې په لومړي ځل يې دپښتو كتاب دچاپ شمېر

نقيض شيان په يوه آيت کې د يوه او بل په عکس کې ذکر کړي دي د سپيڅلي قرآن دغه مبارک آيت زه دې ته اړ کړی يم چې د افغانستان په لوی کور کې د اختلاف او بېلتون لاملونه وڅېرم او په دې سره پوه سم چې دا لاملونه څه شي دي چې زموږ د تاريخي ټولني د بربادې سبب گرځيدلي يا گرځي او ولي زموږ وروڼه، رهبران، قوماندانان، پوهان، روشن فکران او عام مسلمانان ددې ناورين د پای ته رسيدلو په هکله پاته راغلي او تر اوسه پورې د دي مغلفي معضلي لپاره

د حل اصلي لاري ته مراجعه نه ده شوي، زما سره له ډيره وخته راهيسې دا فکر وو چې د اختلاف، بې باورۍ او فاصلي لاملونه وموم او ورباندې پوه شم، له ډيرو پوهانو، عالمانو، مشرانو څخه مي پوښتني کړي، مختلف نظرونه مې اوريدلي او موندلي دي چې ډير به د بکتاب ټول حقوق له خپرندويي ټولني سره خوندي زمي د فکر سره برابر او ډير به يې ناموافق راتلل، خو بيا د ډيرو مصروفيتونو او يا د تجربې د کموالي له کبله ورته په نهايي ډول څير شوی نه وم، کله چې په ۲۰۰۲ م. کال د امريکايي سرو يرغلگرو د ظلم په تورو او کرغېړنو پنجره کې ولويدم، هلته مي خپل ځان يواځي له فکرونو سره وموند. ددې فرصت راته پيدا شو چې پردې ستونزو باندې د خپل مغز د توانايي او استعداد آس وځغوم، هغو مغلقواو پيچلو غوتوته ورشم چې زموږ برخليک پکښي پيچل شوي اوبياتينک تړل شويدي.

يو بل دليل دا وو چې ما وپتېيله چې بهرني دښمنان زموږ په منځ کې د بېلتون زړي څومره ډېر بندي. امريکايي شريرو او نفاق خوښوونکيو محققينو ته به ما ډير ژور او عميق فکر کاوه چې دوی له موږ نه څه غوښتل او په موږ کې يې څه غوښتل، زموږ په منځ کې

سريزه

د ټولو کائناتو پيدا کوونکي، پالونکي او روزونکي ته ثنا، د هغه د گران محبوب، رښتوني استازي او د هغه ټولو رښتونو استازو او د هغو د ټولو کورنيو وگړو او پيروانو روحونو ته درودونه او سلامونه، هغه ذات چې موږ ته يې د حق او باطل لاره په خپل لوی فضل سره بنودلې ده، هغه ذات چې موږ ته يې د ښه او بد په منځ کې د عقل په ذريعه د توپير ځواک را بخښلی دی، هغه ذات چې د انسانانو

د هدايت او د خپلو منځني ستونزو د پيچل لپاره يې د انصاف او عدل لوی کتاب د قانون په توگه د خپل رښتيني استازي په ذريعه را استولی دی، په دې کې شک نشته چې نفاق لوی خدای الله ته ډير ناخوښه عمل دی او هغه ټول بندگان له دې ناوړه کار څخه منع کوي هغه په خپل سپيڅلي کتاب کې خپلو بندگانو ته داسې هدايت ورکوي چې:

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾ [آل عمران: ۱۰۳]

ژباړه: تاسو ټوله د لوی خدای (الله) په کلکه رسی باندې چې قرآن کریم دی منگولې ټينگي کړئ، او په خپلو منځونو کې بې اتفاقي او بېلتون مه کوی.

دلته الله (الله) دواړي صيغي که داعتصام (منگولو لگولو) ده که د افتراق (بېلتون) ده د امر او نهی په توگه يادي کړي دي الله (الله) دوه

علت او دليل مې په ساده ډول واضح او ښکاره شي، که څه هم زما څېړنه به له علمي څېړنو سره توپير ولري، زما فکر، اند او ادراک به له نورو روڼ اندو علماوو او علمي شخصيتونو له افکارو سره توپير ولري، کيدلای شي دا توپير په ځينو مواردو کې علمي توپير وي يا د تجربې توپير، په هر صورت زه هغه څه تاسو محترم لوستونکو ته وړاندې کوم چې زما قاصر ذهن درک کړي دي، زه يې تجربه لرم، زه د هغو په عواقبو پوهېږم، ټولو هيوادوالو ته په ځانگړې توگه راتلونکي نسل ته د دغه پيغام رسيدل خپل ديني او ملي رسالت او مسؤليت بولم الله الله دې وکړي چې د هغو مسلمانانو وروڼو لپاره د گټې لامل وگرځي چې د گران هيواد د ستونزو د حل په لاره کې چوپړ د ځان فريضة بولي او د گرانو هيوادوالو په غمونو سره ځورېږي آمين.

د کتاب ټول حقوق له خپرندويي پوښتنې سره هيله من دي
ستاسو د دعاوو هيله من دي
ورور
ملا عبدالسلام «ضعيف»

يې د نفاق تخم په څه تدبير سره خپراوه. د مثال په توگه پښتون ته به يې په تحقيق کې ويل: چې تاسو خو د هيواد اکثريت تشکيلوي، خو اقليتونو ستاسو پر ميراث قبضه کړې تاسو بايد کوبښن وکړئ چې خپل ميراث لاس ته راوړئ. خپل ميراث په خپله و ساتئ، ازبک ته به يې ويل: چې تاسي خو اقليت ياست پښتانه غواړي تاسي له حق څخه بې برخي کړي. تاسي بايد کوبښن وکړئ چې خپل حق وگټئ. مور ستاسي سره يو، خو تاسي له خپو حقوقو څخه برخمن کړو، تاجک ته به يې بل څه ويل. سلفي، صوفي، مذهبي، مکتبي او طالب ته به په نورو شکلونو رغبېدل له هر يوه سره به يې ځان په غم شريک باله، په همدغو موضوعاتو کې دوی ترموږ ښه علم او پاڅه معلومات درلودل د دوی هڅو او کړنو ماته ښه الهام راکاوه چې هغو نيمگرتياووته چې موږ يې د ټولني پر ځای ځانځاني غوښتنو ته تيل وهلي يو، زموږ د پښتانه ټول ټولې چانسې ورکړي چې له هغه څخه ښه استفاده وکړي، زموږ د همدغه بېلتون د ټکو څخه چې کله قومي جنبه، کله ژبني بڼه، کله مذهبي بڼه، کله د مينځ لارو او سخت دريځو عناوين ورکول کېږي او د هغو بې مغزو او پوچ مغزو افغانانو په ملاتړ په عملي توگه ليدل کېږي. دا ستونزه به ترڅو وي، حل به يې کله پيدا کېږي، کله به زموږ غريب ملت او مظلوم هيوادوال د بېغمي استوگني او امنيت ساه اخلي والله اعلم.

ما خپل لنډ فکر هغو ستونزو ته متوجه کړ، چې زما په نظر زموږ د ټولني د پراگندگي عوامل پکښې ليدل شوي او يا د ډير وخت په تېرېدو يا د سستۍ او بې پروايۍ له کبله د بدمرغيو سبب گرځيدلي، ما هغه علتونه چې ستونزي تري جوړي شوي د څېړني په شکل سپړلي، په تفصيلي شکل مي پکښې تحقيق کړي، خو جوته کړم چې دا ستونزې څنگه د بدمرغۍ لامل شوي، د ستونزي بنيادي

غواړي، مرض څه شي دی، علاج يې څه دی؟؟؟ دا يوه پېچلې او سخته ناروغي ده چې بڼه تشخيص او بڼه درملو ته اړتيا لري.

د امريکايانو سره چې زه څه کم څلورکاله يرغمل وم ما د خپل توقيف په موده کې پر دې سختو ستونزو باندې د خپلي ذهني قوې او استعداد له مخې تحقيق کړي او همېشه به مي پر دې فکر کاوه چې دا ستونزي څنگه پيدا کېږي، څنگه خپرېږي او بيا څنگه په ناسور باندې بدلېږي او بالاخره د هغه لپاره علاج او درمل څه دی؟ مادلته څو علتونو ته په ځير سره خپل ذهن متوجه کړی چې زما په نظر اساسي علتونه دې او هغو ته مي د علاج او نجات لاره سنجولي ده الله تعالی دي وکړي چې زموږ د هيواد ځوريدلي او شريف وگړي تري استفاده وکړي او زموږ غريب هيواد ته څه گټه ځني ورسېږي، زما دغه تحقيق پر اووه علتونو باندې ذهن ځغلولی دي چې په لاندې

د توگه يې ستاسو گرانو لوستونکو په وړاندې ردم: سره خوندي دي د کتاپ پل خوندي نه خپل وويي پوښتي سره خوندي دي لومړی: مدرسه او بنوونځی

دويم: قومي جوړښت

درېم: کلتوري ارزښت

څلورم: جغرافيايي اندېښنې

پنځم: کورني او بهرني سياستونه او پالیسی.

شپږم: لوېديزه دموکراسي

اووم: نشيبي توکي

دا اووه هغه اساسي بنيادونه دي چې هر بنياديې ځانته جلا باب

او هر باب يې د جزئياتو په تناسب مختلف فصلونه لري.

دا يوه علمي، نظری څيړنه نه ده چې زه يې تاسو ته د يوه پروفیسور په توگه تقدیموم، بلکې عملي او تجربوي څيړني ته ورته يوه نژدې څيړنه ده، چې د افغانستان د يوه وگړي په توگه د ډيرو

د افغانستان بنسټيزي ستونزي

د نړۍ هيڅ دولت او ملت له ستونزو خلاص نه دی. په هر هيواد کې له ستونزو سره مبارزه او د حل لپاره اساسي لاره پيدا کول د هر ملت دنده ده چې هم هغه ملت يې تر نورو ملتونو بڼه درکولای او عملي کولای شي. په ټوله نړۍ کې دا يو عام رنځ دی چې د نړۍ په هر هيواد کې ساري او جوتي جرړي لري، خو د دې جرړو څيړنه د دغه رنځ د دکاموالتي په څقو عامه نه ده بلکې هره لڅيړنه درسيځمي په توپيې خپلي ځانگړتيا وي لري.

څو لسيزي پر موږ تېري سوې، څومره قربانی ورکول کېږي، څومره خلک ژوند له لاسه ورکوي، څومري اقتصادي پلانونه شاته پاته کېږي، څومره سياسي چانسونه له لاسه ورکول کېږي، خو د موفقيت لپاره بيا هم مثبت گام نه ښکاره شوی او نه اخیستل شوی دی. که اخستل شوی هم وي هغه حرکت د هيواد په ضرر تمام شوي دی او بالاخره د ساري ناروغۍ په ځير نړۍ په برخليک کې راسره شريکه شوه.

د ډيرو ژمنو، ډيرو همکاريو، ډيرو هلو ځلو سره سره ددغه رنځ پوره تشخيص نه دی شوی او يا ورته درمل پر وخت نه دي ورکول شوي د دې څه علت دی، موږ څه ته ضرورت لرو، خلک څنگه ډاکټر

ناخالو د قرباني شويو وگړيو انځور وړاندې کوي، مگر د تجربو د پړاوونو سره سره يوه علمي چاپيريال ته هم سرورنښاسي. زه هيله لرم چې زما دغه وړه ډالۍ به زموږ ځوريدلو او کريدلو وگړو ته د يوه ښه فکر په وړاندې عملي پلان ته لار وړاندېه کړي او د نورو

مدرسه او ښوونځی

مدرسه او ښوونځی دواړه د ټولني د وگړيو د فکري او علمي ودي د لوړتيا لپاره هغه مراجع دي چې د ملت ټول وگړي يې له کوم توپيره دواړو ته اړتيا لري. همدغه علمي ارگانونه دي چې موږ د دنيا او آخرت د ښکمرغۍ لوري ته سوقوي. هر وگړی د يوه کامل انسان په توگه علمي نړۍ ته ورپيژني او هر څه چې زموږ له ژوند سره تړاو لري له همدې ورونو څخه لاره ورته پيدا کيږي.

د کتابتني تجربه د ټولني له ټولني او روزني سرته خپله نيمگړي ټولنه بلل کيږي. هر وگړی چې له دغه نعمت څخه برخمن نه شي د خپل دنيايي او اخروي مسؤوليت اداينه نشي کولای او نه هم خپل خيراو شر پيژندلای شي، زما څېړنه د مدرسي او ښوونځي په هکله د يوې ستونزي د علت په توگه نه، بلکې دهغه تفريط او افراط په هکله ده چې زموږ گران هيواد يې له ډيره وخته راپه دې خوا په کړاو او کړکيچ کې اچولی دی. دغه مهمه ستونزه هيڅکله په بشپړه توگه حل شوې نه ده او نه ورته د وخت د واکمنو لخوا پوره پاملرنه شوي ده، له بده مرغه هر وخت دغه ستونزه په هيواد کې بابينه گڼل شوی او اهميت يې کم ښودل شوی دی.

مدرسه او مسجد يواځي د ديني او مذهبي زده کړو مراکز نه بلل کيږي، بلکې په سياسي او ټولنيزو مفکورو هغه سمبال مراکز دي

د کتاب ټول حقوق له خپرندويي ټولني سره خوندي دي

برخمن کړي ترڅو اقتصادي پرمختګ د هيوادوالو په ټولنيز ژوند کې بڼه والی راولي، د خلکو د سوکالی لامل وګرځي. د دفاع او امنيت په لاره کې د خپلو خلکولاس نیوی او مرسته وکړي.

د هېواد هر وګړی په دې بڼه پوهیږي چې په هره ټولنه کې بنوونکي، عالم، قاضي، حقوقپوه، انجنیر، اقتصادپوه، ساینسپوه، سیاستپوه، پیلوټ، ډاکټر او د بل هر هنر څښتن ته اړتیا سته، له هنر څخه زموږ هدف علم او پوهه ده، نه د هغه هنر خاوند چې په بله ژبه دم ورته وايي. موږ وینو چې زموږ ټولنه تراوسه په سید جمال الدین (افغاني)، احمد شاه (ابدالي) خوشحال خان، میرویس خان، محمود (غزنوی) او نورو علمي او تاریخي شخصیتونو په علم او پوهه ویاړي. خو له بده مرغه ددغي اړتیا پېژندلو سره له ډیره وخته

د بنوونځي او مدرسي تر منځ یو ډول توپیر لیدل کېږي، د دغو دواړو مراکزو په منځ کې رقابت تر سترگو کېږي. همدغه رقابت د وخت په تېرېدو سره د یو ډول فاصلې او په بل عبارت د یو ډول نفرت لامل ګرځي چې ټول هېواد دیوې لویې بدمرغۍ کندی ته ورغورځوي. ځکه چې زموږ د هيواد ټول وګړي د متعلمینو او مقلدینو حیثیت لري او مقلد په هر وخت کې د یوه رهنما په لارښوونه پسي روان وي، همدا دوه مراکز مدرسه او بنوونځی دي چې د هيواد لارښود او خلکو ته لارښوونه کوی، که خدای مه کړه د مشرتابه د مراجعو تر منځ د تضاد او رقابت نڅښې پیدا کېږي، نو په اوتوماتیک ډول ټول هيواد

د مخکښانو پر پله پرغبرګ مشرتابه وپشل کېږي او دا بېلتون د وخت په تیریدلو سره د انفجار پولي ته رسیږي. دا چې دا انفجار به په خپله کېږي یابه د دویم ګړي لاس په لمسون سره کېږي دا بیا بیل

چې ددغه هيواد بچیان پکښې حقيقي روزنه اوزدکړه ترلاسه کوي، د الله په وړاندې د بڼه مسؤولیت او د ټولني او ژوند په وړاندې د انساني مسؤولیت او کرامت لپاره په عملي توګه ځان جوړونه ده، داسې زده کړه هیڅ ستونزه نه ده او نه دغه روحاني مراکز کومه ستونزه راولاړوي. بالعکس په ټولو روزنیزو اړتیاوړ برخو کې انسان ته روزنه ورکوي چې اخلاقاً د ټولني خدمت ګار اوسي، په ټولنه کې خلکو ته ضرر ونه رسوي، د اړتیا په وخت کې د خلکو سره مرسته وکړي

د خدای له بندګانو سره احسان او لوربیننه خپل یو دائمی عادت وګرځوي. د خدای الله او خلکو په وړاندې خپل مسؤولیت سرته ورسوي، د رسالت پیغام د امانت په توګه خلکو ته ورسوي، صورت او سیرت د خدای او د هغه د رسول پر طبقه برابر کړي؛ خلکو ته د معاملاتو د خلال، حرام، مذهب، ملایح او مکروه توپیرونه وښيي، په اسلام کې ټولنیز او اجتماعي عدالت هره ټولنه یوه سوکاله او سوله ییز چاپیریال ته سیخوي انسان ته د دنیا او آخرت نیکمرغي او بریالیتوب ورپه برخه کوی، معروف او منکر سره بېلوي.

بنوونځی هم د ټولني او انساني روزني لپاره مدرسي ته ورته اهداف لري، د هيواد د ځوانانو او ټولو وګړو بڼي روزني ته پاملرنه کوي یو داسې هدف ته لاره هواره وي چې د ټولني یو سالم، ګټور او با استعداد وګړی د خپل هيواد د چوپړ لپاره رشتونی خدمت ګار اوسي، د ټولني له کلتوري او عنعنوي ارزښتونو خبراوسي او د ټولني د وکړيو د عصري اړتیا وو په پوره کولو کې د هغو لارښوونه او مرسته وکړي. د نړۍ د سیالی په ډګر کې د یوه بڼه سیال نقش پر ځای کړي. د نړۍ له نویو پرمختګونو څخه هيواد برخمن کړي، د ساینس او نوي ټکنالوژۍ په لویو نعمتونو سره د هيواد ټول وګړي

حقيقت څخه دهغو سترگي پټې شوې دي. د وخت واکمنانو بنوونځيو ته زياته دولتي بودجه وقف کړې، هغو ته يې عصري تجهيزات او نور لوازم پر خپل وخت برابر کړي، د بنوونکو لپاره يې عزت، کور، موټر او تنخوا، تخصيص کړي، ددغه ارگان دودې لپاره يې د تبليغاتو له هري وسيلي څخه ښه کار اخستي دي. خو له بده مرغه د ديني او مذهبي زده کړو لپاره يې يوازي فقر کافي بللي دي، سره له دې چې دواړه زده کوونکي د ملت بچيان دي او ددغه ملت په حقوقو کې بهې له کوم توپيره مساوي حق لري. يو د هيواد په گډه بودجه هډوکي کلکه وي، خپله اوکورنۍ د اصراف سره سره په دغه بودجه باندې ساتي. مگر بل وگړی بايد فقروکړي او د هيوادوالو په سره اووچه ډوډۍ په نيم نس ژوندوکړي.

د دغو دوو سکتورونو له مينځ کې نه انډول ياد يوه سکتور له پامه غورځول د يو ډول بېلتون لامل گرځي. چې په تدريجي توگه د دې بېلتون او انفصال او د دغو سکتورونو په اهميت نه پوهېدل نورهم په دغه بېلتون کې زيات والی راوړي، د مثال په توگه: ملا د انجينر په اهميت نه پوهېږي، او انجينر د ملا په ارزښت نه پوهېږي، يا يوڅه پوهېږي، يا پوهېږي خو د بېلتون په ډيروالی سره د تعصب غوټه پيدا سوې ده. همدغه تعصب ددغه حقيقت د اهميت په باب د هغو پر سترگو پرده غورولې وي، دا هغه ستر علت دی چې دوخت په تيريدو سره يې د خلکو کړاوونه زيات کړي دي، د دې لپاره چې د خلکو لپاره ښه روښانه شي د مثال په توگه څو بيلگي د لوستونکو په وړاندي ږدم.

کله چې امان الله خان په ۱۹۱۹ ميلادي کال د فبروري پر ۲۳ مه په لغمان کې د ناڅرگندوکسانو لخوا د خپل پلار تروژني وروسته قدرت

علتونه لري چې په هغو کې لوی علت د نظرونو بيلوالی دی. دويم د دغوارگانو د اهميت نه پېژندل دی. له بده مرغه د بنوونځي بنوونکي ته دا مفکوره ورکول شوې يا هغه همداسې مفکوره پيدا کړې چې د مدرسي يا مسجد بنوونکي د زاړه کلتور يا عنعناتو پالونکي دي. په نظر کې افراطي او ساده ژوند کوونکي دي، له عصري تمدنه ناخبره دي او يا پام نه ورته کوي، په فقيرانه ژوند کې عزت لټوي، د سياسي او اقتصادي رقابتونو مخالف دي او يايې په اهميت نه پوهېږي. نو له همدې کبله بايد ده ته په خواره سترگه وکتل شي. په ټولنه کې بايد ظاهري عزت ونه لري او د منصب او مقام څخه بيل وساتل شي، يوازي د مړي د غسل، تکفين او تدفين، د ماشوم په غوږ کې د اذان، د اسقاط او خيرات، په مسجد کې د ماشومانو د لومړنيو زده کړو او د خلکو د امامت لپاره د زکات او ورځني ټوک په عوض مصروف وساتل شي او بس، بالعکس د مسجد او مدرسي د بنوونکي په فکر کې د بنوونځيو بنوونکي او زده کوونکي د يو بدعتي، فاسق، فاجر نااهل، د دين او مذهب پرېښوونکي، د اسلامي او کلتوري دودونو پايمالوونکي د لوېديزو او غير اسلامي هيوادونو د کلتورونو پلويان او د پرديو کلتور ته وده ورکونکي گڼل کېږي چې د دغو دواړو سياليو لپاره په پوره دلائلو په هرډول حالاتو کې بيلابيل تبليغات شوي چې د هغو پوره بيلگي هر وخت ليدل شوي دي. مور وينو چې دوخت په تيريدو او د مختلفو انقلابونو په راوستلو سره ښه روښانه شوي دي، دلته عمده او بنيادي انفصالونه راغلي هغوی په شربلسره ښه وده کړي ده. هر غليم په خپل وخت کې تري ښه گټه اخستي ده. په همدغو نظرونو باندې دهيواد هرڅه ته زيانونه رسيدلي دي، د وخت حکومتونو تردې مهاله د دغو دوو تربيتي مرکزونو توازن نه دی ساتلی، ياهغو ورته پاملرنه نه ده کړې ياله دغه

دغو کمونستانو سمدلاسه په هیواد کې د علماء کرامو او دهغو د پلویانو په نیولو پیل وکړ. محبسونه یې ځني ډک کرل آن تردې چې په ژوندونې یې پر هغو هدیري جوړي کړي. دغه وخت وو چې بنوونځي د اسلام پر ضد د مبارزې ستر مرکزونه وگرځیدل، د اسلام او مسلمانانو پر ضد به پکښې پلانونه جوړیدل د کمونستي ایډیالوژۍ کفری شعارونه به د بنوونځي د بنوونکي یازدکونکي لخوا خلکو ته رسیدل، د علماء کرامو، مسجدونو، مدرسو او اسلامي مقدساتو پر ضد تبلیغاتو د لومړي ځل لپاره په دغه هیواد کې عادي بڼه غوره کړه. د کمونستانو داسې ناوړو کړنو په هیواد کې د ټولو مسلمانانو د صبر کاسه وچړیول. مسلمانان له خپل خواره هیواده هجرت ته اړ ایستل سول، په هیواد کې عامو مسلمانانو ته هم دا احساس پیدا شو چې د دغو کرغېړنو خپرو په وړاندې د ملي قیام هڅه وکړي او د اسلام د دفاع په لار کې دا خپلو زړونو نفرت د کمونستي پرمختګ په وړاندې ښکاره کړي. دې دلته بیا هم مدرسه او بنوونځی په یوه مخامخ ټکر کې سره ښکېل شول. بیا هم ملا ساده وگڼل شو. د دیني زده کړو د بنوونکي حیثیت کم وپیژندل شو، د هغوی د نابودۍ یا ورکاوې هڅې وشوې، که څه هم په پوهنتونونو کې د شرعیاتو پوهنځي شته او محصلین د فراغت سند تر لاسه کوي، خو د دیني زده کړو لپاره کافي نه دی گڼل شوي. او یا دا چې د نورو عصري مضامینو لټان چې په شرعیاتو او دین بېخي خبر نه وي په اوتوماتیک ډول د شرعیاتو پوهنځي ته کامیابېږي. بیا دا خلک اثره قاضیان او څارنوالان جوړېږي چې د لېوانو دي هم پلاور باندي وگرځي.

که څه هم د کمونستي رژیم بیخ او بنیاد د خلکو په نظر له منځه ولاړی مگر بدبختانه د کمونستي نظام تر نسکوریدلو وروسته بیا هم هغه کمونستی ډلي د ژبې یا سیمې له مخې د مجاهدینو په ځینو

ته ورسید او له انگرېزانو څخه یې د هیواد خپلواکي بېرته واخیستله. او د ده په وختو کې په هیواد کې عصري بنوونځي را ووتل له همدغه وخته

د بنوونځي او مدرسې تر منځ درز نورهم مخ په ډیریدو سو، د بنوونځي او مدرسې زده کوونکي د مقابلې په بهیر کې د عقدي حد ته ورسیدل، دا مقابله د محمدظاهر شاه او محمد داود خان په وخت کې نوره هم گرمه شوه، د حکومتی چارواکو توجه یوازي بنوونځیو ته ځانگړی وه، مسجدونه او مدرسې چې د مذهب او اسلام بڼه زده کړه پکښې کیدل او کيږي یوازي د فقر په کچکول پوري وتړل شول، همدا لوی علت وو چې د افغانستان طالبان یاددیني پوهي زدکونکي د زدکړي لپاره له افغانستانه بهر وتل. د هیوادنه د باندي به یې دیني زدکړه کول، هغوی په بشپړه توگه له مکتب څخه بیل او لیري روزل

د کیدل ب ټول حقوق له خپرندويي ټولنی سره خوندي دي
دویم مثال د ثور په اوومه د کمونستي رژیم کودتایا خونړی انقلاب

دی. د افغانستان د هلاکت دغه تخم د ظاهرشاه او داودخان د واکمنیو په وختونو کې پیدا شو، وکرل شو او وده یې وکړه، ددغو گوندونو یا عقیدو خلک د بنوونځیو او پوهنتونو له غیږو راوتوکیدل، په ټولنه کې دغه مکروب په ډیره بېړه دهېواد تر هره گوټه ورسیدی

د هیواد د شاهي نظام د کورنۍ په غیږ کې یې نفوذ و کړ د هغو ملاتړ یې خپل کړ، هغو به په ډاگه او برېښ ډول سره د مسلمانانو او اسلام پر مقدسو هدفونو گوزارونه کول. دغو عناصرو په هیواد کې په مختلفو نومونو تبارز وکړ، کله چې هغو د خپل زاړه ملگري داود خان پر سر ماله تیره کړه، نو یې د هغو په عقیده بریالی انقلاب وکړ،

صلاحيت ته کول غواړي، لورې زده کړې چې د هيواد د اوسني اداري اساسي قانون د ځينو مقاماتو لپاره مناسب گڼي د مولوی فضل الهادي (شينواري) غونډې شيخ الحدیث له مخې ليري کوي که څه هم هغه د خپل مسؤوليت په دوره کې د شريعت ټول حدود د اوسني نظام

د رضامندی او خوشحالي لپاره ناعملی پريښودل. په دغه هيواد کې د شريعت د يوه حد اقامه هم عملي نه کړای سوه، دلته ښه معلومېږي چې پټ رقابت وجود لري. د هيواد په هر گوټ کې د مدرسي طالب او استاذ د کفارو د سازشونو له امله په مختلفو نومونو وژل کېږي، توهينېږي، بندي کېږي او..... ترڅو په دغه نوم سره ټوله اسلامپالې ښه وټکول شي، آن په غربي مطبوعاتو کې خو لاخبره تر رسول اکرم صلی الله عليه وسلم پوري ورسیده، د رسول اکرم په نوم کاریکاتورونه خپاره کړل سوه او د پاڼې په لمسونکو خبرو بېي د اسلام توهين ته لمن ووهله، نور نو زموږ لپاره اصلي عامل ته لاره پيدا کول او پيژندل او د حل لاري لټول پکار دي. موږ بايد يوازي د خلکو له احساساتو، صداقت، فقر او مجبوريت څخه استفاده ونکړو که چيري په رښتوني ډول هڅه او کوشش وشي چې په ښوونه او روزنه کې بنيادي او بنسټيز مشکلات حل کړای شي نو څو ټکي بايد په نظر کې ونیول شي.

۱- په ښونيز نصاب کې بايد له لومړي څخه تر دوولسم ټولگي پوري نغښتي تعليمات په اوډلي ډول ځای کړل شي.

۲- اسلامي ښووني د هر ټولگي د زده کونکي د ازمويني او بري مهمه برخه وگرځول شي.

۳- اسلامي ښوونه د هيواد د ښوونيز نصاب داسي مهم رکن وبلل شي چې د ښوونو او لوړو زده کړو د ملا د تيرحيثيت ولری.

جهادي ډلو کې تنظيم شولي. هغو په ډيرمهارت سره د خپلو ناوړو او نا اسلامي کړنو، د اسلام او وطن سره د خيانت جبران د مجاهدينو په بدنامولو کې ولټاوه، هغو خپله مجاهدينو ته د ځينو مجاهدينو په پلوي ياد مجاهدينو په نوم اولباس کې يوځل بيا ملت ته گوزار ورکړ، زموږ د هيوادوالو د وينو تويولو ته يې ادامه ورکړه، په هيواد کې يې د بې اتفاقي او بې اعتمادی فضاء نوره هم په ټينگه سره خپره

د تعصب او نفرت زړي يې په ټولنه کې وشپنډل، همداراز د طالبانو په نظام کې هم ځيني ناپيژندل شوي کسان ننوتلي وه. هغو به بې ځايه

د خلکو ځورونه کوله، د طالب په نامه به يې طالبان بدنامول، که څه هم طالبانو په پوره غور سره کوشش کاوه چې کمونستي څپري بريندې کړي او له خپلو ليکو يې ليري کړي خو طبعي خبره ده چې سل په سله کې دا مخلوط کړل شوی تخم نه سواي بدلیدلای، لاتراوسه دالری روانه ده. دا چې ترخوبه وي خدای تعالی ښه پوهيږي.

خبره د مدرسي او ښوونځي وه، د طالبانو اسلامي نظام بيا تر ډېره مدرسو او مسجدونو ته پاملرنه وکړله. د ښوونځيو سره يې دومره ليوالتيانه ښودله څومره چې مناسب وه يا خلکو له هغو څخه غوښتنه درلوده. له بده مرغه اوسني نظام بيا په پيل کې مدرسو ته په يواځيزه توگه شاوگرځوله مگر ښوونځيو ته يې نسبتاً ډيره پاملرنه وکړه دا افراط او تفريط دواړه د پيدا شوي واټن سره ښه مرسته کوي، د بېلتون ډيروالی راولي او نورو بدبختيو ته لاره هواروي.

موږ وينو چې دا اوس هم دمدرسو او ښوونځيو ترمنځ ښکاره مقابله روانه ده، د ښوونځيو قوت د مدارسو کدرونه بياوکه او بې

قوم او قبيلوي جوړښت

افغانستان د مختلفو قومونو له تركيب څخه جوړ شوی، د بېلابېلو ژبو او کلتورونو درلودونکی هېواد دی. د دې توپيرونو سره سره تر ټولو ښه خبره داده چې ټول قومونه يې کاملاً د يوه دين پيروان دي. ټوله د يوه ملي پيژند او هويت افغان په نامه وياړي. که څه هم د مذهب له پلوه په خپلوكي څه توپير لري، لکه سني شيعه او... مگر د هر قوم گټې او زيانونه د يوه بدن د غړيو په توگه سره تړلي دي. له دې څخه ډډې خوښه يوه قوم په يوه ستونزه اخته کيږي ټول قومونه ورسره زيانمنیږي، همدارنگه د يوه قوم نيکمرغي د ټولو قومونو نيکمرغي ده که خدای مه کړه يو قوم په مشکلاتو کې بنکيل وي نور قومونه يې په غم ځان خبر نه کړي د ستونزو په حل کې ورسره مرسته ونه کړي نو دا ستونزي به د وخت په تيريدو سره ټولو قومونو او حتی ټول هېواد ته سرايت کوي او که بالفرض خدای مه کړه د يوه قوم په بدبختي کې د يوه بل قوم وگړي يا قوم خپله گټه او ښيگڼي لټوي دا ډيره ناپوهي او يا په بل عبارت د تعصب مانا لري.

په هر صورت د هيواد د خپلواکۍ او ملي گټو پر بنسټ تل يو موټی کيدل يو له بل سره پخلا کيدل، مخالفتونو ته د پای ټکي اېښودل د ټولو هيوادوالو او وطن په گټه دي.

۴- ښوونکي بايد په ديني او عصري تعليماتو باندې ښه سمبال کړاي شي.

۵- د زده کوونکو يونيفورم د نظام په شکل خاص خو ملي شکل ولري داسې نه چې د پتلون او نکتايې پر دی کلتور په زور تحميل کړای شي.

۶- په ښوونځيو، لیسو او پوهنتونونو کې پر اسلامي صورت او سيرت ټينگار وشي.

۷- د اسلامي تعليماتو سند او بريليک د نورو تعليماتو د سند سره معادل وپيژندل شي، خو د هيواد ټول وگړي له يوه منظم اسلامي نصاب سره ليوالتيا پيدا کړي او اعتماد پر وشي او وړتيا ته لومړيتوب او ارزښت ورکول شي.

۸- د شخصي ښوونيزو مراکزو او مدارسو په زده کوونکيو کې د ديني سيالۍ د احساس د پياوړتيا لپاره رغنده پاملرنه وشي.

۹- په پوهنتون کې بايد د هري رشتې انتخاب د هغې رشتې د زده کوونکو څخه وسينه داچي د نورو مضامينو تمبلان د نورو زده کوونکو ځای ونيسي. وړاندي مو وويل چې مدرسې د مکاتبو موازي ارگانونه دي خو په مسلکي توگه په پوهنتون کې يوازي د حقوقو او شرعياتو رشتې لري که دا رشتې نور زده کوونکي له دوی څخه اشغال کړي نو بيا د ديني مدارسو زده کوونکو ته کومه لاره سته چې خپله رشته انتخاب کړي؟

۱۰- د نارينه او ښځينه تعليماتو د نامخلوط تعليم لاري چاري بايد بيلې وساتل شي.

خوشحالي وښودل شي، نو دا به د ملي وحدت پر وجود د کلک گوزار مانا ولري، که خدای مه کره يو وگړی يا شخص په دې عقیده وي چې د دوی له کړاوه گټه واخستلای سي يا يې د ځان په گټه تعبیر کړي، نو دا به د ملي نیکمرغۍ پر لوري مخته تگ نه، بلکې شاته تگ وي، که خدای مکړه يو شخص په دې عقیده وي چې د دغه کړاو په اور به ځانونه تاوده کړي نو باید انتظار وباسي چې دغه اور به يو وخت د هغه کور هم سوزي. پښتون قوم اسلام پاله، پاکزې، صادق او خوشباوره قوم دی. دغه قوم پر خپل فرهنگ او دود، خپلواکی، میلې پالنې او غیرت مین دی او په ویاړي، د ښه گومان او احسان تابع وي، همیشه پر نورو د نیکو گومان ساتي، پر صداقت او باور قرباني ورکونکي دي، د پښتنو قومي جوړښت تردیره پر جرگو باندې ولاړدی، د خپلو پریکړو پالونکي دي د لویې سینې او زغم

د کولوونکي ل حقوق دي، خپرندويي ټولنی خپلره خوند کورکي د کمزوریو او ننواتو ښه دود لري، له ملا، سید او پیر سره پوره مینه او اخلاص او د هغو بې ساری احترام کوي. د اسلامي معتقداتو، شراعتو او شعائرو پالونکي او ساتونکي دي. هر وخت جرأت، وفا او قربانۍ ته ژمن دي، مگر د دې ټولو نیکو صفاتو سره سره یوه ډیره لویه نیمگړتیا هم لري. دغه ستونزه د دغه قوم ساده گي او خوشباوري ده، داسې خوش باوري چې ترحد او اندازي اوچته ده. له بده مرغه چې له همدې صفت څخه یې تل ځینو اشخاصو ناوړه استفاده کړي او لاتر اوسه دغه لړۍ توده روانه ده.

تردیره د پښتنو د قومي جوړښت اهمیت په دې کې دی چې په هر مهال کې د غلیم په وړاندي منظم پوځ لري داسې پوځ چې نه اعاشه او نه تنخوا غواړي. د دین او وطن دفاع د خپلو زلمیانو په وینو کوي، د شخړو په وړاندې ښه ساده او عادلانه قضاوت کولای شي.

په افغانستان کې هر قوم په خپل دننه کې یو ترکیبې جوړښت لري د هغه جوړښت په چوکاټ کې ځانگړی ملي اعتبار لري. هرکله چې دستونزو سره لاس او گریوان کیږي هغه وخت خپلو ستونزو ته د حل لاره پیدا کولای سي. بهرنی قوتونه، اشخاص یا پردي عنعنات ددغه قوم ستونزه نه سي هوارولای دا عادي خبره ده چې په هر قوم اوهره سیمه کې ډیر کړاوونه اوستونزي پیدا کیږي یا واردیږي یاواردي سوي دي مگر ملي یووالی یې په هواروي او سوله ییز ډول له منځه وړلو کې ښه رول ادا کولای شي، خو دامهمه خبره ده چې ملي وحدت ته د کړاونو وړاندیینه وشي او یا ورته پوره احترام وشي که څه هم څو لسیزي ددغه جوړښت د ختمولو لپاره کار شوی دی. تراوسه پوري هم په یوه او بل نامه د دغه بنسټ د ختمولو لپاره کار کیږي او تردیره حده تاوان هم ورته رسیدلی دی.

د کتاب ټول حقوق ډیر نږدې یادونه وشوه داچې هر افغاني قوم مختلفي ځانگړتیاوي لري او عنعنات یې نسبتاً تر سیمې پوري توپیر لري مگر د دې سره سره هم پرته له یو څو اشخاصو چې پردي ډول ته نڅا کوي د یوه افغان نوم او واحد هدف لري. دلته به خپل هدف ته را شو او خپل پښتون قوم به وڅیړو، پښتون قوم د افغانستان د خاوري او نفوسو اکثریت تشکیلوي چې د افغانستان په ثبات، امنیت، اقتصاد او سیاست کې عمده رول لري. دا یقیني خبره ده چې د دغه افغاني هد او جز درد د هیواد د ټولو وگړو درد دی، د دغه قوم نیکمرغي او بدمرغې د ټولو قومونو شریکه ده، ثبات یې د ټولو قومونو لپاره ثبات او بې ثباتي یې د ټولو لپاره بې ثباتي ده، که خدای مه کره د دغه قوم په منځ کې هره ستونزه لاینحله پاته کیږي نو د دغې ستونزي ضرر به په تدریجې ډول عاموالی خپلوي او ټولو قومونو ته به دهغه توبن رسیږي. که چیرته د دغه قوم په غم کې

تاوانونه خلکو ته بيانوي، په ټولنه کې کاملاً بې طرفي ساتي. يوازي د مصلحت راوستل، د شر او فتنې رفع او دفع په پام کې نيسي، همدارنگه سادات او پوهان هم په دغسي مواردو کې خپل نقش لوبوي او د بڼه موقف او درانه مقام څښتنان او با عزته څيري بلل کيږي.

جرگه د دغه قوم هغه مهم ارگان دی چې د ټولو ناروغيو لپاره دوا او درمل کيدلای شي، د هرې ستونزې علاج کولای شي، هغې ته د حل لاره موندلای شي، خو دغه اهميت هغه وخت خپلولای شي چې کاملاً د بې طرفی اصل په پام کې نيول شوی وي، په بشپړه توگه د اعتدال رعايت شوی وي، د سولې، ثبات او ملي گټو اهميت په نظر کې ونيول شي، جرگه په خپلواکي سره د پرېکړې توان ولري د خپل تصميم د پوره پلي کولو واک ورسره وي او دواړو بنکيلو لوروتو د باور اومنلو وړوي يا غالب گومان ورباندې د بنو اونیکو د وکټاب ټوکه نو په دې غورل سره بايد هڅه وشي چې د دغو مهمو ارکانو حيثيت او اعتبار وساتل شي.

که خدای مه کړه د دې هڅه وشي چې دغه ارگان د سياسي يا شخصي گټو لپاره د فشار، اعتبار يا پيسو په زور د ملت له ارادې پرته استعمال شي او يا په سياسي دام کې بنکيل شي دا به نه يوازي د ټول ملت له ارادې سره خيانت وي، بلکې په راتلونکي کې به هم د خلکو په وړاندې له بدگوماني او بې باورۍ يا بې اعتمادۍ سره مخامخ شي، بل دا چې دغه ارگان هغه وخت په ناپييلتوب سره موثر تماميږي چې د خلکو د باور له امله د خلکو په منځ کې ټوکيدلي ستونزي په عادلانه توگه حل کړي. که چيري د جرگې غړي يو طرف ته منسوب کيږي په هغه صورت کې به دوی خپله د اختلاف له امله د نورو ستونزو سره مخامخ کيږي چې له همدې کبله به بيا هم د خلکو په منځ کې د نورو مشکلاتو سبب کيږي دا ډيره اړينه ده چې

د قضاوت د پرېکړو تر شا درېدلای شي، په ميړانه او پوره شهامت يې پاللای شي، خو دا ټوله په هغه مهال کيدلای سې چې په خوله او زړه له هغو سره صداقت او وفاداري وشي، کله چې د قومونو او قبيلو ترمنځ يوه ناوړه او ناکاره پيښه رامنځ ته کيږي قومي جرگي يې په قومي دود سره هوارولای شي. د حکومتونو په چارو کې لاسوهنه ډيره کمه او لږه کوي، پر خبره يې باور کوي، د هغوی د اوامرو اطاعت کوي، د اړتيا پروخت ورسره مرسته کوي، خو له خپلو رواياتو او دودونو سره له ليونۍ مينې سره سره پر اسلامي ارشاداتو او ارزښتونو باوري او سربښندوی قوم دی.

پښتانه د دې نيمگړتيا سره سره چې د سياسي ارادې او اداري واکمنۍ سره ډير تړاو او مينه نه لري خو د سياسي نظامونو بری او پايښت هم د دوی له ملاتړ پرته اسانه کار نه دی، دلته بايد په خواشيني سره هغه څه په گوته او روښانه شي چې د څو لسيزو را په دې خوا د دغه قوم د قومي جوړښت د پراگندگي کوشش شوي او کيږي

د خود خواهانو پر هغو غوښتنو چې له اسلامي، ملي منافعو سره سمون نه خوري سترگې پټې شوي دي. دا خورا مهمه ده چې ولي له دغه جوړښت څخه د ملي فرهنگ، دود او عنعنې پر خلاف گټه اخستل شوې ده. د دغه قوم پر حقوقو، چې په اولسي او قومي نظام کې ستر نقش لري له ډيره وخته سترگې پټې شوي دي.

ځوان کهول مذهبي علمای کرامو، ساداتو او قومي سپين ږيرو ته تر ډيره د عزت او مشرۍ په سترگه گوري، د هغو خبري مني، د هغو احترام کوي. ملا او عالم د دوی په هره جرگه کې اړين غړی وي، خپلې جرگي د شرعي اصولو له مخې وړاندي بيابې، د هر کار ثواب او عذاب خلکو ته نښي. د بنو موفقيتونو، د دنيا او اخرت گټي او

رنګه په ډاګه د شرابو څښل، خرڅيدل، رواجېدل په نظر کې نه نيسي سره له دې چې په اسلام کې د شرابو او زنا لپاره حد او سزا شته او د تریاکو لپاره په ظاهره نص او دليل نسته، خو قياس ته به تګ کيږي يا دا چې د تریاکو لپاره به اختصاصي محکمه جوړيږي، خلکو ته به قيد او د اعدام سزا ورکول کيږي، خو د زنا، شرابو او نورو غیر شرعي فاحشو چارو لپاره لکه برېښه عسکونه، نیمه برېښه فلمونه او دا چې د فحاشۍ عادي او برېښو زنا کارو ټلويزیوني فلمونه او عکسونه چې کاملاً ټوله ټولنه په ځانګړې توګه نوي نسل په حتمي اخلاقي فساد اخته کوي. شراب، زنا، د بنځو او نرو ښکاره بد اخلاقي په ټولنه کې عادي ګرځي، کيدای شي په راتلونکي کې دغه اعمال خلکو ته د عاموالي په خاطر د ګناه حیثیت ونه لري که څه هم د نشيي توکو بندیدل ښه کار دی، د افغانستان په اګټه دی، مګر پر داسې د کتاب ټول حقوق له خپرندويي پر لاسي سره خوندي دي شیانو ځاموشي دا ثابتوي چې عالم استعمال شوي دی، کله نو د زنا او شرابو لپاره چې د قرآن په صریحو آیتونو ثابت دي ولي نه اختصاصي محکمه شته او نه ورته علیحده تبلیغات. له عالم څخه د سیاسي ګټو په خاطر داسې استفاده به د هغه پر تندي باندي یو تور داغ باله سي. ځکه په ټولنه کې د عالم حیثیت کمول او د هغه وقار او بې طرفۍ ته صدمه رسول ډېره بده خبره ده چې د هغه مستقبل ته ډېر لوی تاوان رسوي او د خلکو د نیکو ګومان ورباندې خرابيږي. د یوه عالم لپاره لازمه ده چې په ټولنه کې د ناپېيلتوب دريز ولري، په مطلقه د حق پلوی او د باطل پر ضد واوسي، نه د حکومت او قوت د ناسمو پالیسيو تطبیقوونکی.

دغه ارګان په ټولو تحولاتو کې حق پالنه حق وینه او بې پرې توب او ناپېيلتوب وساتي او خپله بې طرفي حفظ کړي. د مثال په ډول که یو عالم د پیسو له ورکړي یا له کوم فشار څخه پرته دې ته وهڅول شي چې د بنځو د تعلیم او تربیې په اړه شرعي دلایل وړاندې کړي او په خلکو دا ومني چې هغوی خپلي خویندې او لوني بنوونځیو ته واستوي، په دې هکله نبوي حدیث د دلیل په توګه ووايي چې دا د هر چا حق دی چې زده کړه وکړي، نو دا ښه خبره ده. که د دغه عالم (ملا) خبره یوازي د همدې هدف لپاره وي او بنځي د شرعي حجاب او د بنځو د تعلیم د شرعي حدودو په پام کې نیولو سره، شرعي زده کړي وکړي او د نارینه وو سره یې د ډکو وهلو احتمالات نه وي او د هغو سره یو ځای د کښیناستلو خبره چې د کبیره اولویو ګناهونو سبب ګرځي نه وي، هم د بنځو لپاره او هم د ټولني لپاره ګټور تماميږي، مګر که د بنځو په زده کړه او ښوونه کې د مذهب او اسلام سپکاوی وي یا پر هغه باندي تجاوزونه وي، او د اخلاقي او کلتوري فساد سبب وګرځي، لکه اوس چې دلته ځيني کورسونه، ښوونځي او پوهنتونونه نارینه او ښځي پر یوه ميز کښنوي، اخلاقي فساد ته یې تشویقوي، د بې حیايی او بې ستری لور ته یې وربولي، نو دلته معلومیږي چې عالم بې ځايه استعمال شوي دی، د الله له طرفه ورکړه سوی مسؤلیت یې نه دی پر ځاي کړي او یوازي او یوازي یې مادیات په نظر کې نیولي دي. دویم مثال: که بالفرض یو عالم یا علما د بهرنیانو یا حکومت د خوشحالولو لپاره خبري کوي چې تریاک او بنگي او د هغو کښت او کاروبار په شریعت کې حرام کار دی، خلک دې دا کار نه کوي او د امریکایانو یا انګرېزانو سره دې په دغه کار کې مرسته وشي او له بلي خوا په هیواد کې د زنا په وجه د ایډز پراخیدل او ډېرېدل او دا

کوي نو دلته هم د قومي مشر له حيثيت او اعتماد څخه ښه گټه نده اخستل شوي، ځکه د هغه اعتماد ته صدمه رسول د هغه پر تندي باندي د تور داغ ايښوولو حيثيت لري.

اوس به اصلي ستونزي ته راشو لکه چې وړاندي وويل شوه چې عالم، سيد، حضرت او قومي سپين ږيري په افغاني ټولنه کې هغه مخکښان دي چې دهيواد ټول وگړي ورباندي اعتماد کوي، د هغو خبرو ته غوږ نيسي او د هغو احترام کوي. د هر داخلي او بهرني ځور ياستونزي په وخت کې ورته مراجعه کيږي. له همدې کبله ډيره اړينه ده چې د هغو د حيثيت ساتنه وشي، غوږ ورته ونيول شي، احترام يې وشي، د هغو په نیکو مشورو عمل وشي. که د دوی له نیکو نظرونو استفاده وشي زه په دې يقين يم چې زموږ بې حساب ستونزو ته چې ټول هيواد يې له غم، تشویش او نهيلی سره مخامخ کړی دی، د پای دکتی اکتیپنولو له شې او د حل لاره به ورته پيدا شي. مگر بديختانه چې د دغو مخکښانو د افکارو او عقيدو پوره درناوی د څو لسيزو راپديخوا نه دی شوی. د هغو له پخو اسلامي کلتوري تجربو څخه پوره گټه نده اخستل شوي، بلکې د يوسمبولیک رکنيت په توگه هغو ته دوکه ورکړه شوې ده. په ډيرو مهمو فيصلو کې نادیده نيول شوي دي، نو همدا علت دی چې د افغانستان بد بختي نه يوازي پيچلې شوې ده، بلکې په يوه ناسور بدله شوي، يوه ساري او خپريدونکي ناروغي ځينې جوړه شوي ده. زما په نظر تر ټولو څرگند حقيقت دادی چې اوس له هر دخيل پلوه او ټولو سياسي کوپړيو څخه د نجات لاره ورکه ده. که څه هم دوی هميشه په دې فکر دي چې څنگه به ورته د حل لاره پيدا شي چې خلک سوکاله ژوند وکړي.

زما په نظر جنگ گټل اسانه کار او اسانه لار نده. همدا رنگه جنگ کول يوه داسې لوبه نده چې د کابل نجونې او هندي تيري نام

که رشتيا حکومت او خارجي يرغلگر د علماوو خبره مني بايد د هغو د قول درناوی په هرڅه کې وکړای شي. خو موږ وينو چې کله يو عالم د شريعت سره سم څه مطالب بيان کړي، هغو ته د طالبې قوانينو رنگ ورکوي د قول يې تقبيحوي. اما که د دوی په گټه خبره کوي هغه دومره تقدیروي چې د نړۍ هرگوت ته د هغه رخ ورسوي.

بايد ملا طبقه د دښمن د داسي سازشونو څخه ځان وژغوري، څو د هغو د لومو ښکار نه سي.

همدارنگه عالم، سيد او د قوم مشر بايد د مشر په توگه وساتل شي، نه ديوه لورې په توگه د مثال په توگه: که يو عالم دولت يا مقاومت ته د عامو دولتي خلکو د وژلو لپاره فتوی ورکوي او د منفي اړخونو څخه يې صرف نظر کوي، لکه د عامو خلکو په منځ کې پتاو کول، په هغو کې د ماشومانو وژل، بې محاکمي د خلکو وژل، د بېگناهو د وژلو، له اسپرانانو د جسدونو سوزل او پرلاريانو باندي

د رانده انتقام ډزي او.... نو بيا هم عالم يو ناحقه طرف واقع شو. د هغه په دې طرف سره هم د ده ناپييلتوب ته تاوان رسيږي او هم د خلکو اعتماد ورباندي کيږي. يا دا چې نیک گمان يا حسن ظن ورباندي خرابيږي چې په دې کار سره بيا هم په خلکو کې د اختلاف جرړي قوي کيږي.

همدارنگه که په سيمه کې يو قومي سپين ږيري او مشر دې ته تشويق شي چې د حکومت او پرغلاگرو ضد خلک د حکومت يا امريکايانو سره همکارۍ ته دعوت کړي، خو له بلي خوا پر خلکو د بمباريو، د بيگناه خلکو د نيولو او وژلو، د بهرنيو يرغلگرو له ناسمو کړنو څخه، لکه د وگړو توهينولو، په کورونو ورننوتلو، د ښځو تلاشي کولو او داسي نورو څخه ځان ناخبره ښيي او يا ورڅخه دفاع

نو دا خبره بايد و منو چې بهرنيان ورته د حل لاره نشي موندلای او جنگ هم د وينو په خپو بدلېږي. البته که دا د ستونزي د حل لاره هم وي، نو د ډيري قربانۍ او ډير ځنډ وروسته به نتيجه ورکوي.

نو څه په کار دي؟ څه بايد وشي؟ څه به راسره مرسته وکړي؟ زما په نظر بيرته خپل فرهنگ او خپلي عنعنې ته مراجعه کول پکار دي. چې هغه عالم، سيد، او د قوم سپين ږيري دي. کيدای شي هغوی ورته

د حل لندډه او اسانه لاره پيدا کړي، هغو ته بايد واک ورکول شي چې د افغانستان منافع، ملي استقلال، د اسلامي قانون په چوکاټ کې پوره په نظر کې ونيسي، د عالم، سيد او قومي سپين ږيري څخه زما هدف هغه کسان نه دي چې له ورايه خوځ سوي دي او دغه عنعنوي فرصتونه يې د ځان ميراث بللي دي. کوم چې د افغانستان په ټولو وکانيو کې د پرديو د لاسونو د آلي په توگه استعمال سوي دي. هدف مي د کلو او بانډو هغه سپېره صادق او سپېڅلي کسان دي چې هر وخت د خپل ملت سره پاته سوي دي. موجوده اداره او سياسي واکمنان بايد بهرنيو يرغلگرو ځواکونو ته قناعت ورکړي چې د افغانستان مسئله يوازې په اسلامي او افغاني دود او اسلامي رواياتو او په کامل استقلال هواريدلای شي او بس، نه د کاپي سوي غربي ډيموکراسی په زور سره. نور دغو بي رحمو دښمنانو ته د دې وخت او فرصت ورکول چې خپلو وحشي کړنو ته دوام ورکړي په هيڅ ډول د زغملو نه دی. هغه کسان د ځان بقا د پرغلگرو په وجود کې وينې، هغوی بايد له دغه فکره ځان شاته کړي او د خپلو خلکو سره په غم او بنادي کې ځان شريک کړي.

موږ د دې تاريخ ژوندې شاهدان يو چې د دغو معصمو وگړو د وژلو، توقيفولو، د کلو او کورونو د وړانولو نه شلېدونکي لری

پکښې رقابت وکړي. خلک خوشحاله په فسق او نورو د چا خبره په هنرونو کې جائزې وگتې. جنگ يو خطرناکه لوبه ده چې د هري ورځې په تيريدو سره د وينو سيلاب ته نوي وينې ورگډوي، په هيواد کې کونډي او يتيمان زياتوي، خلک د غربت او فقر په لوري بيايي، د ملتونو او مذهبونو ترمنځ تاريخي دښمني راخوتوي. که په ډير مهارت سره دغې ستونزي ته دحل لاره پيدا نشي نو يو وخت به د نااتکل سوي بدبختۍ زيربنده شي، چې بيا به يې جبيره او علاج دهر چا او هر افغان له وسې وتلي خبره وي، که خدای مه کړه څوک په دې عقیده وي چې په نيولو، وژلو او دکور کلي په وړاندو به داستونزه حل پيدا کړي نو دابه يو ښکاره حماقت وي.

په بل عبارت دابه جهل مرکب وي. که څوک په دې عقیده وي چې کفري نړۍ يا بهرنيان به ورته په زور او جنگ د حل لاره ومومي زما په نظر دا هم ناپوهي او بې ځايه تيروتنه ده، زه په دې عقیده يم چې زور او وژل، د کورونو ړنگول يوازې په دښمنۍ کې ډيروالی او سخت والی راولي انتقام ته خلک هڅوي او بس. که څوک په دې عقیده وي چې بهرنيان به په سياسي لحاظ ورته د حل لاره پيدا کړي نو دا د تصوراتو يو خوب دی. دهغه خوب لرونکی په عمر به رښتيا نشي، ځکه چې بهرنی ستا له دين او کلتوره جلا اوسيدلی، هميشه ستا د خپلو او دښمنۍ پلانونه جوړوي، په اسلامي ټولنه کې د توپيرونو تخمونو شيندي، هغوی تل د خپلو اهدافو لپاره فکرکوي، که ته په زړه کې مسلمان يې، نو هغه څوک ستا واقعي دوست نشي کيدلای، که خدای مکره ته په دې باور يې چې هغه به دې دوست وي، ستا دين او دنيا ته به وده ورکړي، نو پوه شه چې د الله د ارشاد څخه پرته دې بله لاره نيولي.

فرهنگي ارزښتونه

افغانستان له فرهنگي پلوه د ډير ساھو او سپيڅليو ارزښتونو درلودونکی هېواد دی، گڼلای شو چې دودونه مو اسلامي شريعت او نبوي فرهنگ او سنت ته نژدې دودونه دي. د مثال په ډول لنگوته تړل چې تقريبا په عربي هيوادونو کې چې تر ډېره د رسول الله ﷺ په نسب پوري اړه لري اوږد تاريخ لري، مگر متاسفانه چې په دې وروستيو کې به دغو هيوادونو کې آن په مکه مکرمه او مدينه منوره د کتاب پوښ حقوق نه خپرنه وي بولي سره خوندي دي چې هم د لنگوتي رسم او رواج بېخي په ختميدو دی. هلته سړی هېڅ فکر نه کوي چې دلته يووخت دغه سنت موجود وو. تر دې چې په علماووکې دغه سنت ډير لږ ليدل کېږي، لنگوته تړل به له کوم شکه د رسول الله ﷺ سنت دی چې د ځينو علمای کرامو په نظر د لنگوتي د نه تړلو په وجه که سړی معذور نه وي او قدرت ولري د لمونځ کوونکي لمونځ مکروه کېږي. غوره داده چې د لمانځه دادا کولو پر وخت لمونځ کوونکی پر نبوي سنتو ټينگ واوسي، الله لره دې ډير حمدونه وې چې د رسول الله مبارک فعل يې زموږ لپاره يوه فرهنگي برخه گرځولي ده.

همدارنگه ډيره مبارکه لرل چې زموږ د وطن عام خلک د ږيري نه خريل او وهل د پتمن سړي نخبه بولي آن په بنو او نیکو کورنيو کې د ږيري خريل يو د شرم او عار خبره گڼی، زموږ د ملت اکثره وگړي د

لس کاله تر شا پرې ايښي دي. دا لړۍ او د يرغلگرو د مرگونو بېرې په يوولسم کال کې هم د غريبو او بي وزلو افغانانو په وينو کې روانه ده. خولا تر اوسه زموږ د وينو څپې د نړۍ ولسونه ننداره کوي. نور بايد دغه مسئله خپله افغانانو ته پرېږدي چې پر خپلو مشکلاتو غور وکړي. افغاني جرگه بايد له سياسي اغېز نه بېخي مستقله وي، افغانانو ته هېڅ ناسمې بهرنۍ مشوري او جنګي تجهيزات د منلو وړ نه دي. زه په دې تاسف کوم چې اوس هم بهرنيان په دې فکر کې دي چې نوري وژونکي وسلې او پوځي چورلکي او الوتکي زموږ د خلکو د وژلو لپاره راغواړي او د ترهگرۍ بې مفهومه تور يې د ځان لپاره پلمه گرځولي. د دوی نظر دادی چې دا چاري به له دوی سره مرسته وکړي؟! او خلک به هغو ته د غلامۍ سرونه تپت کړي؟! خو هېڅکله نه سي کېدای. دا فکر د دنيا د اوسني پرمختګ سره مطلق ټکر لري، زه په دې عقیده يم چې وطن دوست او خواخوږي افغانان به د برتانيې، ناټو او نورو شرخوونکو حکومتونو د داسې اوږدې دښمنۍ سره هېڅ موافق نه وي.

دا چې طالب څوک دی؟ افغاني عسکر څوک دی؟ ملکي وگړي څوک دي؟ هر يو مسلمان افغان دی. هر افغان بايد د خپل افغان ورور په وژنه، په بندي کولو او ځورونه خفه شي. زه بيا هم پر دې ټينگار کوم چې دغه بهرنيان هېڅ وخت زموږ دوستان نه سي کيدلای، هغوی د خپلو گټو لپاره کار کوي، د دوی شتون او پوره واک به کله هم زموږ درد دوا نکړي، که موږ خپل هيواد پخپله ديوالي پر لور روان نه کړو نوموږ بايد د نورو بدبختيو انتظار وکړو.

د کلتور برخه بلل کېږي او کلتور ته وده ښودل کېږي، اصلاً د کلتور او فرهنگ سره تکر دی.

د مثال په توګه د هند، پاکستان، امریکا، لوېدیځ او نورو هیوادونو فاحشو او ناروا کړنو ته وده ورکول، لکه ناروا او فاحش فلمونه او پرله پسې سریالونه چې په نتیجه کې یې تقریباً مشرکینو یانورو ناسلامی مذهبونو او ایډیالوژۍ ته وده ورکول کېږي او هغو ته د احترام په سترګه کتل کېږي.

که موږ د کابل په لارو کوڅو کې د نوي نسل او ماشومانو ورځنیو افعالو، اعمالو او ویناوو ته ځیر شو لیدلای سو چې د هغو په ډیرو حرکتو کې هندي فلمونو څومره اثر کړي، دا معلومولای سو چې زموږ نوی نسل څومره دافغانستان د اصلي کلتور متابعت کوي او څومره

د هندي او غربي کلتور له عادات او روایو څخه خپلوي، په نوي نسل کې د دې پر ځای چې کوشش وکړای شي د هدایت او اسلامي عنعناتو په چوکات کې راوستل شي. ادبې، اسلامي او انساني اخلاق په ځان کې راولي سیرتاً او صورتاً په اسلامي ډول جوړ شي داسې کار او فعالیت خو د کلتوري ودو د ادارو لخوا ډیر کم شوی. بالعکس په لارو او کوڅو کې نوي نسل سیرتاً او صورتاً د پرديو کلتورونو په وده بوخت دي او په یو ډول کلتوري یرغمل کې راغلي دي. حرکتو یې د فلمونو

د حرکتو څخه رنگ اخستی، اخلاق یې د فساد او ناسلامي رسوماتو پر لوري درومي.

تردې دمه زما په یاد کې راځي چې یو وخت به د مسلمانانو ماشومان طالب علمان په لارو او کوڅو کې په داسې حرکتو کې لیدل کیده چې یا به یې د قرآن مبارک تلاوت کاوه او یا به یې د

ډیري (ښوي سنتو) درلودونکي دي او کلتوري بڼه یې نیولي. همدارنګه د نارینه وو او ښځو جامي تر ډیره د شریعت سره مخالفت نلري، که څه هم اوسنیو غربي ډولو افغانانو د غربي ناسلامي کلتور جامي، نکتایې او پتلون راته په تحفه کې راوړي خو بیا هم ډیری وګړي د خپل کلتوري اسلامي لباس په اغوستلو نه شرمیږي، بلکې مسلمانان په ویارې، لکه وړاندې چې مو یادونه و کړه چې افغان طبعي اسلام پاله قوم دی. اسلام یې خوښ او د خوښی انتخاب دی او د اسلام په احساس همیشه ژوند کوي. کلتور یې د اسلامي غیرت سره پوره سمون خوري، په ځان متکي او باور لري په قومي مشکلاتو کې زغم او حوصله کوي، صداقت یې طبعي عادت دی، د بل له کلتور سره کمه مینه لري، له همسایه سره په ځان و مال مرسته کوي، په لږ څه قناعت لري، د الله الله په ورکړه راضي وي، پر ناموس او ځاني عزت باندې تر هر څه تېروي، لکه چې وایې (مال مني تر سر چارې او سر تر ناموس) د سپین ږیري، ملا او سید په بې عزتي سخت خفه کېږي او په ننگه تر هر چا پیاوړي او غښتلي دي، د توهین او تکبر د فعل او قوله بد مني، مسکنت، لوږه، تنده، احتیاج، بیکوري، مرګ هرڅه مني، خو د غلامۍ پرې په غاړه کې نه پریږدي او نه غلامۍ ته ورته ژوند کوي. کلتوري ارزښتونه چې اکثره د اسلامي قوانینو سره سمون خوري د افغاني ټولني رنگ جوړه وي.

فرهنگي ارزښتونه اصلاً په قومي جوړښت کې نغښتي دي. ډیر هغه څه چې ما په قومي جوړښت کې یاد کړه فرهنگي بڼه لري. ځیني فرهنگي پرمختګونه چې اوسنۍ کلتوري اداره یې مخته بیایې او د افغانستان د مومن او مسلمان ملت د کلتور په نامه ترسره کېږي، او

عکسونو تياره بت خانه بنکاريده، د لمانځه په وخت کې دومره ځای نه پيدا کيدی چې موږ پکښي لمونځ کړي وای، هر لورې ته عکسونه او رسمونه جوړ شوي وه، پردې سربيره د ډوډۍ خورلو په وخت کې د حضرت صاحب د استقبال لپاره د ډوډۍ د ميزونو سره ځوانې افغاني بنکلي نجوني يا بنځي درول شوي وې چې ځانونه يې هم د واده د شپې د ناوي غوندي جوړ کړي وه او د خوش آمدید او سلام په اچولو سره يې مراسم پر ځای کړل. زه هيڅکله په دې عقیده نه يم چې د افغانستان

د خلکو فرهنگ دې داسي وي چې نامحرمي ځوانې بنځي دې د پرديو نامحرمو خلکو استقبال وکړي، دا نه غيرت دی، نه اسلاميت دی او نه د خلکو کلتور دی، کوم چې د کلتور وزارت يې نړی ته د افغانستان د کلتور په نامه بنسټي. خو تر دې عجيبه لاداوه چې ناستو مלאيانو د دې منکر په خلاف هيڅ ونه ويل او چوپه خوله وه. **د بېلابېلو ټول خپرونو او چارواکيو لخوا د بنسټيزو ستونزو د حل لارې دې** د پيښه ورته بڼه مثال پر ټلويزيون، وي سي آر، يا ډيش، کيبيل، او انټرنېټ باندې د نړۍ د نورو کلتورونو فلمونه خپرېدل دی چې تر ډيره افغانان او افغاني ټولنه د فحاشۍ او اخلاقي فساد لوري ته سوقوي. په هغو کې د بنځو سره ياري يا اشنايي کول، د بنځو سره گډه نما کول، د يو بل خولي سره رودل، يو بل په غيږوکې سره نيول، په افغاني ټلويزيونو کې همدا سې شيانو ته وده ورکول، نيمه عادی او برېنډ تصويرونه بنکاره کول، د اخلاقي فساد لپاره جلبول، په ډيش او انټرنېټ کې خو هغه څه ته هم اجازه ورکول شوي ده چې له اسلام سره لاڅه بلکي له انسانيت سره هم ټکر لري، لکه برېنډ تصويرونه، زنا، د يوې بنځي په څو تنو استعمالول، له حيواناتو سره بد فعلي کول، همجنسبازی او داسي نور ناوره اعمال تر سره کول، ټول هغه څه دي

اسلام او رسول اکرم ﷺ په صفت کې نعتونه ويل، د رسول الله ﷺ پر عاداتو به يې چلند کاوه، د افغانستان دوديز اسلامي لباس به يې په تن ليدل کيده چې د سړي به يې په ليدلو سره سترگي خونکېدلې او خوند به يې ورکاوه، سړي به ورسره د راحت او خوشحالي احساس کاوه، خو اوس هماغه ماشومان يا ځوانان دې چې د غربي دموکراسۍ له برکته په اسلامي لباس اغوستلو باندې شرميږي، د لاري په اړدو کي د هندي او انگرېزي فلمونو په ليدلو نڅاوي کوي، دکوخي له يوه اړخه بل اړخ ته په ډيره بې ادبې او ډيره بې حيايې سره تگ او حرکات کوي، نه يې له ملا، سيد، سپين ږيري پروا او حيا کيږي او نه د بنځو مراعات کوي، آن تردې چې ځيني ځوانان د کوڅو او واټونو په اړدوکي په نشه او مستی سره ليدل کيږي، شراب يې **د خپلې وي او سترگې يې سږي راخپلي وي، نو ابا افغاني کلتور همدا** د خپلې وي او سترگې يې سږي راخپلي وي، نو ابا افغاني کلتور همدا کلتور وو؟ افغاني رسم او رواج همدغه دی که څنگه؟

دويم: دا چې د اطلاعاتو او کلتور اداره د افغانانو د هويت نمايندگي کوي، نړۍ ته د افغانستان د کلتور حقيقي انځور وړاندې کوي، په دې لاره کې د تبليغاتو او نشراتو وسايل په واک کې ورکول شوي دي. داچې څومره توانيدلي دي چې د دې هيواد حقيقي انځور نړۍ ته وړاندې کړي؟ زه يو ځل په ۱۳۸۴ ل. کال د اطلاعاتو او کلتور وزارت د غونډو تالار ته دعوت شوي وم. په دغه تالار کې د حضرت مجدد الف ثاني صاحب ﷺ لمانځ غونډه جوړه شوي وه. په دغه غونډه ياسيمينار کې حضرت صبغت الله مجددي او نورو مלאيانو هم برخه درلوده. دا بڼه خبره وه چې د داسې اشخاصو د علم، روحانيت، شخصيت او هڅو ستاينه او يادونه وشي، مگر هغه سالون يا د سيمينار ځای داسي جوړسوي وو چې شاوخوا په څوړندو شويو

کړي چې د الله په دغه اسلامي قانون کې څومره نیمګړتیا وجود لري چې هغه دي په غربي دموکراسي پوره کړای شي او دغه نظام په ټولنه کې له ټولنيز او اخلاقي پلوه څومره بدلون او پیاوړتیا راوستلي ده؟ که څوک د دې کار توانيې ولري باید مورې او نورو اسلام پالو ته هم قناعت ورکړي. مګر دا يقيني خبره ده چې دغه سوال ته هغوی داسې ځواب نشي موندلای چې خلکو ته قناعت ورکړي.

همدارنگه په بهر کې هغو نړيوالو لوبو ته چې د نړۍ نامسلمان وګړي پکښي ګډون کوي او سيل او تماشا يې کوي، د افغانستان د بنځو ليرې او هلته د بنځو ګډون کول، لوبه کول، بې سترې کول، يا د نړۍ د بنکلا په سيالۍ کې چې د نړۍ نجوني د ځان بنکاروني او لوڅونې لپاره پکښي ګډون کوي، د هغو د بدن هره برخه د بنکلا د متخصصينو لخوا کتل کېږي، خو د بنکلا ټول صفات پکې ولټوي دا هغه څه دي چې په مطلقه توګه د اسلام او شريعت چوکاټ ماتوي او اسلام ته سپکاوی بلل کېږي. د دغسې بنځو بېرته هيواد ته

د راستنيدو پر مهال په مطبوعاتو کې ښه استقبالول، رشد ورکول، ډول ډول امتيازات ورکول په ټولنه کې د يوه منکر او ناروا کار خپرول او عامول دي. داسې اعمال له افغاني فرهنگ او غيرت سره هيڅ سمون نه خوري، بلکې يوه متضاده برخه تشکيلوي.

څه مهال مخکې د بنځو يو پلاوي اروپا ته تللي وو چې هلته يې د فرانسې د ولسمشر او پارلمان د غړو سره لیده کاته کول. بي له دې چې د يوې ښځې سره دې خپل محرم ورسره وي او يا د هغو د ضرورت په هکله خبرې وشي مطبوعاتو دا د افغانستان لپاره يو يو ښه پرمختګ وبله او ښه يې استقبال کړ. هر منکر ته رشد ورکول که د مصلحت په نامه وي او که د چا پر ضد وي، د مادياتو لپاره وي او

چې مستقيماً د خلکو په تېره د ځوان قشر پر اخلاقو باندې منفي تاثير غورځوي، د نارواوو سره يې مينه ډيروي، د بدو شيانو او کارونو سره عادي کېږي آن چې حرام او ناوړه کارونه بيا هغو ته د حرامو او ناجايزو په څير نه معلومېږي، که څه هم ځيني چينلونه دا اعمال د ځينو عربي دولتونو او عربي الفاظو او عربي نرو او بنځو په څېره کې ښکاره کوي، خو داسې ناوړو دودونو ته يو اندازه اسلامي صېغه او بڼه ورکړي، چې مورې ټول په دې پوهېږو چې په ځينو عربي هيوادونو کې لکه مصر، لبنان، اردن او سوريه کې اخلاقي فساد او فحشا نهايت ته رسېدلي ده. هغه څه چې هلته کېږي يا تمثيلېږي کيدای شي په ځينو ناسلامي هيوادونو کې هم نه کېږي.

دا ټول هغه څه دي چې کلتوري اداره يې دودې او پرمختګ په لټه کې ده خو حقيقت دادی چې دا ټول زموږ کلتوري ارزښتونو ته د زيان رسوي. داسې او دې ته ورته اعمال چې د لويديزوالو په مصرف او زيار د ځينو افغانی کړيو په مرسته د تمدن په نامه کېږي دين او کلتور ته يو سخت ګوزار ورکول دي. يقين لرم چې افغانان دغسې اسلام ضد شيان کله هم نه شي زغملای، که څه هم فقر، مسکنت او بې وزلي په دغه هيواد کې اوج ته رسېدلي، خو بيا هم اسلام مسلمان ته ترهرڅه محترم دی، دا يقيني خبره ده چې اسلام او اوسنۍ غربي دموکراسۍ يو له بل سره ټکر کړی دی. که مورې اسلام ته په پوره غور سره څير شو کولای شو په دې باندي ښه پوه سو چې اسلام يو چوکاټ او محور لري، حدود لري چې دا هرڅه د هغه چوکاټ په واسطه رامحدود شوي دي. دغه بې حده او بې سرحد دموکراسي د اسلام دغه حدود له منځه وړي. که څوک په دې عقیده وي چې بې حده او بې سرحد غربي دموکراسي به زموږ هيواد او خلکو ته ښېګڼي راوړي داسې خلک بايد تر ټولو وړاندي خپل ځانونه په اسلام پوه

د ځان عزت بولي او بې عزتي يې د ځان بې عزتي گڼي. په داسې اعمالو کې جرأت کول او د دغسې خلکو پر عزت تیری کول د ټولو خلکو پر عزت تېری او سپکاوي دی. زه فکر کوم چې له کلتوري پلوه داسې خطرناکو کړنو ته اقدام کول د گټې پر ځای څو چنده تاواني دی.

هر کله چې د مسؤولو اشخاصو تقاضاوي او شهوات د اسلام د جایزو او روا څیزونو تر حده محدود نشي او د اسلامي حدودو دننه پر حرامو او حلالو صبر ونه کړي، هغوی بیا ډیرو خطرناکو کارونو ته زړه بڼه کوي او ور ته لیواله وي. له بده مرغه دغه اشخاص یوازي او یوازي پر ځان حساب کوي، د ټولني د ټولو وگړو فکر ناقص بولي. داسې فکر کوي چې زما روا او ناروا مفکوره د خلکو لپاره گټمنه ده. دی داسې گڼي چې لکه څنگه چې له دې فکره سره دی اشنا دی،

د نننۍ نړۍ خلک هم اشنا دي. د داسې اشخاصو ځانځاني د دې سبب شي چې له ټولني سره یې نه جیرانېدونکې ټکر راشي. د مثال په توگه یوه سړي له خپل هیواد څخه بهر ژوند کړي وي. هغه د بهرني کلتور تراغېز لاندې راغلي وي، آن چې په هغه کلتوري چاپېریال کې کوچنی لوی شوي وي، کله چې هغه خپل هیواد ته راستون شي، په خپل هیواد کې خپلوسپیرو اوزیرو خلکو ته گوري فکر کوي چې دا ټول خلک جاهلان دي، ناپوهان دي او د دنیا له تمدن څخه ناخبره دي. که څه هم دغه قوم له دې امله د ده درناوی کوي چې په بهر کې یې د تخصص او مهارت لپاره کونښن کړی دی او هلته یې زده کړه کړې ده او په دې هیله وي چې خلک د ده له پوهې څخه استفاده وکړي، مگر له بده مرغه د هغه سره دا فکر ډیر لږ وي چې خپلو خلکو ته خدمت وکړي، بلکې د توقع خلاف غواړي په ټولنه کې غریب کلتور ته خدمت وکړي او خلک هغه ته سوق کړي او نور داسې

که خدای مه کړه د نړۍ نامسلمانو ته دا ښکاره کول وي چې دادی موږ هم د بڼه استعداد او وړتیا له مخې د غریبي دموکراسۍ پر لور د اسلام له چوکاټ څخه څو گامه در ووتلو او دا د دې سبب گڼي چې هغوی خوشحاله او راضي وساتي فکر نه کوم چې دغه هیوادته دي کومه گټه ولري. د دې پر ځای چې ملي کلتور ته گټه ورسوي تاوان کوي، د دې پر ځای چې سوله او ثبات راولي، نور هم حالت خرابوي.

په تېر ۱۲۸۶ کال د جوزا پر ۱۷ مه د کندهار ښار د ناحیو په ډیرو مسجدونو او د علمای کرامو پر کورونو باندې چاپي ووهل شوې، علمای کرام په نیمو شپوکې په بې عزتي سره له کورونو څخه وایستل شول، په مسجدونو کې میشت طالب العلمان ونيول شول، که څه هم حکومت د سلو تنو د نیولو مسؤولیت ومانه، خو محلي وگړو

د سلگونو علماوو د نیولو خبرې کولې، داسې عمل یو منفور او ناوړه عمل دی چې دافغانستان پر کلتور باندې مستقیم یرغل بلل کېږي. که څه هم افغانستان د بلوسه گرو ترواک لاندې دی لږ وړاندي مو یادونه وکړه چې عالم په ټولنه کې هغه ستر شخصیت دی چې د هیواد هر وگړی د زیږیدلو له نېټې څخه بیا تر گوره ورسره تماس لري. په دنیا کې ورته احتیاج لري، حتی د عقیدې په لحاظ په آخرت کې هم د یوه شفیع په صفت ورته اړ دی، په جومات یا مسجد کې طالب العلم اوسیدل یا ساتل د ټولو آسیایي ملکونو د مسلمانانو کلتور، رسم او عنعنه ده. خلک په خپلو مسجدونو کې طالبان د الله د رضا، د خپلو بچیانو د دیني روزني او د محل د خیر او برکت لپاره په ډېره مینه او محبت سره ساتي. د خپلو اولادونو په رزق کې هغو ته برخه ورکوي او د خپلو کورونو په ډوډۍ یې ساتنه کوي، عزت

یې

هم د لوړو زده کړو درلودونکی وي کله چې وطن ته راځي د دې پر ځای چې د خپل ملت وگړي چې د گډ ژوند، عفت او عزت د زرگونو کلونو تاريخ لري جاهلان وبولي، علمای کرام چې له څوارلسو سوو کلونو راپه دې خوا يې د اسلام سپيڅلی دين ساتلی دی، وده يې ورکړي او مشري يې کړي جاهلان وبولي بنه به داوای چې لومړی يې خپل ځان مطالعه کړی وای، خپله کورنۍ يې مطالعه کړې وای چې ده خپله او د ده کورنۍ له اسلام او اسلامي کلتور سره څومره واټن او فاصله نيولې ده، او څومره له خپل ملي کلتور نه پردی شوی دی؟ چې د هغه په نتيجه کې يې عزت او کلتور ته څومره صدمه رسيدلي ده. ترکومه ځايه چې سړی د دغو غريبانو او ځوانانو له حالت نه خبريږي هغه مهال ويلاى سو چې ځينو داسې کسانو خو هر څه له لاسه ورکړي، اسلامي کلتور څه چې د خپل کور واک، مېرمن، لور او زوی يې بل هم ټپه اختلار کې نه وي، د خپل وطن راوستلو ته يې نه شي چمتو کولای. له منکراتو څخه يې نه شي منع کولای. په معروف سره يې نه شي امر کولای. کله چې يو سړی د خپل ځان او اولاد اداره نه شي کولای، د الله له بغاوت څخه ځان او کورنۍ نه سي ژغورلای زما په نظر هغه زموږ د هېواد په سنتي او اسلامي اداره کې خامخا پاته راځي، که څه هم د لوړو زده کړو او ځينو بنو تجربو درلودونکي وي.

د رنگه څه ټولني ته راوړي چې بيایې جبران نه کيږي. دلته مي د يوه افغان ورور کيسه را ياده شوه چې د نساغلی کرزي د حکومت د يوه مهم وزير په کور کې د هغه د دوو سپيو مزدور وو. هغه راته داسې کيسه وکړه چې نساغلي وزير صاحب دوه بهرني سپي په خپل کور کې ساتلي وه. د هغو د ساتلو لپاره يې يوه مزدور ته يوولس زره (۱۱۰۰۰) افغانۍ معاش ورکاوه، يوه کيلو يې سري کړي يا پخي غوښي ورکولي او يو کيلو يې هم پاکتي شيدې ورباندې خوړلي. د هغو د معايني لپاره يې له يوه ډاکټر سره د هغو د بيمې قرارداد هم کړی وو، خو دغه وزير صاحب له دې کلتور سره سره، په داسي حال کې چې افغانان له لوږي کوچه سوه بيا هم افغاني علمي بهير ته جاهلان ويل او ځان يې يو موډرن او متمدن انسان گانه.

د کتوما د فکر او منطق خلاصه داده چې د کلتور په ساتنه کې د ټولني ساتنه راځي او د کلتور د ړنگولو سره د ټولني وړاني تړلې ده، د کلتور ساتنه او درناوی په هغه چاسره کيږي چې د کلتوري ارزښتونو په غيږ کې ستر شوی او روزل شوی وي او له خپلو دودونو سره بلد او ورسره عادت وي. د دې سره سره ورسره د زړه خواخوږي او درد ولري، په هغه چا باندې نه کيږي چې خپل اولس او خلک جاهلان بولي، که څه هم ظاهراً د خلکو د نفرت د نه پيدا کولو په خاطر کلتوري ارزښتونه تريوه وخته په پام کې نيسي. خو دا يوه موقته استفاده ده د زړه دکومي او دردمندانه خواخوږي نده، په داسې رمزونو کې چې څومره کوشش هم وشي بيا هم د زړه پټ راز يو وخت راڅرگنديږي. هغه مهال په اتفاقي ډول له کلتور سره ټکر پيدا کوي، داسې يو غريب کلتور پلوه شخص چې له منکراتو، زنا، شرابو، سود او نورو منهياتو سره بيخي بې احساسه شوی وي که څه

منځنۍ آسيا ډير اسلامي هيوادونه په بري او کاميابي سره تر ستوني تير کړه، تيغ يې پروکينس او هضم يې کړه، مگر افغانانو په غنبتلو موتو او د خپلو مبارکو وينو په بيه بيا هم خپل استقلال وگاته، يوازي دانه چې افغانانو خپل استقلال وگاته، بلکي د دوی د سر بنسندو په پايله کي د منځنۍ آسيا ټول هيوادونه له دغه استعمار څخه آزاد سول. ختيزي اروپا ته يې آزادي وروبخښل. د برلين تاريخي د بوال ونړېد او د هند د سمندر څخه يې د سره سيلاب مخه ونيول، ټوله نړۍ يې د دوی له شره وژغورله، کمونستي گوداگيو ته يې عفو وکړه. دا چې اوس د نړۍ خورو استعماري قوتونو په پاليسيو کي بدلون راغلي دي او د مستقيم استعمار پر ځای يې شاپرشا استعمار ته ترجيح ورکړېده، سياسي تگلاره يې د بلې موخې په رنگ هماغه دوديز هدف ته متوجه کړي ده، دا يوه بدغوني ستونزه ده چې تودوبنه يې زموږ تر هيواد پوري راوړسېدله.

د کتافغانستان حق لرغوني خپاوزه و تردي ټول اتور زيات خوند سپيا يې
جغرافيايي سترتوب او لومړيتوب اوږد تاريخ لري. دا سيمه د ختيځ او لويديځ ترمنځ او په جنوب لويديځ کې د هند د نيمې وچې خواته چې اوسنی پاکستان يې احاطه کړی د سوداگريو او کوچيدنو څلور لارې يا پل گڼل شوی. ډير يرغلگر تردې څلور لاري تير شوي او خپل زور ازموينه يې کړي ده. فارسيان (دوه ځله)، يونانيان، عربي مسلمانان، ترکان، مغول، انگرېزان او روسان دلته د بېلو بېلو مقاصدو د تر سره کولو لپاره راغلي دي. او بالاخره وروستی ځل بيا متحدو انگرېزانو په يوه بل چوکاټ کې د يهودو د پلانونو سره سم خپل ناوړه مخ او د تعصبونو ډک ناولی سر راښکاره کړ، ډير ځله افغانستان د يوي واکنۍ د واکمنو لخوا د داسې گوښه مورچل او سنگر حيثيت غوره کړی چې له هغه څخه د بلي واکنۍ پر حدودو يرغل شوی يا کيږي، ډير ځله دا

جغرافيايي اهميت

افغانستان د تاريخونو په شهادت تر ډيره خپلواک هيواد پاته شوي دي ځکه چې د دغه هيواد خلکو د زرگونو کلونو په تاريخ کې د خپلي خپلواکۍ لپاره ځانونه د تيرو تورو څوکو ته ورکړي، د خپلواکۍ، پت او عزت جنډه يې هسکه ساتلي ده. د هر مسقيم نړۍ خور استعمار داړي يې ورماتې کړې. هغو ته يې اجازه نده ورکړي چې د هغو شوم اهداف د هغو د داخلي پوچ مغزو لاس پوځو گوداگيانو په مرسته پردي کتاب ټول حقوق ته خپرېد وي يې ټولنی شپه خوږېدی دي سپيڅلي خاوره پلي شي، په دې اړه تير تاريخونه په بشپړه توگه روښانه دي، آن په ۱۸۹۳ ميلادي کال خو د افغانستان همدې اوسنيو خواخوږو، يعني شيطان صفتو انگرېزي واکمنو د برچې په څوکه د افغان د يو موتي قوم پر زړه د ډيورنډ په نامه ناولي او کرغېړنه کرښه تيره کړه او په خپلو بې رحمو تيرو چرو يې د افغان يو زړه دوه ټوتي کړ، چې تر اوسه پورې يې لا د تاوتريخوالي له زوبلن پرهره وينې څاڅي. خو بيا هم افغانستان د سر ټيټول د ځان د عزت زيان وباله.

د سره نړۍ خور بنامار مستقيم او مخامخ يرغل مو د سر په سترگو وليد. زموږ له مجاهد ملت څخه يې هم ډيري محترمي څيري ترخاورو لاندې کړي، سرو سړي خورو او نړۍ خورو ځناورو تر دې وړاندې په خپل استکباري قوت سره د نړۍ د خوړلو اراده وکړه. پر دې بنسټ يې د

اورتوبن تر هغې بلي خواهم ورسيد. د هند، پاکستان تاريخي تاوتريخوالي په ستراتيژيکه توگه نور هم پر وچو بوټو تيل شيندلي، خو څوک پکښې لوگي شي او څوک ځانونه پري گرم کړي او خوند تري واخلي. دلته دري موضوعات د څيړني وړ دي، چې د سياسي او جغرافيايي پلوه موږ له ننګونو سره مخامخ کوي او د ډېر وخت راپدې خوامو ځمکنۍ بشپړتيا گواښي.

لومړۍ ځمکنۍ بشپړتيا.

دويم: تجارتي ليوالتيا.

درېم: د تيلو، غازو او د نورو توکو زېرمو ته د زېرځواکونو رسېدل. زموږ ځمکنۍ بشپړتيا ته هغه وخت خطر پيدا شو چې کله د انګريزانو او روسانو ترمنځ د سيمي او واک د پراخولو لپاره رقابت او هڅې ښې گرمې وې. انګريزان چې پر ډيرو خپلواکو هيوادونو يې خپله اچولې وه او د هغه وخت او تاريخ تر ټولو ستر ځواک وو، په نولسمه پيړۍ کې د هند تر تودو اوبو پوري ورسيدل آن د افغانستان ځيني سيمي يې تر ستوني کښته کړې. په مليونونو انسانان يې ورک او تر خاورو لاندې کړل، روسانو چې د هند تودو اوبو ته يې سترگي ختلي وې د افغانستان بل اړخ ته د مستۍ وزرونه تر پول، هغو به د افغانستان واکمنان د انګريزي يا پرنگي مقابلې ته هڅول، د مرستي وعدې به يې ورسره کولې، مگر د سختۍ په وخت کې به يې لاسونه ليري تر شا ونيول او بې وسه افغانان به يې د انګريز د طوفان مخي ته يوازي پرېښودل. خو بيا هم انګريزان په دغه هيواد کې په ارامه پاته نشوه. د هغو سترو يرغلونو ته په زغرده جواب ورکول شو. د هغو هدف ته ښه راغلاست ونه ويل سو. افغانانو د خپلو وينو په بدل هغو ته ماته ورکړه. مگر له بده مرغه چې کله امير عبدالرحمن خان په

د دوو امپراتوريو يا قوتونو تر منځ يوه بې څښتنه ځمکه گڼل شوي چې پراختيا غوښتونکو گاونډيانو له سياسي خلا څخه استفاده کړي چې د چا څومره اوڅه لاس ته ورغلي پر هغه يې خپله اېښې ده.

افغانستان اوس په هغه جغرافيايي موقعيت کې ندي پروت چې پرون يې موقعيت درلود. د روس د گډې پولې پر ځای په شمال کې دري هيوادونه چې پخوانی اعتبار يې بايللي بيا رامنځته شول، چې عبارت دي له ترکمنستان، ازبکستان، او تاجکستان څخه. دغه هيوادونه د دغه هيواد د شرقي اوشمالي پولو سره نښتي دي. په بل طرف کې يې چين، نوی پاکستان او ايران پراته دي چې د دې هيواد د شرقي، غربي او جنوبي پولو سره نښتي دي. نن د افغانستان پخواني سياسي ارزښت اقتصادي مسايل او ارزښتونه راسپړلي دي چې په کې د منځنۍ آسيا نړيوال تجارت او د تيلو او گازو له سرچينو څخه گټه اخيستل دي. بديني او ځواکمني واکمني د ښونکي موادو د ترلاسه کولو په هيله له هري وسيلې کار اخلي او ځانونه تر نورو وړاندې کوي. مظلوم او بي غاوره افغانان بيا د سر په ژغورنه پوري حيران دي چې چاته وژاړي، چاته فرياد وکړي، چيري ولاړشي او د چا لمن ونيسي. پخوا د ليري امپراتوريو ترمنځ چې لمني يې تر افغانستان پوري را اوږدې شوي وې، د رقابت خبري کيدلي، خو اوس د هغو د موجوديت سره سره د گاونډيو تربگنۍ گرمي شوي، سختي شوي او بالاخره يې وده موندلې ده. داسي فرض سوې او پتېيل سوې وه چې پخوانی افغانستان به چې تر ۱۸۹۳ م. کال وړاندې افغانستان وو تر کال ۱۹۹۳ م. کال وروسته بيرته هم هغه پخوانی افغانستان وي. د دغه هيواد بيل شوي قومونه به بيرته لکه بيل شوي المان يوله بل سره نښتي وای. خو له بده مرغه چې د دغې مفکورې پايښت پاته قوم هم په ناتارکي ښکيل کړ. آن د دغه

له وخت څخه په گټه اخستلو سره په ۱۸۸۴ ميلادي كال كې روسانو د افغانستان په شمال ختيزو سيمو كې بريدونه پيل كړل، چې د هغو په نتيجه كې يې مرو او د پل خاتون سيمې لاندې كړې. د دويم ځل لپاره يې په ۱۸۸۵ كال يې ايماق، پنجده، اق تپه، چمن بيد او چشمه سلم په زور ونيول چې تر اوسه پوري دغه سيمي د افغانستان له واکه وتلي پاتي دي. همدارنگه انگرېزانو په ۱۸۸۵ كې هژده ناو د ايوبې پراخي سيمي او كاريزونه، په ۱۸۸۸ كې نمكسار او د سيستان زياتي سيمي، په ۱۹۰۵ كې د هلمند د اوبو د سيستان دريمه برخه له افغانستان څخه بېله او ايران ته يې وركړه، همدارنگه يې خپله د ډيورنډ د ناولي او ناروا تړون له مخي په ۱۸۹۳ كې پاته افغانستان پر منځ دوه ټوټي كړ، د ډيورنډ د كرښي جنوب او جنوب شرقي ټولې سيمي يې په خپل قلمرو وركړې كړې او اوسني نيم افغانستان همداسې د جنجالونو پيټې پاتي شو.

تر څه لږ ارام وروسته بياهم د افغانستان او نوي پاکستان ترمنځ لانجې روانې وې. د پښتونستان خبره د ډيورنډ د كرښي پر سر ناندري، مصارف او مشاجري تر حده تيري شوي. دا موضوع لاسپه سوې نه وه چې د برتانيې يا انگرېزانو د وحشت زخموڼه جوړسي په ۱۲۵۷ لمريز كال سره پوځ او سره بنامار افغانستان ته غاړه اوږده كړه، داخلي مزدورانو ورسره مرسته وكړه. د لږ وخت لپاره يې د افغانستان پر ټوله خاوره منگولي ټينگي كړې، د كرېمليڼ د پلان له مخي افغانستان د انحلال په صورت كې د شوروي اتحاد شپاړسم جمهوريت بلل شوي وو، افغاني ملحدو گوډاگيانو چې په دې هكله د دوی په راوستلو كې مرسته كړې وه دېته ډيرليواله وه، خوشحاله وه، انتظار يې كاوه چې د شوروي ملحدي اداري په عقیده كې وركړد

۱۸۸۰ ميلادي كال د انگرېزانو په توافق او په شرائطو منلو سره د افغانستان گوداگي ډوله او خاين آمر پاتيږي، هغه د مرييتوب ځينو توافقاتو ته زړه ښه كوي، د هيواد د زرگونو شهيدانو پرسرونو پښه ږدي او نورهم افغانستان د دښمنانو په دامونو كې ښكېلوي.

عبدالرحمن خان په لاندې موادو قرارداد لاسليک كړی وو لومړی: دا چې د هيواد دننه ماتې خوړلي انگرېزان به د افغانستان له خاوري سالم هندوستان ته ستنېږي. افغاني مجاهدين به په هغو باندي حملې نه كوي.

دويم: افغانستان به پرته له برتانوي استعمار څخه له بل هيڅ هيواد سره سياسي اړيكي نشي ټينگولای.

درېم: لوی کندهار او د هغه مربوطات به د بل واکمن تر واک لاندې راځي.

د کابل لومړني ځينو هغه سيمي چې د اوسني كرښي په هغه بېله خواكي پرته دي خپله د انگرېزانو تر واک لاندې پاتيږي.

پنځم: كوم تړون چې وړاندې له امير محمد يعقوب خان سره د گندمک په نامه شوي دی د راتلونکي لپاره به د اعتبار وړ وي.

دا هغه بدمرغه موافقه وه چې افغانستان يې پر څو ټوټو باندي وپشلو ته برابر كړی وو، چې په هغه كې د افغانستان زړه کندهار هم شامل وو. خو كله چې انگرېزانو د خپل پلان مطابق عملي قدم واخست له نيکه مرغه د لوی کندهار د ميوند په سيمه كې د طالبانو له مذهبي مقاومت سره مخامخ شول او د درنو تلفاتو په وركولو سره يې ماته وخوړه. كه نه اوس به لوی کندهار هم د عبدالرحمن د موافقي پر اساس د افغانستان برخه نه وای. مگر د انگرېزانو د ماتې سره سره بياهم ځيني سيمي د انگرېزانو تر واک لاندې پاتي شوي.

پرمختگونه د بهرنيو هيوادونو په منافعو پوري وتړل شول، د افغانانو د وژلو، توهينولو او بندي کولو هنگامه په يوه او بل نامه سره توده او گرمه روانه شوه او لاتراوسه دا هنگامه هماغسې گرمه روانه ده. افغانستان او افغانان دغشو تر تيرو څو څو تيرشول او تيريري. د کلستر او کروزو بمونه مولا اوس هم کلي او کورونه له بيخه باسي، هم مړه او هم پړه بلل کيږو. هيڅوک مو فریاد او ژړاته غوږ نه نيسي. خپل د رمو سپي مو د پرديو ليوانو په خدمت کې راغلي دي، وژل کيږو موږ، خوند بل څوک تري اخلي. دا چې دا بي رحمه ميچنه به ترکومه زموږ سرونه ميده کوي الله ته معلومه ده.

دويم تجارتي ليوالتيا:

لکه څنگه چې مو وړاندې يادونه وکړه داچې افغانستان د ختيځ، لويديځ، جنوب او شمال ترمنځ د اړيکو د ځمکني پيوستون څلور لاري يا په بله اصطلاح د بله حيثيت لري له همدې کبله د دغې سيمي اهميت د څلورو خواوو پر اقتصادي ارزښتونو باندې مثبت اثر غوځوي. همدارنگه د دغه هيواد بې ثباتي د څلور خواوو پر اقتصادي ارزښت ياتراو منفي اثر غوځوي، لکه څنگه چې د دغه هيواد منفي او مثبت اثرات د ټولې سيمي لپاره ارزښت لري همدارنگه دا ارزښت خو برابره د افغانستان لپاره ارزښتمن جوتېدلای سي چې د اقتصادي او سياسي پلوه تري په پراخه پيمانه گټه اخستلای شي. په نړيواله توگه

د تجارت پياوړي کيدل افغانستان د يوه ښه کريډټ څښتن کولای شي او د دې پر ځای چې د تل لپاره د گاونډيو محتاج اوسي او هميشه يې تر ژوبلي گوتي ونيسي برعکس اوبنتلای شي چې دا به د افغانستان لپاره په ملي استقلال او ځمکنۍ بشپړتيا، متقابل احترام او د کورنيو چارو په نه لاسوهنه کې مثبت رول ولري، له بلي

شي او افغانستان د شوروي اتحاد يوه برخه وگرځوي داچې په نتيجه کې يې څه بدرنگي دوی ته پيښه شوه او څه غميزه يې افغانستان ته راوړه، ډير مجاهدين او هيوادوال لا اوس هم ددغه حالت شاهدان دي.

له بده مرغه د روس ترماتي وروسته افغانستان يو ځل بيا د يوي لويې لويې ډگر وگرځيد، پاکستان، ايران، ازبکستان، تاجکستان، هند، ترکيه اوروسان د لويو په گټلو او بايللو کې ښکيل شوه. د ليري او نژدې پټو او ښکاره لاسونو ښکيلتيا يو ځل بيا د هيواد ځمکنۍ بشپړتيا او ملي وحدت ته گواښ شو، د دغه هيواد د اولسونو په منځ کې د ژبې، سيمي او قدرت لپاره بېلتون ته لمنه ته ووهله شوه، د لږکيو او ډيرکيو خبره جوړه شوه، ايتلافونه او اتحادونه تقويه کړل شول. په مستقيم ډول د ویش او تجزيې خبري د ميز سر ته راغلي، د کابلونکي افغانستان د تجزيې او ټوټه کيدو نقشي په بهر کې جوړي شوي، د مخکي پر ویش لا خبره سرته نه وه رسيدلي، چې يو ځل بيا د امير عبدالرحمن خان غوندي د قدرت د ساتلو لپاره د افغانستان پر ځمکنۍ بشپړتيا د سودا او پېر او پلور خبره توده شوه. له نيکه مرغه په کال ۱۹۹۴ م کې د طالبانو په ناڅاپي راتوکيدلو سره خبره پر بل مخ واوښته اود افغانستان له سياسي خلا څخه ناروا او ناوړه استفاده په ټپه ودرول شوه.

له بده مرغه چې په دغه پاڅون سره هم افغانستان ته کامله سويه په برخه نشوه، د کفري نړۍ لخوا د ملگرو ملتونو په مرسته افغانستان کاملاً په انزواکې واچول سو. اقتصادي او سياسي پرمختگونه په ټپه ودرول سوه، خو د پاکستان په مخلصانه مرسته افغانستان د ۲۰۰۱ کال په دسمبر کې يو ځل بيا د يهودو د پلان مطابق د متحدو انگرېزانو منگولو ته ولويد. سياسي او اقتصادي

په وخت کې چې ۲۰۰۰ او ۲۰۰۱ ميلادي کال په بر کې نيسي د وه ځلي پاکستان د افغانستان د سوداگرو پر ترانيزيټي مالونو بنديز ولگاوه، يو ځلي پر اوولس قلمه او بل ځل پر شل قلمه باندې د اعمل پلي شو چې په هغه کې تيلفون، ايرکنډيشن اونور برقي الات او اجناس شامل وه، ايران هم څو ځلي خپل بندرونه د تجارانو پر مخ وتړل د پاکستان او ايران د دې ناقانونه اعمالو په نتيجه کې د کراچي او بندرعباس په بندرونو کې افغاني سوداگروته د ۱۸۰۰ ميليونو امريکايي ډالرو په ارزښت تاوان ورسيد. ځکه د هغو مالونه يا خراب او ډيمرچ سوه يا د وخت په تيريدو سره ايکسپاير شوه. سره د دې چې د بين المللي اصولو او قوانينو له مخي بايد د داسې پېښو تاوان ورکول سوی وای بايد کله هم د گاونډي هيواد له جغرافيايي نيمگرتياوو څخه استفاده و نه شي او تر ژوبلي گوتې ونه نيول سي. د دې هيواد سره د ظلم نور ډېر موضوعات پېښ شوي دي. بيا ورته هيڅ التفات نه دی شوی. ايران هم د افغاني تجارانو پر مالونو خو خو ځله بنديز ولگاوه، خو څو ځله يې د افغانستان د روابزو په ترينگلټيا سره خپل سرحدونه په تپه وتړل چي په دې سره د خلکو مالونه يا خراب او يا بېخي ډېر تاواني سول. افغانستان په داسې کمزوری او ضعيف دريځ کې خپل اعتبار ته وده ورکوي چي له پيريو راپه دې خوا د افغانستان په فرهنگي او کلتوري برخو کې د دغو گاونډيو له سرچينو الهام اخلي، د سيالۍ اورقابت په ډگر کې بې له زوره له بل هر څه څخه بې برخي پاتيري. د دغه هيواد تجارتي ارزښت بيا هم له سياسي جغرافيايي سره تړلی دی، چي تر ډيره يې شنل اړين دي. دا چې اقتصادي کمزوري د بنوونې او روزنې او مسلکي روزنې په کچه کې کمښت راولي، منفي اثرات يې له ورايه تر سترگو کيږي. دغه منفي اثرات هيواد منفي لور

خوا به نړيوالي تجارتي څانگي او دفترونه د افغانستان دننه فعاليت پيل کړي. له دې سره به افغاني تجاران په بين المللي معيار د اعتبار وړ وگرځي. د دې سره سره کيدلای شي چې په تدريجي ډول افغانستان په نړۍ کې د بين المللي تجارتي مرکز په توگه وپيژندل شي. همدارنگه کيدلای شي گاونډي هيوادونه ورسره د پياوړي اقتصاد څښتنان شي او دا سيمه به يوه ارامه امينتي سيمه وگرځي. سره د دې چې گاونډيان او نړۍ د دې خبري په دې اهميت ښه پوهيږي او په ارزښت يې ترموډ هم ښه خبر دي مگر ځيني انډينښني، انساني حرص او تمايلات پکښي شته چي د دې پرمختگ په وړاندي ستونزي راولاړوي ترڅو دغه کريډټ د افغانانو په برخه نشي. همدارنگه د افغانستان د استقلال پر سرلوبه روانه وساتل شي. افغانستان چې دامهال د وچي ځمکي کور دی اوبو ته د رسد او تجارت خپله مستقلة لاره نلري. له همدې کبله له نړيوالي تجارتي اسانتياوو څخه بې برخي پاته دی. دغه هيواد خپله اړتيا په لنډ بازار کې له پاکستان او ايران څخه پوره کوي، په لوی بازار کې هم په ترانزيتي توگه د دغو هيوادونو له بحري حريمه استفاده کوي. که څه هم په دې تجارت، راکړه ورکړه، ټيکس او ترانسپورت کې به ټولي سيمي ته ښيگڼي په لاس ورځي، خو د گاونډيو ځيني ترينگلټياوي هر وخت افغانستان په انحصار کې ساتل غواړي چې کله کله سياسي بوختيا هم د دغه پرمختگ سبب گرځي. افغانستان لکه څنگه چې له ډيره وخته د کوم قوي سياسي قوت خاوند نه وو او نه اوس د يوه سياسي قوت وړتيا لري، نو له دې امله د ښه مارکيټ د اوږده احتياج تر تاثير لاندې راوړل کيدونکي هيواد پاته کيږي. له بلي خوا د بهرنی مارکيټ په اصالت کې هميشه ستونزي لري. زما په ياد دې چې د پاکستان حکومت زما د سفارت

د ډير استعمال او يا د ډير وخت په تيريدو سره اوس داسې بڼكاري چې د خليج تيل د لويديځ لپاره د صادراتو د نه پوره كولو اندېښني پيدا كړي او يالورپو نرخونو هغوی دواړخطايی سره لاس اوگريوان كړي آن چې د ساينسپوهانو او د تيلو د ماهرينو په نظر له ۲۰۲۵ څخه تر ۲۰۳۰ زيرديزكال پوري كيداى شي د خليج تيل يوازي د خليجې هېوادونو د اړتيا لپاره وكارول شي، او لويديز ته به د صادراتو لپاره كافي نه وي. له همدې كبله بايد د لويديز د اړتياوو لپاره نوي زيرمي وموندل شي همدا علت كيدلاى شي د ختيزو او لويديزو هېوادونو د تيلو د كمپنيو چټكتيا او ليوالتيا د قزاقستان، تركمنستان او افغانستان خواته گړندۍ كړي وي. د تركمنستان د صادراتو نل ليكه چې د هند تر سمندره يې د تېريدلو لاره كتلې شوي د افغانستان پر سهيل ډډه لگوي. دغه نل ليكه په تركمنستان كې (۱۲۰) كيلو متره، په افغانستان كې (۱۶۳۰) كيلو متره او په پاكستان كې (۱۷۰) كيلو متره غځيږي. له هم هغه ځايه بيا د بېريو د تم ځايونو يا گودرونو څخه د هند پر لور حركت كوي. افغانستان په دغه پروژه كې له گازو څخه پر استفاده سر بېره د ټيكنس وړيا گټې په لاس راوړي او د گازو د صادراتو آساتياوي او وړتياوي هم ترلاسه كوي او د دې باوجود د ترانسپورتي عراده جاتو په كار لوېدل، ساختماني بوختياوي، د كارگرو لپاره د كار فرصتونه هم رامنځ ته كيږي چې د افغانستان په اقتصاد كې مهم رول لوبوي، خو دا پروژه د دغو گټو سره سره د خنډ او ځنډ لپاره لاملونه هم لري، چې هغه هم د جغرافيايي سياست سره كړي او ځنډيرونه تشكيلوي، هغه كمپني چې په دغو زيرمو كې پانگونه غواړي د ډير لوی نفوذ درلودونكي دي چې عمدتاً په لويو حكومتونو او په څارگرو ادارو كې اعتبار لري.

ته ټپل وهي. د تعليم او اقتصاد په نيمگړتيا كې هيواد پر خپلو پښو ولاړنشي پاته كيدلاى. تل بايد په يوه ناوړين اخته اوسي په داسې حالت كې سيمي ته د جغرافيايي له كبله د خلكو ليوالتيا كمه وي چې تر ډيره يې اټكل كيږي، كوم چې د گاونډيو د ترينگلتياوو سبب هم تر ډيره دا كېدلاى، چې كله كله د پراخ قومي جوړښت په غيږ كې د حقوقو او فرهنگ په څير د تورو لمبو پيلوځي په جغرافيايي ارزښتونو كې استعمالېږي.

د تيلو او غازو شخوند اوس نورو خوړوته اړتيا لري

عربي هېوادونو په تېره سعودي عربستان د ختيزي اروپا او امريكا لپاره ځانگړې اهميت درلود. د دغو هيوادونو يا سيمي پر سر له تيرو دوو سو كلونو راپدې خوا سياسي رقابتونه ډيرگرم شويدي، خو امريكا بيا هم د سعودي عربستان د تيلو پر زيرمو خيټه اچولې وه. د ورپې زوی غوندي يې نس په ډكې كړې. تر ډيره يې تر ايران او عراق په ټيټه بيه د تيلو اخیستلو بڼه استفاده كوله، كله چې په عراق او ايران كې د امريكا د غرور او غلطي پاليسی او د هغو وختونو د حكومتونو

د بي وسۍ له امله د دوی پر ضد د استقلال په نامه انقلابونه اړين وبلل شول. همدا كار سرته ورسيد، د ايران او عراق له تيلو څخه د نا اميدۍ په سبب امريكا له دغو هيوادونو سره طولاني دښمنۍ ته په يوه او بل نامه سره لمنه ووهله، آن تردې چې پر عراق باندي يې د مستقيم يرغل لاره پيدا كړه. د رېدره يي كړې هرڅه يې ورتبا كړه. د بي اتفاقی تخم يې د تل لپاره پكښي وشيندى. خو د تيلو زيرمي يې بڼه ورته تشي كړلې. مگر ايران لا اوس هم د انتظار په حالت كې اوسي. خو

شخصي تجارانو حقوق تر پښو لاندې شوي، د ملت او حکومت ترمنځ بې اعتمادې او بې باوري پيدا شوې، د پردې شاته هغه څه روان دي چې نه يې حکومت اظهار کولای شي او نه يې خلک زغملای شي، مگر په ډيره چالاکۍ سره داسې کړنو ته د بغاوت يا شرارت ټکي اسانه الفاظ دي چې له قدرت او وخت نه پکې گټه او بده استفاده کېږي.

دويم: درغلي کول: کېدای سي داسې ډيري بېلگې تر لاسه شوي وي. هغه کمپنۍ چې د تيلو د قراردادونو ذمه واري لري اوس مهال د کمپنيو پر ټولو عايداتي منابعو کنټرول لري، د صادراتو پر وخت د کنټرول ميترونه د هغو په اختيار کې وي، د صادراتو کچه نه حکومت او نه هم خلکو ته معلومېږي. همدا ډول د تيلو د صادراتو پيسې له هغه هېواد څخه د باندې په بهرنيو بانکونو کې تحويلېږي. ويل کېږي چې تر ډيره د دغو پيسو استعمال د حساب د واکمن په اختيار کې هم نه وي چې په عربي نړۍ کې ډېر وستيو تجولاتو د دې ثبوت لپاره په درځنونو اسناد را وسپړل.

همداسې د ځينو واکمنو په درغلي سره د هېواد د عامه عايداتو له پيسو څخه څه اندازه يا فيصدي د بډوړشوت) په توگه شخصي حسابونو ته انتقالېږي، چې له همدې کبله د ځينو واکمنانو په بانکي حسابونو کې له هېواد څخه د باندې په مليارونو ډالر يا په لسگونو مليارونه ډالر جمع شوي وي. دغه زياتي پيسې چې بانکونه استفاده ځني کوي يوازي د دغه واکمن په حساب کې د هغه په نامه باندې وي. که چيري هغه وغواړي خپلې پيسې له دغوبانکونو څخه بل ځای ته انتقال کړي بيا هم بايد د هغه د مصرف او تاديې لپاره لومړې پيشنهاد ورکړي. که دغه انتقال د هغو له نظر سره سمون درلود بيا به يو څه ورکوي او که يې سمون نه درلود بيا له حساب درلودونکي څخه د

د تيلو او گازو تجارت که څه هم په اروپا او امريکا کې د شخصي شرکتونو تر نامه لاندې مخته بېول کېږي، خو په حقيقت کې حکومتونه په مستقيم ډول په دغه کار او بار کې رول ترسره کوي. هغه څه چې د کمپنيو مطلب دی د استخباراتو او څارگر ادوارو په مرسته ورته د حکومتونو لخوا لاره هوارېږي. د تيلو يا گازو په نامه نه بلکې په يوه او بل نامه. په مستقيم او غيرمستقيم ډول سره، کيدلای شي چې مصارف يې مستقيم د کمپنيو لخوا ورکول کېږي. د دغو هيوادونو په لويو تجارتي کمپنيو کې سياسي قوت او اغيز په کامله توگه مطرح دی چې د قوي سياسي قوت ملاتړي په برياليتوب سره مطلب ته نژدې کيدلای شي. همداسبب دی چې پوځي قوتونه هم د دې کار او گټې لپاره خوځيدلي دي.

په دغه سياسي لوبه کې داسې معلومېږي چې اوس هم ځينو کمپنيو چې سياسي ملاتړ يې کمزوري وي لمانه منلي وي که څه هم تر اوسه د دې کار پايله معلومه نده، خو اوس هغه څه ډير زيات مهم دي چې د پردې شاته د سيمي د هيوادونو پټې انديښني دي چې په درو موزو جالونو کې پټ غوندي نغښتي دي چې سپرل يې اسانه کار نه دی.

زه غواړم په مختصر او بې تفسيره ډول هغه ته ځغلنده نظرواچوم کيدای شي نور څيړونکي ورباندې ترمانښه پوهېږي.

لومړی: د تجارت انحصار چې په سياسي فشار سره منع ته راځي.

دويم: درغلي کول چې په اصل کې له سياست سره تړاو لري.

درېم: مذهبي او کلتوري پرمختگ ته زيان رسول.

لومړی: په ټولو عربي هېوادونو کې په ځانگړې توگه په سعودي

عربستان کې د تجارت د انحصار پر سر ډيري ناندريزي لوبې ترسره شوي، چې هر وخت د سياسي قوت څخه په استفادې د خلکو او

په لكونو انسانان په بمونو او باروتو وژل كېږي، زندانونو ته ليرل، توهينول خولا عادي خبره ده، خو د دې دموكراسۍ نتيجه هغه ناتار او غم شو چې جبيره يې ناشونې بريښي او نه كېږي.

څلورم: (د دغې صادرېدونكي دموكراسۍ غوښتونكي) غواړي چې دغه ډول ناولي دموكراسي په سعودي كې هم پلي كړي. دغه عناصر په ډيره بي صبري سره غواړي دغه هيواد ته چې د نړۍ د مسلمانانو مركز دى د فحش او فساد لاره خلاصه كړي.

په ۱۹۹۰ ميلادي كال كې د سعودي عربستان په هكله د غربي دموكراتانو سروې روانه وه، څو معلومه كړي چې څومره نفوس د غربي ناولي دموكراسۍ پلوي كوي، د سروې له مخي هغو څرگنده كړې وه چې په سل كې اويا فيصده خلك د سعودي د اوسني شاهي نظام سره مخالفت لري او ناراضه دي. نو د خلكو د حقوقو د وركولو لپاره بايد انتخبات وشي، مگر تر ډيره دا كار د سعودي د پخواني پاچا ملك فهد تر مرغه پوري وځنډول شو، ځكه چې هغه له امريكايي واكمنانو سره ډيري نژدې اړيكي درلودې. د امريكايي واكمنانو گټه پدي كې وه چې بايد د هغه له دغه ضعيفه حالت څخه چې كوما ته ورته حالت وو استفاده شوي واى.

په ۲۰۰۴ ميلادي كال كې د دويم ځل لپاره بياسروى وشوه. دويمه سروې بښي چې د سعودي اوسيدونكي په سلو كې شپيته برخه

د اسامه او د هغه د ورته نظر پلوي كوي. له همدې كبله دا سروې او په افغانستان او عراق كې د جنگونو او تړنگنيو له كبله وځنډيده خو بيا هم د دې پروژي د پر مخ بيولو لپاره پانگونه روانه ده. دا چې كله به هغوى خپل هدف ته رسيږي والله تعالى اعلم.

تحقيق امكان هم لري چې د خپلو پيسو د لگښت پوره توضيحات وركړي.

درېم: له ډيرو وختونو را په دې خوا په نړيواله كچه د غربي دموكراسۍ د پلي كولو هڅي رواني دي. غربي دموكراسي هغه نظام دى چې په حقيقت كې د مسلمانانو لپاره وژونكې زهرجنه دوا غوندي ده چې كه يې د استعمال سره ډير احتياط ونه شي پخپله وژونكى يادرمل كاروونكي هم ورسره وژلاى شي. دغه تقليد شوي دموكراسي هغه يوازنى نظام دى چې د مسلمانانو په لاسونو باندي د اسلام جرړي باسي او د خداى پر ځمكه باندي د خداى نظام ناكافي او د اجتماعي ژوند د اړتيا ووسره ټكر تعبير وي.

دغه بې جلوه دموكراسي داسي يو نظام دى چې د فحش او منكراتو په تدريجي تعميم سره د اسلام سره مقابله كوي. هم دارنگه د داسې دموكراسۍ عاموالى او اعتياد د ځينو مسلمانانو لپاره د ارتداد او د اسلام سره د نه مينې او فاصلي سبب گرځي. له ډيره وخته راپديخوا، د رسول الله ﷺ له زماني څخه تر اوس مهاله اسلام او مسلمانانو ته په يو او بل نامه سره د اسلام د مخ نيولو، بدنامولو، كمزوري كولو هڅي په زور، پيسو، تبليغ، شهوانيت او نورو وسيلو سره رواني وي او يا رواني دي. په هغو كې تر ټولو لوى سازش چې مثبت نتيجه يې وركړې ده دغه ناولې نامقيده دموكراسي ده، چې د قومونو ملتونو او حكومتونو تر منځ د مذهبې درنو اختلافاتو سبب كېږي. په اوسني افغانستان او عراق كې د اشغال سبب هم په مسلمانانو كې د غربي دموكراسۍ د پلي كولو امتحاني دوره او كړكېچنه بېلگه ده چې د همدې هدف لپاره د ملتونو حكومتونه له منځه وړل كېږي، نظام او شتمنى له منځه ځي، پر كلتور، خاوره، نواميسو باندي تيرى كېږي،

وموندل شول او بالاخره اوس څه کیفیت ورته پېښ شوی وو. یو تن د عبدالهادي په نامه د خپل ځان کیسه روښانه کوي: د هغه په قول د ده پلار به هر وخت له ځانه سره یو بوتل راوړی. د هغه شربت به یې څښل، خو زه به یې د دغه بوتل څخه منع کولم. کله چې می یوه ورځ په کور کې پلار او مور دواړه نه وه، ماله دغه غیابت څخه استفاده وکړه، هغه بوتل مې پیدا کړ او له هغه څخه می څه شربت وڅښل، خو هغو شربتو زه دومره بې هوښه کړم چې په ځان باندې نه پوهېدم. کله چې پر هوښ راغلم په یوه کلینیک کې بستروم. زه تر روغتیا وروسته بیا د هغه بوتل په لټه کې شوم چې یو ځل بیا د هغو مزه وڅکم. هغه زیاته وي چې ما به تر دې وروسته همیشه خپل پلار څاره چې له کومه ځایه شراب اخلي او په څه ډول یې تر لاسه کوي او د چا سره کښیني؟ په هر صورت د وخت په تیریدو سره می د شرابو د پلورلو ځای پیدا کولو ته اړ شوی او په دې دغه پلورلو څخه څرگنده سوه چې دده د روږدیدو علت د ده د پلاراعتیاد وو.

یوه بل کابلي ځوان د یوې مرکې په جواب کې ویلي وه، چې د ده په قول طالبان ډیر بد خلک وه. له مور څخه یې آزادي سلب کړي وه، خو له کله څخه چې طالبان تللي دي د هغو د نظام په بدل کې دموکراسي راغلي او مور ته خپل حق راګول شوي دي. مور اوس بشپړ آزاد یو د هیچا پروا نه لرو، زه اوس د خپلي انډیوالي یاګرل فرینډ سره پارک ته ځم. کله ناکله د هغې سره یو ځای پغمان، قرغي او د سالنگ لوري ته ځم، یو له بله مینه سره کوو، په میلو کې خوند سره اخلو، میلی او تماشي کوو. په دې توګه هغه په خپل دغه فاحش او منکر عمل خوښ وو.

پنځم: غریبې دموکراسۍ اخلاقي فساد ته دومره وده ورکوي لکه د پسرلي باران چې بنیرازي محکمي او کرلي کښت ته وده ورکوي، د اسلام د بشپړ چوکاټ د ماتولو لپاره دا ترهرڅه موثر انتخاب دی چې د بشر او بیان د آزادۍ په نامه منکرات او شهواني فواحش په قانوني توګه مروج کیدلای شي. له بلي خوا د الهي احکامو حدود چې د زنا، شرابو، لواطت، تبرج او داسې نورو د مخنیوي لپاره وضع شوي په بشپړه توګه له منځه وړلای شي. د دې ترڅنګ د نورو غیر اسلامي ادیانو لپاره د فعالیت لاره هوارولای شي، خو مسلمانان د عزت، مال او نورو امتیازونو په ورکولو سره ارتداد ته وبلل شي، چې د یهودیت او نصرانیت او نورو ادیانو شعائر په اسلامي هېوادونو کې په تدریجي ډول خپاره شي. د بشري او انساني حدودو څخه پر هغه لوري پرمختګ وکړي چې د هغو د اوږدې مبارزې ستر هدف دی.

د کڅو وړځي وړاندې مې په یوه اخبار کې د یوه ځوان هملک کیسه ولوستله کوم چې د ایډز په ناولې ناروغي اخته سوی وو. هغه د خپل رنځ د ورپېښیدو علت روښانه کوي او وایي چې ده په هغو دوو نجونو باندې باور کړي وو چې ده ته یې اطمینان ورکړي وو چې ګواکي هغوی له ده نه پرته د بل چا سره جنسي علاقه نه لري. هغه وایي ما هغو ته زړه ورنژدې کړ او بې دریغې مې له هغو سره زنا کول، خو کله چې زه په دغه مهلکه ناروغي اخته شوم هغه وخت راته معلومه شوه چې دغه دوي نجوني بدلمني او فاحشي نجوني وي. همدغه

د دوی کاربار وو. نو ځکه ده پر دې ناوړه کار ارمان کاوه او پېښمانه وو. خو د ده دغي پېښمانۍ هغه ته هېڅ ګټه نسوای رسولای.

په یوه بل اخبار کې مې څو مرکي د شرابو له معتادینو سره ولوستي چې هغوی څنګه په شرابو روږد شول، چیري شراب پیدا او

باندنی او کورني سياستونه او پالیسی

له بده مرغه ویلای سو چې د افغانستان کورني او بهرني سياستونه ډیر وخت متضاد سياستونه وي. په ډیرو مواردو کې د تفریط او افراط سياستونه روښانه کوي. تر ډیره بهرنی سياست د افغانستان په اوږده تاريخ کې د مختلفو اشخاصو لخوا منحصر تاريخ لري، ځکه چې د بهرنیو مستکبرو امپراتوریو له مزاج سره په سترتوب کې د لیبوالتیا او بشپړتیا په سبب د حریت چانس ډیر کم لري، د یو معتدل سياست چې د افغانستان د ټولو حقوقو رعایت په نظر کې ونیسي ډیر کم تر سترگو کېدلای شي. که څه هم په لومړي او دویم نړیوال جنگ کې د افغانستان بهرني سياست پر عدل او انصاف ولاړ او مستقله پالیسي یې درلودله، مگر تر ډیره دغه دریغ په اعتدال پاتي نشو.

د دې کار یو عمده او لوی دلیل د افغانانو بې حده او بې اندازې خوشباوري گڼلای شو چې هر وخت د افراط خوا تعقیبوي. کله چې یو افغان که څه هم د لوړو زده کړو او تجربو درلودونکی وي یا له لوی مسلک سره آشنا یا د افغانستان د یوه لوی پوست مسؤولیت لري. بدبختانه کله چې د بهرنیو هیوادونو په سياست کې ورنښکيل شي له دومري خوشباوري څخه کار اخلي چې نژدې د یوه هیواد له رسمي پالیسی سره په ټکر کې را شي او که چیري د یوه بهرني هیواد په بنو

داسي او دې ته ورته ډیر شيان د اوسني دموکراسی له امله په افتخار سره په مطبوعاتو کې لیدل کېږي چې هم خلکو ته پر فساد، فحشا او منکراتو جرأت ورکوي او هم ناخبره خلک ورسره روږدېږي چې د داسي هر عمل سره مذهبي او ديني حیثیت ته تاوان رسيدلای شي. دلته چې اوس په خورا لوړه کچه د داسې قصدي اعمالو بیلگي ښکاره کېږي وړاندي وهم اوشک يقين ته رسوي چې په نتیجه کې له داسي عمل څخه یوه مغلغه او لا ینحله ستونزه جوړېږي.

دویم: دا چې په غربي نظامونو کې دموکراسی له هغه څه سره مطلق توپیر موندلی دی چې په اوسنيو اسلامي هېوادونو کې نوي اوتازه راتوکیدلې ده. د بشر ازادې په منجمد انحصار کې راغلي، په انتخاباتو کې درغلي کېږي خلک په پیسو رانیول کېږي، هغه څوک چې د غرب د نظریاتو تایید کوي د پیسو په زور او یا په کمو رایو سره بریالی کېدلای شي او هغه څوک چې د غربي نظرونو سره مخالفت لري یا په انتخاباتو کې حق نه ورکول کېږي یا که چاته حق هم ورکول شي، نو د هغه

د بریالیتوب چانس به ډیر کم وي، دموکراسي چې د خپلو پالونکو لخوا د بشپړي ازادۍ په شعار سره بدرگه کېږي تر ډیره د غربي نظریاتو تابع ده. که ضرورت پیدا کېږي نو د معصومو انسانانو وژل او ترورول هم دهغو د تعریف له مخي د آزادۍ مانا لري او د هغو په اند یوه مباحه لاره بلل کېږي. اوس چې ناوړه او ناروا دموکراسي د غربي نظریې د پلي کولو لپاره د افغانانو د وینو په بهیدلو عملې کېږي، هره ورځ د دغه نظام

د راوستلو لپاره په سلگونو مسلمانان وژل کېږي، په جویو جویو نور مسلمانان د وطن پرینسودلو ته مجبوره کېږي. د داسي امریکایي دموکراسی به څه مانا او څه به یې گټه وي؟؟

قوي بنکار په دام کې ولوبدل، هر څه يې پر ځانونو ومنل هرڅه يې له لاسه ورکړل. ترڅو د محدود وخت لپاره د قدرت او فحاشۍ په هوس او نوش کې مست اوسي، شراب او کباب تر کومې تير کړي، له ډيرو او بنياستو بنځو خوند واخلي، په عياشۍ ژوند وکړي، د شهيدانو قرباني، د خلکو کلکه اراده، د کونډو او يتيمانو کړاوونه هير کړي.

دويم مثال د بېلگې په توگه د کمونستي بنامار په منگولو کې بنکيلتيا ده، کله چې امان الله د خپل پلار تر مرگ وروسته د افغانستان د استقلال د استرداد دعوه وکړه د هغه په دغه ميرانه سره افغانانو گڼله چې هغه د استقلال او خپلواکۍ په گټلو سره د دغه هيواد د خلکو او شهيدانو ارزو پوره کړه او نور يې گواکي افغانستان خپلواک هيواد کړ، له بده مرغه لږ وخت وروسته بياهم د مذهبې او کلتوري پلوه بې پروايۍ، غربي کلتور ته گړندی رجحان د خلکو بې ټول حقوق له خپرندويي ټولنی سره خوندي دي د ارادو سپکاوي د هغه د قدرت تغر هم ورټول کړ. بهرنی سياست د خلکو له احساساتو سره په ټکر کې راغی، چې په تدريجي ډول يې لويو غميزو ته لاره پرانستل.

د بهرنی سياست مانا او مفهوم څه دی؟ دلته د دغه سياست په کولوسره پنځه عمده څيزونه د بنسټونو په توگه په نظر کې نيول کېږي.

لومړی: د گاونډيو هيوادونو سره بڼې اړيکې او متقابل احترام، دويم د بهرنيو ستونزو له معيارونو څخه پوهاوی او خبرتيا ده ترڅو ټول ملت وينی او باخبره وساتل شي.

درېم: د نړۍ د نوو او زړو انکشافاتو څخه په بشپړه توگه استفاده کول.

روابطو کې ورداخلېږي نو د روابطو په وړاندې چې متقابل احترام دی د دوستۍ په وړاندې ډېر بنويږي ان تردې چې ديوه هيواد په بڼو اړيکو کې خپل توازن له لاسه ورکړي. داسې بې اندازې خوشباوري او خوږتيا چې بالاخره يې د خوړلو سبب گرځي او گرځيدلي، داسې خوشباوري او خواخوږې چې د خپلو هيوادوالو د ارادو او هيلو پر خلاف د پرديو رضا لټوي، داسې خوشباوري او خوږتيا چې هغه دوست يې په دې لټه کې شي چې پر هيواد او خلکو يې د يرغل لاره هواره کړي.

که د افغانستان پر اوږده تاريخ ځغلنده نظر واچوو بياهم په نژدې تاريخونو کې د ليري تاريخونو بېلگې او تيروتنې موندلای شو چې لا تر اوسه پوري زموږ هيواد او هيوادوال يوازي نه چې د تيروتنو جبران نشي کولای، بلکې تر اوسه پوري يې د قربانۍ هدف گرځيدلي دي د مثال په توگه انگرېزان د افغانستان تر ټولو پوري په گړندي برياليتوب سره راورسيدل د خلکو په وينو کې يې د خپل غرور بېرۍ د هدف تر ساحله په چټکتيا سره روانه وساتله، دلته د ملتونو اراده، د جهاد او استقامت په لوري بڼه ننگونه وه چې دري ځلي يې د خپلي مبارکي ارادې په اظهارولو سره خپلواکې ونه بايلله، حکومت په بشپړه وفاداری د افغانستان د ځمکنې بشپړتيا او استقلال په هيله په نه ستړي کيدونکي توگه قرباني ورکړه. له خپل هيواده يې دفاع وکړه، په خپلو وعدو او وظائفو کې رشتيني پاته شول، انگرېزان يې د درنو تلفاتو په ورکولو سره مات او وشړل. شرميدلې يې له خپله هيواده وايستل. مگر بدبختانه د حکومت د بهرني سياست واکمنو د شهيدانو مبارکي وينې هدر او په اوبو لاهو کړي، په لږ رشوت او بډويې چې د هغه ۱۲ لکو تر ۱۴ لکو کلدارو پوري ورکول سوي د افغانانو په وينو گټلي افغانستان يې يوځل بيا د انگرېزانو په واک کې ورکړ، د انگرېزانو د ناوړو ارادو او

د راتلونکي لاره ښه څارلای شي او دا تر ټولو ضروري ده چې د يوه ښه بنسټ سره نوي انکشاف بې خطرې رامنځته شي، د تعليم او تربیې نننۍ ستونزې مو په لومړي څپرکې کې ذکر کړي. د یادوني وړده چې بهرني هيوادونو ته د زده کونکو د لېرلو ستونزه يوه عمده ستونزه ده دا ستونزه کيدای شي لائقو استاذانو يا د عصري او نوو تجهيزاتو د نشتوالي له کبله وي. د نويو تجهيزاتو په بشپړتيا سره د لوړو زدکړو د پوهنتونو نیمگړتيا بشپړه کولای شي دغه نیمگړتيا زده کونکو د اړتيا لاره پيدا کوي چې شاگردان يا زده کونکي د لوړو زده کړو لپاره خپل هېواد ته د خدمت په موخه نورو هېوادونو ته په رسمي يا غیر رسمي ډول استول کېږي چې د افغانستان اساسي ستونزې له همدې ځايه راولاړېږي. د وخت په تیریدو سره پارېسوب پيدا کوي.

د کتاب ټولنيزي حق بلخي لري. زه دلته غواړم د هغو درې برخې راوسپړم: لومړی هغه ځوان زده کونکی چې په اسلامي روزنه سره پوره نه وي روزل شوي هغه خالي ذهن وي په لږ وخت کې د خپل ځان لپاره د بل هېواد مفکوره او د ښوونکي عکس خپلوي زده کونکی په دغه تقليد سره له اسلامي مفکوري سره نور په واټن کې راځي.

دویم: زده کونکی تر ډیره د هغو مفکورو سره اشنایې پيدا کوي چې اسلام ورسره ټکر لري. هغه به د بهرنيو سازمانونو له مېلمستياوو څخه خوند اخلي بالاخره هيواد ته د راستنیدو سره سم یونا اشنا فکر ته کارپیل کوي. البته موږ د داسې ډیرو بیلگو شاهدان یو.

دریم: هغه زده کونکي چې د بهرني تعليم وس او توان نلري په خپل ځان کې د مایوسۍ او کمې احساس کوي که څه هم د هغه لیاقت تر هغه بل ډیر ښه وي.

څلورم: په بهرني سويه باندي د خپل هيواد د استقلال له ساتلو سره سره د کلتور او مذهب سالمیت ته پوره پاملرنه. پنځم: په بهرنيو هيوادونو کې د خپلو اتباعو د حقوقو دفاع او د هغو د سر او مال ضمانت کول،

داسي نور جزئیات چې په تجارت، قرارداد، تعليم او تربیې، کدري روزنه، قرضه او کمک، پوځي عسکري روزنه او لاس ته راوړنه ټول تر يوه قانوني چتر لاندې په هغو پنځه څيزونو کې همېځي ده، دا او دې ته ورته سياست او پالیسي د هر هيواد لپاره اړينه ده چې پري ملامتيا نشي ويل کيدلای، دلته دا خبره ډیره ضروري ده چې د هر بهرني تماس په ترڅ کې ټول کورني ملحوظات او ارزښتونه په پام کې ونيول شي تر ټولو ضروري داخلي همفکري اوننگونه ده چې ټوله هيواد له هغه سره په بدمرغي اونبتلای شي، په ټولو بهرنيو پالیسيو کې دومره احتیاط پکار دی چې له هرې کورني سره د اولس اراده په نظر کې ونيول شي ترڅو ښه پاکه لاره په وړاندي صفا وبریښي هم هغه تگلاره عملي کړای شي مگر زموږ په بهرني سياست کې څو عمده مشکلات دی چې موږ یې همیشه قرباني گرځيدلي یو:

لومړی: ښوونه او روزنه

دویم: د بهرنيو سازمانونو رنگ او ډول

درېم: د هيواد دننه د بهرني کلتور وده

څلورم: د مسؤولو اشخاصو خوشباوري

پنځم: د ښو اړیکو په خاطر له يوه بل هيواد سره په کلتوري شکل نارښتيني چلند.

لومړی: تعليم او تربیې تر ټولو مهم عنصر دی چې په هر وخت کې د هيواد او نوي نسل مستقبل ورباندي ولاړ وي او د ښه او سوکاله ژوند لپاره غوره پرمختگ ورباندي کيدلای شي، د تیر څه په تعقیب

غورځولی وي چې په همدې توگه د توپير خوځنده بهير لا پسي اوږدېږي.

د بهرني کلتور وده او پايښت، لکه څنگه چې مو وړاندي د هغه ارزښت په نظر کې نيولی دلته بايد ووايو چې د نړۍ هر هيواد د خپل کلتور د ودې لپاره په نه ستړي کيدونکي توگه کار کوي په نورو هيوادونو کې خپل کلتور خپروي او هغه ته رشد ورکوي، خو له بده مرغه چې زموږ خپل کلتور د ځينو خپلو خلکو لپاره شرم او عار بلل کېږي. د دې پر ځای چې خپل کلتور رسم او رواج ته وده ورکول شي هغه شاته غورځوي. د دې دوه مثالونه زه د يوه شاهد په توگه په گوتو کولای سم. يو دا چې ما خپل زوی مکتب ته د زده کړې لپاره په خپلو کلتوري او ملي جامو کې استاوه، خو د ښوونکي لخوا په څو ځله د اخطار په ډول ورته ويل شوي چې پتلون او نيکتايې د زده کونکي لپاره اجازې کارېږي. که نه نو له مکتب نه به يې اخراج کړي. دلته د کلتور پر ضد عمل کول په رسمي چوکاټ کې کېږي. د دې سره سره چې نيکتايې او پتلون اصلاً د هيڅ مسلمان او افغانانو اصلي کلتور ندی چې دومره ټينگار ورباندې وشي چې يو زده کونکی يې له کبله د زده کړې له نعمت څخه محروم پاته شي دا خو لا بيل سوال دی چې افغانستان د مسلمانانو کور دی.

درېم : د اوسني جمهوري رياست اداره امور ته يو چا د دندې غوښتنلیک ورکړي وو. هغه نفر ښه لياقت درلود، په اقتصادي زده کړو کې يې ماسټري درلوده. د دې سره سره هغه ته ويل شوي وه چې دلته پتلون او غريبې لباس اجباري دی، که نه نو د ده لپاره په افغاني کلتوري لباس کې ځای نشته. ځکه هغه سړي مسنونه ږيره اوسنتي جامي اغوستي وې. دا د چارو په اداره کې د افغانستان د جمهوري رياست لپاره مرکزي حېثيت لري.

د تعليم او تربیې جرړي (ريښي) خو لا تر هغه څه پورې ډيره ځانگړتيا لري چې د هغه هيواد د مفاداتو او کلتور وده په نظر کې ونيسي. په بهرنيو هيوادونو کې په لويه پيمانه د شتمنو کورنيو زده کوونکي روزل کېږي يا د لويو منصبونو د درلودونکو اولادونه وي، طبعاً د داسې اشخاصو اولادونه په سياسي زده کړو کې ډيره برخه اخلي يا د هغو پلرونه او ميندي هغو ته دغه انتخاب کوي يا د ميراث په ډول د هغوی ليوالتيا د سياست سره وي. په هر صورت کله چې په بهرنيو هيوادونو کې د بريالي سياست په لټه کې شي، نو د ټولو سازمانونو سياستونه مطالعه کوي. د هغو ايډيالوژي يې په دماغ کې ځاي نيسي، يا د کوربه هيواد له روان سياست نه رنگ اخلي چې په همدې توگه د خپل مستقبل لپاره د خپلي خونې انتخاب کوي.

د مثال په توگه که يو زده کوونکی په روسيه کې زده کړه کړي وي هغه د ځان او هيواد لپاره کمونستي ايډيالوژي انتخابوي، که چا په چين کې زده کړه کړي وي هغه د ځان او هيواد لپاره د کمونستي نظام بل ډول انتخابوي، که چا په اروپا يا په نورو لويديزو هيوادونو کې زده کړه کړي وي هغه د ځان او هيواد لپاره پانگوالي، نړيوالي او کپيټالستي يا غريبې دموکراسۍ انتخاب کړي وي او که چا په يوه اسلامي هيواد کې او په يوه اسلامي چاپيريال کې زده کړه کړي وي هغه بيا د ځان او هيواد لپاره اسلامي نظام انتخاب کړی وی چې د دغو مختلفو مفکورو بيلوالی يو ليدلای هم نه سي او ترکيب يې بيا بيلي ستونزي لري.

دويم: د مسؤلو اشخاصو نژديوالی يا دوستي ده چې په ټاکلي ډول نتيجه له ځانه سره راوړي، خو د ناکافي تجربې او د کمې پوهني له امله د هيواد د ټولو وگړو، کلتور او عنعناتو اهميت يې له نظره

کرزي غوندي کړني چې هيواد او ټولنه يې له نه جبرانېدونکو ستونزو سره مخامخ کړه، بهرنيانو ته دومره ورنژدي شول چې د هيواد د يوه وگړي وژل ياپه تورو زندانونو کې د هغو اچول د هغو حق بولي. له مغورو، ظالمو، سرتمبه وو او وژونکو بهرنيانو څخه د توقيف يا خپرلو حق هم د افغانانو په واک کې نسته. د دغو بې وارثو مظلومو افغانانو ويني ورته مباح گڼل شوي. دومره خوشباوري چې په هغه چا باندې باور وکړي چې څو ځله يې افغانستان له ورکاوې اوناوډې سره مخامخ کړي او لوی افغانستان يې په کوچني کهول بدل کړي، دومره بياهم پر هغه چا باندې خوشباوره شي چې د افغانستان پر بدن يې د قصاب غوندي د پريکيدلو تيره چاره په لاس کې نيولې ده دومره خوشباوره شي چې د ديني او تاريخي دښمنانو لانور هم په هيواد کې زياتوالي او داکملي ادي غواړي، دومره خوشباوري چې د الله له لارې پرته غواړي پر بله لاره ثواب ته ځان ورسوي، هسي خوشباوري چې ناروا وو ته په اسلامي ټولنه کې قانوني بڼه ورکړي، داسې خوشباوري چې د خپلو خلکو ارادې په نظر کې ونه نيسي د پرديو ارادو ته د لومړيتوب حق ورکوي.

پنځم: د ښو اړيکو په خاطر له يو بل هيواد سره په کلتوري بڼه نا رښتین چلند کول:

د دې اړيکو بيلگي اوس هم ډيري دي او ډيري وړاندي تيري شويدې چې ډير پراخ تفصيل ته اړتيا لري، زه دلته د لږو بيلگو په په راوړلو اکتفا کوم، دلته په ناسمه توگه بهرنيان تشويقول او هغو ته اطمینان ورکول يوه غولونه ده، چې خپل هيواد پکښي رانښکيل کړي او يا دا چې د ملت د وگړو له اعتماد څخه ناوړه استفاده او يا معامله کول چې د ملت وگړي ترې ناخبره اوسي، د مثال په توگه له

داسې ډېر مثالونه شته چې د ډيري خريل، د بوغړي يا حجاب ليري کول او نور داسې غير شرعي افعال پکښي حتمي بلل شوي دي. همدي ته ورته اعمال او افعال د بهرني کلتور برخه ده چې زموږ په هيواد کې زموږ کلتور ته صدمه رسوي او له بهرني کلتور نه رنگ اخلي. له بده مرغه چې زموږ د غربي کلتور پلوي افغانان يې په نه ستړي کيدونکي او نابللي چوپړ کې ځانونه په کلتوري نيواک کې اچوي.

د مسؤولو اشخاصو خوشباوري: لکه څنگه چې مو مخکي د دې خوشباوري تفصيل د عامو افغانانو لپاره ياد کړ، همدا خوشباوري په افغاني خواصو کې هم سته چې ډير خطرناکه عواقب لري، د عامو خلکو خوشباوري تر چارواکو او مسؤولو اشخاصو پوري محدوده او ليوالتيا يې هم دومره مهمه وه. مثلاً ظاهرشاه چې اوسني اساسي قانون ورته د ملت د بيا لقب ورکړي دي. ده تر شخصيت پوري داووه چې ظاهرشاه پر ځمکه د خدای د رحمت نسيوري دی يا دا چې هغه

د اووه وليانو مرتبه لري. د هغه اطاعت فرض او مخالفت يې گناه ده، سره د دې چې هغه ته د ملت د بابا لقب هم ورکول شو مگر هغه د مرگ تر وخته پوري د الله جل جلاله فرض حج ته هم زړه ښه نه کړ. د کابل په ښار کې يې تر مسجدونو سينماوو ته ښه خدمت کړي د هيواد تر نورو ودانيو يې د عياشۍ حوضونه د خپلي عياشۍ لپاره ډير جوړ کړي وه او په مساجدو کې لکه د پل خشتي په مرکزي جامع کې د اوداسه د اوبو انتظام هم نه وو داچې ده غريب خپله د لمانځه سره څومره ليوالتيا درلوده داده ذاتي مسؤوليت وو. همداسې نور مثالونه ډير سته. مگر د خواصو خوشباوري بيا داسې نده د هغو خوشباوري ډيري خطرناکي پايلي لري لکه د تره کي، کارمل او

خوشباوري وه، کمونستان چې شمېر يې تر ۱۵۰۰۰ پوري رسيدلي وو په نابره توگه په ۱۳۵۷ کال د ثور پر اوومه د کودتا په ډول قدرت ته ورسيدل دا چې څومره وخت دغه چرگونې د افغانستان په غيږ کې د بل په ايډيالوژي ستر شويوه هغه به تاريخ ته پرېږدو، دلته به ددغي کودتا منفي ټکو ته ورشو.

لومړۍ داچې کمونستانو په داسې وخت کې کودتا وکړه چې هيواد نسبتاً د پرمختگ پر لورې گامونه اوچت کړي وه. په اقتصادي لحاظ د دغه هيواد په تاريخ کې ډير ښه پلانونه جوړسوي وه هيواد او هيوادوالو په سوله او سوکالی کې ژوندکاوه همداوخت د افغانستان د خپلواکۍ بيرغ ښه ريانده وو. که څه هم هغه وخت په نظام کې ډيري نيمگړتياوي موجودوي وې او د هغو اصلاح پکارووه. ځکه په نظام کې هغه ايډيالوژي ننوتلي وې چې د ځينو خلکو د پرمختگ او اقتصادي پياوړتيا لپاره دغه نيمگړتياوي په اسلامي افکارو باندې پوره کيدلای شوې، خو په يوه کفري او غيراسلامي نظريه او فکر سره د نظام راپرځول يوه لويه فاجعه او نه جبرانيدونکې جرم وو چې په هيڅ توگه د دغي خونړۍ او ناروا کودتا ضرورت نه وو.

کمونستانو د خپلې واکمنۍ د ساتني لپاره له پخواني شوروي اتحاد څخه د مداخلې غوښتنه وکړه چې د دوی رپرديدلي او کرپيدلي پښي د هغو په متو ټينگي کړي، خو د دوی قدرت ته بقا ورکړي او د افغانستان د مسلمان ولس د پاڅون سره خپلي ناروا دښمنۍ ته پياوړتيا ورکړي. دلته کمونستانو دوه څيزونه چې بيخي ډير مهم وه له نظره غورځولي وه: لومړی د مذهبي علمای کرامو او مذهبي چارو اهميت او ارزښت وو دويم د ملت د وگړو اراده: ځکه هر واکمن ته پکار

بهرنيانو سره تړون کول، خپلي خاوري ته راوستل، يا رابلل د هغو په جزئياتو هيوادوال نه پوهول، يو ناسم او نارښتین عمل دی. يا دا چې بهرني يرغلگر تشويقول هغو ته اطمینان ورکول چې د هيواد وگړي د

د راتگ څنډه نه گرځي. يا دا چې د دغه هيواد اوسيدونکې ورباندې خوشحاليږي. يا دا چې ټول هيوادوال د دوی د راتگ غوښتونکي دي، دا هم يوه ناسمه او نارښتینې کړنه ده چې په نتيجه کې د ملت ارادې ته په ډيره سپکه او بې احترامۍ کتل کيږي، د خلکو عزت او کلتور پکښي پايماييږي يا دا چې خلکو ته په دې سره اطمینان ورکول چې گواکې بهرنيان د دوي د ارادې، مذهب او کلتور درناوی کوي، دلته

د يوه مستامن په صفت اوسيدونکي، د هيواد په کورنيو او بهرنيو کړنو او پاليسيو کې لاسوهنه او مداخله نه کوي، يوازي د هيواد د اساسي قانون په چوکاټ کې د حکومت په چارو کې ورسره مرسته کوي، د حکومت پريکړو او د اولس ارادې ته په بشپړه توگه احترام کوي، په اصطلاح د افغانستان د اساسي قانون په چوکاټ کې عمل کوي، داهم يو ناسم او نارښتین عمل دی چې د شبهاتو او شکونو په توليد کې ښه زيات والی راولي، يا دا چې په اقتصادي او پوځي تړونونو کې د انحصار په شکل درغلي کوي يا داچې خپل ولس تري ناخبره ساتي يا دا چې قرضي او پورونه همداراز مرستې او کومکونه د هيواد

د ابادۍ په نوم اخلي بيا هغه پر نورو بې درکه مدارکو لگوي او بار او حساب يې پر اولس اچوي. دا هغه څه دي چې په حقيقت کې ناسمي او نارښتینې کړنې بلل کيږي. د دې يوه بله نژدې بېلگه د کمونستانو ناروا پاليسۍ وي چې پخواني شوروي اتحاد ته په خورالورپه کچه

دويم مثال د افغانستان د اسلامي امارت دوره ده. د افغانستان اسلامي امارت د افغانانو لخوا ښه استقبال شو، پياوړی شو او سترتوب ته ورسيد، که څه هم واکمن د ناسم او نارښتین بهير مصداق نشي کيدلای، خو په بهرنی سياست کې يې نيمگړتيا ډيره وه. په عامه توگه خوشباوري چې په ټولو افغانانو کې ډيره ده، په دغه نظام کې هم د صداقت باوجود ډيره وه، چې هغه د يوه لوی مشکل سبب وگرځيده. دلته دوه لوی عاملونه بايد تر څيرني لاندې ونيسم. لومړی خوشباوري د اسامه بن لادن او د هغه د شبکې (نيټ ورک) په هکله وه. دويم د گاونډي هيواد پاکستان او نورو مسلمانانو په هکله. اسامه بن لادن که څه هم د رباني صاحب د حکومت په وخت کې افغانستان ته رادعوت سوي او راغلی وو، خو طالبانو ته يې د ورنژدي کيدو پر وخت يو ښه باوري ټاټوبی خپل کړ. ښه کوربه ورته په خپل کور کې د ميلمه پالنې ټير ډکنتي، که څه هم اسامه مجاهد مسلمان او د افغانستان د خلکو ټول حقوق له خپرندويي ټولې سره خوندي دي ميلمه وو؛ خو تر ډيره يې د افغانستان د خلکو، په تيره د اسلامي امارت د محترم زعيم له خوشباوري او خوا خوږۍ څخه استفاده وکړه. پاکستان که څه هم د افغانانو لپاره د هجرت د دويم کور مانا درلوده، په سخت مشکل او ډير بد حالت کې يې د هغو لاس نيوی کړی وو، خو بيا هم پر افغانستان باندي د انحصار په لټه کې وو. پاکستان نه غوښتل چې افغانستان د يوه معتدل سياست په رڼا کې له نړۍ سره سترگي وچنگوي. پاکستان په ډير زيات زيار سره هڅه کوله چې د افغانستان اسلامي امارت اړيکي د نوري نړۍ سره د پاکستان له لارې ترسره سي. په همدغه چوکاټ کې يې له افغانستان سره دوستي او همکاري دواړه ښودل. افغانستان هم د گاونډي او اسلامي هيواد په توگه تر ډيره ورباندي ښه باور درلود. دويم مذهبي علمای کرامو او نورو تنظيمونو چې په افغاني معتدل نظام کې يې د

ده چې تر ټولو وړاندي د خپلو خلکو اراده په نظر کې ونيسي او د هغو سره د ډيرو لويو او مهمو اقداماتو په اړه سلا مشوره وکړي او د هيواد د سترو لارښوونکو هم فکري او همکاري را جلب کړي او د هغو نظرونه په غور سره مطالعه کړي. خو کمونستانو د دې پروا ونکړه او په ډيره بې پروايۍ سره يې د مذهب او د خلکو د ارادې سپکاوی وکړ. افغاني کمونستانو په دوو ناسمو او نارښتینو ټکو بهرني يرغلگر وغولول، لومړی د کمونستۍ بدمرغ نظام سره د افغانستان د وگړو مينه اوليوالتيا. دويم: د هغو د راتگ په اړه د افغانستان د خلکو د اکثریت توافق. د مثال په توگه هغو کرېمليان او برژنيف ته ډاډ ورکړی وو چې د افغانستان خلک له کمونستي نظام سره مخالفت نه لري. خلک ټوله د شاهي کورنۍ له انحصار څخه تنگ شوي دي، په ځانگړې توگه بې وزلي او غريبه طبقه خلک لکه بزگر، کوچيان او داسې نورې کورنۍ د همدغو څو گونو اگيو په مرسته د کمونستي نظام د ټينگولو لپاره د پخواني شوروي اتحاد زورځواکو سرو لښکرو په ډيره بې رحمۍ پر افغانستان باندي يرغل وکړ د دغو ناولو اشخاصو مفکوره په دغه يرغل کې مهم او مثبت رول درلود. د دې پوچ مغزو په نظر له يوه نه ماتيدونکي ځواک سره زياته مرسته کول د افغانانو هيله ده او ډير افغانان د شوروي اتحاد د سرو پوځونو له راتگ سره مخالفت نه لري. په همداسې بلنه کې ناسم او نارښتین ويلو عمل وشو ځکه نو د سرو لښکرو راتگ او د هغو يرغل په دغه اسلامي اوسنتي هيواد کې ښه استقبال نه شو او نه خلکو ته د قبول وړ عمل وو چې کمونستانو پري اقدام وکړ چې په نتيجه کې هم دوی او هم سري نړۍ خوري لښکري په غم واوښتي. استکباري قوت يې ټوټه ټوټه سو. په شرمونو وشرميدل زموږ ښکلی افغانستان يې هم د ويرونو او غمونو په سيلابونو لاهو کړ.

لومړۍ: دابه څومره حقيقت وي چې د افغانستان هغه ولس چې د اسلامي سپېڅلي شريعت او اسماني نظام په هيله يې په ميليونونو انسانان او ښکلي ځوانان قرباني ورکړيدي، هجرت يې کړي او د خپل ښکلی هېواد ټولي شتمنۍ يې قرباني کړي، موافق وي چې د هغو

د ټولو هيلو پر خلاف غربي ډول دموکراسي پلي شي، که څه هم افغانان له مشروع ازادۍ سره تاريخي ليوالتيا لري، خو د اسلام د سپېڅلي مذهب په وړاندي هيڅ ډول قانون ته ليواله نه دي. اوس به د دموکراسۍ نظام ته راشو. که په ښه غور سره وکتل شي چې د اسلام چوکاټ د احاطې په توگه درزمن اوداغي نشي نو بيا هرڅه مباح دي هيڅ مشکل نشته چې د مباحاتو پر پرانستې لاره ځانته لاسته راوړنه ولري، خو که د دې په خلاف کاروشي نو بيا به بدبختي راپېښي. هر هغه نظام چې امنيت پکښې تامينيږي، د خلکو حقوق پکښې ساتل کيږي، شرعي نيمگړتيا ونلري، په اصولو کې له اسلام سره ټکر ونلري هغه ته شرعي صبغه ورکول کيږي. که د دموکراسۍ ماناداوي چې حکومت د ولس په عامه انتخاب سره وټاکل شي هم دا قانون په اسلام کې د ډيره اوږده مهاله پلي شويدي، خلفای راشدين رضوان الله تعالی عليهم اجمعين د صحابه کرامو رضوان الله عليهم اجمعين په انتخاب سره د اسلام د لوی خلافت دندې ترلاسه کړيدي. مگر ښکاره فرق يې دا دی چې د غرا محمدی شريعت سره به د بدعت او يا منهي او منکر ښکارندوی نه وي. اسلام په حقيقت کې د نصرانيت او يهوديت له اديانو سره توپير لري. ځکه په تورات او انجيل کې له احکامو او ابلاغو پرته د يوه حکومتي نظام قانون وجود نلري، نو له همدې کبله په غربي نړۍ کې حکومت او مذهب بېل ساتل شوي، مگر اسلام

سر نه ايستلو هڅي کولي، په افغانستان کې هغه څه غوښتل چې په پاکستان کې يې نه غوښتل او يا ورسره دومره حساسيت نه ښيي. چې د غه ډول پاليسيو هم د افغانستان په وړاندې د ډيري خوشباوري انگيرنه درلودله. له بلي خوا د پاکستان هغه حکومت چې د مشرف خبيث په مشري يې د افغانستان د اسلامي امارت د له منځه وړلو لپاره د مسلمانانو په ورکړه او خرڅولو هم صرفه ونکړه، د پاکستان حکومت خپلي اډې د افغانانو او افغانستان پر ضد د امريکا په واک کې ورکړي. په حسن ابدال، تربيله ډيم، جيکب آباد او ډالبندين کې يې هوايي فضا د هغو په اختيار کې ورکړه ان تر دې ليکلو پوري چې په ۲۰۱۰ کې بشپړه سوه د امريکايانو ټول بمونه، ټانکونه، گولي او د وژلو او ژوبلولو نور څه هم د پاکستان له لاري افغانستان ته د مسلمانانو د وژلو لپاره راځي چې تر اوسه پکښې تر يو سل او دېرش زره کسان به همدغو موادو په شهادت رسيدلي دي. داچې څومره کورونه او کلي وران سوي دي دا لا بېله خبره ده. هر هغه څه يې وکړه چې مسلمان افغانان ووژني، هيواد يې خراب شي، خلک يې بې عزته شي بيا هم ورباندې د يوي ذري اعتماد کول د خوشباوري مانا در لوده؟؟.

دریم مثال د غربي دموکراسی روان دوردي.

د اوسنۍ غربي دموکراسۍ په ځواکمني کې هم د ناسم او نارښتین سلوک اعمال لیدل کیږي. د لته هم ډېري ډېري منفوري بېلگي ترسترگو کیږي. غواړم څو بېلگي د مثال په توگه راوسپرم: لومړی

د دموکراسۍ سره د خلکو مذهبي او ملي ليوالتيا او مناسب وخت. دویم له بهرنیو یرغلگرو قواوو سره د خلکو توافق. دریم بهرنۍ نړۍ ته د باور اطمینان او د ستونزو له منځه تلل.

او هيچا ته به اجازه ور نه کړي چې د بهرنيو يرغلگرو په وړاندې لاس، پنبه او خوله وڅوڅوي، داهم د نه رښتيا او ناسمو ويلو ناکامه پاليسي وه چې د ملت د ارادې په مخالفت کې لټول شوي وه. اړينه ده چې دلته دا متل هم وويل شي (زورغونډۍ هواره وي).

يو بل کار چې اوس تازه کمپاين ورته پيل سوی دی هغه د امريکا د وينو خوړونکو يرغلگرو دايمي اډې دي، څنگه چې دا اوسنی قدرت د بهرنيو کمپنيو او انجورگانو د پخوانيو کارمندانو او شمالي ټلوالې سره دي چې اکثريت بهرني تابعيتونه لري غواړي د دغه قدرت د ساتلو او بقا لپاره د امريکا د يرغلگرو د دايمي پاته کېدو لپاره کمپاين وکړي. مطبوعات چې تر ډېره د غريبانو په پند او پيسو چلېږي هم دې خبرې ته داسې کسان د تبصرو لپاره را غواړي چې همدغه نظريات تاييد کړي داسې هم امکان لري چې د لويې جرگې په نامه يو څو **د معلوم ټول حقوق له خپرندويي ټولني سره خوندي کسان** د بډو او پيسو په زور راولي او د ملت د نماينده گانو نوم ورکړي او دغه ناروا پروژه ورباندې پاس کړي او بيا د امريکايانو دايمي اډوته چې

د دايمي ستونزې په معنا دي قانوني بڼه ورکړي. داهم د ناسمو کړنو او ويلو ناکامه پروسې دي چې د خلکو په اوسنيو شرايطو کې موږ د خلکو هيڅ واقعي نماينده گان نه لرو، نه په پارلمان کې، نه په جرگه کې، نه په کابينه کې او نه هم جمهور رئيس د خلکو واقعي نماينده دی. ځکه چې هيواد عملاً اشغال دی. هر څه د يرغلگرو په خوښه اوږي او را اوږي. جمهور رئيس غريب د ناوسۍ له امله په عام محضر کې ژاړي. په هيواد کې سراسري جنگ روان دی د خلکو او حکومت تر منځ فاصله د محکي او آسمان غوندي ده. نو څنگه ممکنه ده چې د هيواد په نماينده گي د چا سره قرارداد وکړي. بڼه به داوي چې همدا

د انسانانو اجتماعي او شخصي ژوند ټول احاطه کړي او د ژوند د ټولو چارو لپاره که حکومت وي او که تجارت، دعوی وي که د بشر حقوق کافي تگلاره لري. نو په داسې شرايطو او امتيازاتو کې د دې ضرورت نشته او نه هم مذهبي علمای کرام د دې اجازه ورکوي چې

د سيکولر نظام په ډول حکومت او مذهب بيل وساتل شي.

بيا هم راځو امريکايي تقليد ته.

دغه امريکايي ميتود يا دموکراسي په هيواد کې په داسې نوم معرفي شوه، چې گواکې د هرچا حق، د بشر حق، مذهبي حق، کلتوري حق، د بنځي او نر حق پکښې خوندي ساتل شويدي، په نهايي شکل سره به د عدل او انصاف فيصلې کيږي، هيواد ته به امنيت راځي، پر هيچا به ظلم او تيري نه کيږي. بهرني **د يرغلگرو قوتونه حقوق له خپرندويي ټولني سره خوندي کړي** د افغانستان په ابادۍ کې مرسته کوي، مذهبي او کلتوري عنعناتو ته به پوره درناوی کوي، خو دغه ژمني د عمل په ډگر کې هيڅ پلي نه شوي. دلته بيا هم د ناسم او نارښتيا ويلو عمل شوی دی. البته دا د دې لپاره چې بهرنيان دپته ليواله شي چې افغانستان د اسلام ضدغربي دموکراسۍ لپاره په ليوالتياسره آماده گي لري او يا دا چې خلکو ته په بې مفهومه تبليغ ذهنيت ورکول شوي چې دغه دوديزه غربي دموکراسي له اسلامي او ملي کلتور سره هيڅ تضاد نه لري. يو بل علت داهم کېدلای سي چې له بهرنيو يرغلگرو قوتونو سره له ډيره وخته د افغانانو حساسيت موجود دی او موجود به وي همدارنگه زاړه زخموڼه لاهم تراوسه د وينو بوی ورکوي. په داسې شرايطو کې بهرني يرغلگر تشويقول چې گواکې د هيواد اکثريت وگړي دوی ته خوشبين او ليواله دي

اوس يوازي په ورځنيو کارونو او اړتياوو باندې اکتفا وکړي او د داسې طولاني او اوږدو قراردادونو څخه ځان وساتي کوم چې د افغانستان د مستقبل سره تړلي دي ترڅو په افغانستان کې پوره امن او رشتياني او حقيقي نماينده حکومت راځي.

کورنی سیاست

د افغانستان کورنی سیاست له ډېرو اوږدو زمانو څخه ترینګلتیا او پیچلتیا لري او په تحمل باندې نه ولاړه پالیسي د دغه ترینګلتیا کلکه جرړه ده. د انحصار او میراث یا په قومي توپيرونو کې ځان ځاني لټول شوي، د ډیرو رکنونو په مجاز کې پایښت په ناسم او نارشتین شکل سره شوي دی دلته هم ډیر څیزونه علتونه او بیلګې لیدل کېږي چې د دغو پیچلتیاوو اسباب جوړوي، مګر زه هغه نکتي څپل غواړم چې زما فکري زما د لنډ عمر په لړ کې ادراک کېدی. د کتاب ټول حقوق له خپرندويي ټولني سټو په خوندي دي هغه اته علتونه دي چې مایې تر ډیره په څیرنه کې لاس ته راوړته او بریا موندلې ده.

لومړی د قدرت انحصار، دویم د تحمل کمښت، دریم د ضوابطو پر ځای روابطو ته ترجیح ورکول، څلورم تعصب ته وده ورکول، پنځم اداري نیمګړتیا، شپږم د اشخاصو په رجحان سره بهرنی سیاست، اووم د قدرت د ټینګښت لپاره د اشخاصو ضایع کول، اتم د قضایې قوي نه ناپیلتوب.

په قدرت کې انحصار یا د قدرت انحصار په افغانستان کې یو عمده علت دی چې تل یې د خلکو احساسات راپارولي یا زخمي کړي دي. کله د یوې کورنۍ لخوا او کله د یوه تنظیم لخوا او کله د یوه سمت لخوا کله په یوه ایډیالوژي او کله په بله ایډیالوژي سره، خو دا ټول انحصارونه که په انحصار کې انحصار وي او که په یوڅه

د کتاب ټول حقوق له خپرندويي ټولني سټو په خوندي دي

د مسؤل انتخاب د صلاحيت په نه درلودلو انحصار کيږي، د مثال په توگه يو شخص په وزير سره نومول کيږي خو د وزارت په چارو کې دومره واک نه لري چې ثومره دهغه مقام صلاحيت وي او په نامه وزير صاحب بلل کيږي. همدارنگه معين، رئيس او امثال يې دي چې په لاندې او کښته توگه نومول کيږي، تري بده استفاده کيږي په همدې ناورو کارونو سره د خلکو صبر او زغم تر کنترول وزي چي کله نا د انقلابونو زيربنده فکرونه توليدوي.

د تحمل کمښت، تحمل، حلم زغم او صبر دا تر ټولو غوره صفتونه دي چې په چاکې دغه غوره صفت موجود وي بې له شکه چې بې ساري نعمت دی، دنيا د تحمل او زغم يو ښه ځانگړي درس تر شا پرې ايښي دی. زغم او صبر د الله له صفاتو څخه يو عظيم صفت دی چې په مبارکو اسماء الحسنی کې هغه د ځان لپاره يو اسم انتخاب کړی دی، په قرآن کریم کې دغه د حلیم مبارک نوم په ډيرو مواردو کې ذکر شوی دی، چې پروردگار د خپلو د بنمنانو په مورد کې هم زيات استعمال کړیدی. همدارنگه زموږ د ستر لارښود محمدرسول الله صلی الله عليه وسلم په صفاتو کې د حلم او زغم صفات ډير زيات دي، که د حضرت محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم په مناقبو کې فکر وکړو نو ډير ځله به په ډيرو مواردو کې له زغم او صبر نه کار اخستل شويوي، داسې ډيري بيلگي شته چې رسول الله صلی الله عليه وسلم زغم او تحمل کړیدی. همدارنگه صحابه کرامو رضي الله عنهم دي لاري پيروي کړیده.

داسې ډيري بيلگي سته په ډيرو مواردو کې به د رسول الله په مخ کې صحابه کرام رضي الله عنهم په يو کار کې د زغم ياد نه تحمل په وجه ولاړيدل او د رسول الله نه به يې اجازه غوښتله چې مداخله وکړي لکه

پراخوالي کې انحصار وي، د دغه هيواد لپاره ښه پايلي نلري، د انحصار مرض تر ډيره وخته پوري او له ډيره وخت نه په افغانانو کې يو ساري او مهلك مرض دی چې په هيواد کې يې د قابليت او حقيقت رکن شنډ کړي او خنثی کوي يې چې په دې سره دخلکو مشروع حقوق له منځه وړي د عدل او انصاف تله کښته کيږي او يا له منځه ځي، که موږ د دې مثالونه وگورو او بيا پرې بې پري قضاوت وکړو، نو له ۱۸۰۰ زېږديز کال څخه راپدېخوا بيا تر اوسه پوري په هر نظام کې دا مرض موجود وو اوس هم موجود دی بيا هم کيدای سي وده وکړي او کيدای شي بيا هم جرړي وکړي.

کله چې يو شخص په دې مانا چې کافي تجربه او پوهه لري، د علم په نعمت سره منور دی له اسلامي او ملي کلتور سره يې پوره دروندوالي ثابت شي، نو له همدې کبله خلک ورته د اعتماد سپارښه کوي او په هغه سره بسنه کوي، خو کله چې هغه د مسؤليت پيټي پر خټ واچوي بيا يې خپل حق وگڼي، د گټلو لپاره يې خلک وژني، بنديانوي او بې عزته کوي يې. مشروع او نامشروع واړه ځانته مشروع گڼي، منگولي په درانه پيټي او قدرت پسي لا مضبوطي او ښه ښځي کړي، آن تردې چې ورپوري ښريښ غوندې شي، روا نا روا ښه او بد ټوله شاته وغورځوي يادا چې د حکومتونو سمونو انډول په هغه چا باندې سمبالوی او ساتي چې په قومي شکل ريښي سره ولري او په دې ډول په غولونکي شکل سره انحصار وساتي يا دا چې يو واکمن ټولي چاري او يا ډيري مهمي چاري خپله سرته رسوي بل چاته په کې د مداخلې حق هم نه ورکوي، يا دا چې ورسپارل سوي شخص ته په خپله دنده کې صلاحيت نه ورکوي، يا دا چې د اداري په چوکاټ کې

ډيرو صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ غوښتل چې سريې ځني ووهي، خو بيا هم رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپل زغم وښود او هم يې صحابه کرام دهغه له وژلو کړل.

دلته داسي معلومېږي چې د زغم نه کول هغه څه له لاسه ورکوي چې د انسان او ټولني لپاره پکښي ډيري گټي نغښتي وي، زموږ په ټولنه کې د تاوتریخوالي ډير اړخونه د نه زغم له کبله راخوتيدلي او ستر شويدي چې ډير نژدي او ساده مثال يې په افغانستان کې د کمونست نظام تر نسکوریدو وروسته د مجاهدينو تر منځ نه تحمل او نه زغم دی. مجاهدينو هغه وياړ په ډيره قرباني او ښه ميرانه وگاتپه چې نړۍ ورته له حيرته گوته په غاښ وه. مجاهدينو هغه وياړ وگاتپه چې د نړۍ مسلمانانو يې له ډيره وخته انتظار کاوه. مجاهدينو هغه وياړ وگاتپه، چې دري ميليونو شهيدانو يې په قبرونو کې، زرگونو کونديو او يتيمانو يې په کوزونو کې او د وطن په ميليونونو مهاجرينو يې په پرديو ليري او نژدي هيوادونو کې هيله درلوده، خو دا گټه څه شوه، دا وياړونه ولي په خړو او بوباندي لاهوسوه، جواب دادی چې دا هر څه د نه تحمل او نه زغم په وجه درهم برهم شول. جهاد بدنام سو، هيواد خراب او خلک نور هم په کړاوونو او ستونزو اخته سول چې تر اوسه هم دويم نسل پکښي زيږي، لوييږي او بيا پنا کيږي. خونه په تدبير، نه په زور او نه په پوهه ورته د حل لاره وموندل شوه، دلته به يوازي د حکمتيار او مسعود، د خود خواهی، تکبر، تنگ نظری او په اسلام کې دنه زغم هغه بدي پايلي وگورو چې هيواد ته يې څه ناوړينو راول، د هغو په نتيجه کې دوی ته څه پيښ شوه، د جهاد تر برياليتوب وروسته د حکمتيار او مسعود په منځ کې څه موجود وو، دواړو په ظاهره د جهاد، اسلام او وطن د گټو او ازادۍ دعوه کوله.

د حدیبي په سوله کې چې کوم د تړون او توافق ليک ليکل کیدی په هغه ليک کښي د محمد رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له نامه څخه (د رسول الله) الفاظ لري کړای شول چې پدې سره حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او نورو صحابه وو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ زغم نه شواي کولای، خو رسول الله هم خپله زغم کاوه او هم يې صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته د زغم او صبر توصيه کوله. د عبدالله بن ابې منافق يوه واقعه وه، چې په ډيرو مواردو کې يې کفارو ته جاسوسي کوله، په مسلمانانو پسي به يې تبليغ کاوه، حتی دغه مبارک

د ده له خولي، د ده پر منافقت شاهدي ورکوي، چې:

﴿لِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَا الْأَعْرَابُ مِنْهَا الْأَذَلَّ﴾

[المنافقون: ۸]

ژباړه: که چيرته موږ سالم او جوړ له جنگه مديني منوري ته ستانه سولو نووبه گرځوو عزت مند د دغې مديني منوري ذليله او خوار.

چي مطلب يې رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وو. د ده په نفاق ټوله صحابه پوهيدل، حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او ډيرو صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د ده د زوی په شمول له رسول الله نه اجازه غوښتله چې هغه ووژني، خو رسول الله د دې لپاره چې کفار ونه وايې چې رسول الله گواکې اوس خپل ملگري وژني، له زغمه کار اخيست او هغه ته يې څه نه ويل؛ حتی د هغه د ښخيدلو په وخت کې د هغه د زوی په غوښتنه د هغه جنازي ته ورغلي او لمونځ يې ورباندې وکړ.

يوه بله واقعه: کله چې حَاطِبُ بْنُ أَبِي بَلْتَعَةَ د مکي معظمي مشرکينو ته خط واستاوه او هغو ته يې د رسول الله د پلان په اړه معلومات ليکلي وه، وروسته د وحې په ذريعه کشف او نيول شول،

همهغه څه کيږي چې کيدل او يا نور ډير رمزونه ورسره مله شوي دي

تعصب ته وده ورکول: تعصب يوه گرمه او پټه ماده ده چې په هر انسان کې وجود لري او هر سړی له دې مادې څخه څه ناڅه څکه کوي خو په ځينو خلکو کې بيا دعادې شکل په مقايسه ډير قوت لري، که څه هم دا يو مهلک او نه جوړېدونکي مرض دی، خو بيا هم د علاج لپاره ضرور دوا لري. خو اړينه خبره داده چې څوک په دې سره قناعت وکړي چې دی په دغه ناوړه رنځ مبتلا دی او د هغه درمل کولو ته زړه بڼه کړي. په افغانستان کې د تعصب ماده له ډيره وخته پالل شوي، وده ورکول شوی او کار تري اخستل شوي خو د علاج لپاره يې کمه او ناکافي هڅه شويده. په افغانې ټولنه کې دا ماده پلني جرړي لري مگر بل تري گټه اخستي، مذهبي، ژبني، منطقي، قومي، کلتوري عوامل د تعصب اساسي جرړي دي خو موږ د دې شاهدان يو چې دا ټولي مادي د دغه هيواد په لنډ تاريخ کې ازمويل شويدي چې دا هم ډير تفصيل ته اړتيا نلري. يوازي بوی يې زموږ لپاره کفايت کوي. زه نه غواړم چې د دغو بيلگو مثالونه زيات روښانه کړم ځکه چې دا مثالونه بڼه روښانه دی فقط دومره ورته گوته نيسم چې تعصب په ډول ډول بڼو يو له هغو رنځونو څخه دی چې په موږ کې خپور شوي خو علاج يې پکار دی.

دا مشترکات تر ټولو مهم وه. د دې دعوی ورته بڼه زمينه برابره سوه د هر څه امکانات لاس ته ورغله، که هغو زغم او تحمل کړي وای او خبره يې بېرته د لږو او وړو اختلافاتو په خاطر خدای الله او رسول ﷺ ته سپارلي وای، نو بيا به افغانستان په نړۍ کې يو خپلواک، تاريخي او قهرمان هيواد وای. خلکو به يې په سوکالي کې له درناوي ډک ژوند کولای. همدا ډول دويم مثال د طالبانو او شمالي ټلوالې تر منځ د نه تحمل او نه زغم خبره وه. که په هغه وخت کې بيا هم په دې مبارک آيت سره په اخلاص عمل شوي وای چې:

﴿فَإِنْ تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ

بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ [النساء: ۵۹]

ژباړه: که په څه کې مو شخړه سوه، نو الله او رسول ته يې ور دوگرځوئ ټول څه (د شتمني) ناسني پر الله او د آخرت پر ورځ ايمان لري، دا غوره او په انجام کې ډېره بڼه ده.

نو بيا به ولي هغه څه منځ ته راتلای چې راغله او د هغو نتيجه مو وليده. که اوس هم پردغه لاره فکر وشي گټه رسولاى شي.

تر ضوابطو روابطو ته ترجيح ورکول: دا مسئله يوازي په اهليت پوري نشي تړل کيدلای په دې مسئله کې د قوم پالني، سيمي پالني او انډيوالۍ علایم ډير ليدل کيږي. د دي مشکل ډير تفصيل ته ضرورت نه ليدل کيږي ځکه چې دا بدبهييات دي. ټول خلک په پوهيدلي او ورباندې پوهيږي. دغه رنځ د پخوا څخه جرړي کړيدي، مگر اوس يې نوره هم وده کړي. که څه هم له ځينو بې عمله خولو څخه اوريدل کيږي چې د ملي جوړښت په نامه کار اهل کارو ته ورسپارل کيږي، مگر دا ټولي د حال خبري دي. په حقيقت کې بيا

تحقيق وشي ترڅو د هيواد جغرافيايي او کلتوري ارزښت په نظر کې ونیول شي، مذهبي مقدسات او سپڅلتيا د چوکاټ په توګه اساس وګڼل سي، ملي منافعو ته پوره پاملرنه وشي، امنيتي، اقتصادي مشترکات وڅیړل شي او بيا د هغه په رڼا کې بريالی تگلاره جوړه شي، مګر په خواشينۍ سره ويلاى سو چې په افغانستان کې بهرني سياست د ملي منافعو پر ځای شخصي منافعو په واک کې اخستي او تري بيخايه استفاده سویده، که موږ د دې ډيري بيلګي وګورو ډير ځله موندلای شو چې منفي پايلي يې څومره ژوري ستونزي راتوکوي. پري پوهيدلي شو چې په راتلونکې کې تري ښه تجربه اخستلای شو خو مهمه داده چې په ځير او حقيقت سره ورته وګورو يا وکتلای شي، د دې ښه اولنډ مثال دکمونستانو د واکمنۍ په وخت دافغانستان منفي سياست وو چې له پخواني شوروي اتحاد سره څومره نژدي شوي وو، د هغوقوتول شرائط يې منلي وه. د هغوي راتګ ته يې په مينه او محبت سره ښه راغلاست ويلي وو. د هغو توجه يې ځانونو ته راجلب کړي وه، مګر دا ټوله د اشخاصو د سياست لاره، تگلاره او کړنلاره وه، نه د ملت صلاح مشوره او نه د حکومت ټولواکي پکښي نغښتېوه.

له بده مرغه تر هغه وروسته رباني صاحب د خپلي واکمنۍ په وخت کې د هغه ترخه پړاو په ليدوسره يوځلي بيا د روسانو په غيږکې ملت وروغورځاوه. د ټوله هيواد د خرابيو ورانيو د خلکو پر پت او عزت د لوبوکولو، د دريو ميلونو شهيدانو وينو، د يو نيم ميليون معيوبينو پري شوي لاسونه او پښې او د هغو وتلي سترګي د اووه ميلیونو افغانانو د هجرت ناخوالي روسانو ته بخښل، هغوی بيګناه ګڼل، د دوستۍ لاس ورکول بيا هم دافغانانو ملي سياست نه وو، بلکي د اشخاصو د سياست تگلاره وه.

اداري نیمګړتیا

اداري نیمګړتیا تر ډیره د هيواد تر نظامونو پوري اړه لري. په هيواد کې يو نظام تربل نظامه پوري توپير لري خو څه ناڅه نیمګړتیا په هر نظام او هر چا کې وجود لري، اداره که څه هم ډيرو اړخونو ته په پام سره ډيره اړتيا لري دا يو مثبت حقيقت دی خو نیمګړتیا د هري ادارې اکثره تر ښه علم، پوهي او کارۍ تجربې پوري اړه لري، لکه څنګه چې وړاندي وويل شوه د ملت او وګړو چاري تر ډيره تر اداري پوري موقوفې دي. که په اداره کې نیمګړتیا وجود ولري نو مانا يې ددکټر چې دغه نیمګړتیا له هيوادوالو يې ټولو چارو باندې منفي تاثير غورځوي، مثلا په اداره کې تعصب کول، رشوت اخستل، ظلم کول اويا د ظالم او ظلم پلوي کول، څلور واړه هغه څه دي چې په خلکو کې ستونزي پيدا کوي، دغه ستونزي د وخت په تيريدو سره نفرت زيروي په نتيجه کې د دغه نفرت په قوت سره يوه فاصله رامنځته کيږي. دلته ددغو څلورو ټکو او علتونو په پام کې نيول ډير اړين دي چې په پوره پاملرنه ددغه پرمختګ لاره ډب کړای شي.

د اشخاصو په رجحان سره بهرنی سياست:

بهرنی سياست د کورني سياست عمده جز دی چې په سياسي، اقتصادي او امنيتي چاروکې مثبت او عمده نقش لري. له همدې کبله چې د هيوادوالو برخليک په څو برخو کې د بهرني سياست او پاليسيو سره تړلی دی چې هغه د ژوند بوختيا، ليوانتيا او بشپړتيا تشکيلوي له همدې کبله پکار ده چې په دغه عمده عنصرکې ډير ژور

د ايوه طبعي خبره ده چې د هر هيواد وگړي له خپل هيواد سره مينه او محبت لري. همدارنگه په ځينو هيوادونو کې په ځانگړي ډول په اسلامي هيوادونو کې مذهبي امور هم د پام وړ دي خو په مجموع کې له مذهب، وطن او کلتور سره د خلکو مينه او محبت موجود وي، کېدای سي يوازي توپير په دې کې وي چې څوک دين او مذهب، څوک ملي منافع او څوک کلتوري عنعناتو ته يو پر بل ترجيح ورکوي، خو اصلي مينه تر ډيره پر ځای پاتې وي. که موږ دقيق وگورو دلته دا اساسونو څيرنه ډيره څه را برسیره کوي چې په هغه کې د خلکو احساسات توپير لري، د چاسره يوازي د دين احساس وي او له چاسره يوازي د وطن احساس وي، له چاسره د شخصي گټو احساس وي، دلته دوه احساسه وجود لري چې يوازي د دين او يوازي د شخصي گټو، که دغه منفرد احساسات د وطن له احساساتو سره يوځای نه وي ډير ځله پريوه پيچلي لور پرمختگ کوي چې په نتيجه کې د احساساتو تدخل نه راځي همدغه يو پير کېدای شي دستونزو بنياد جوړسي.

بیرته به اشخاصو ته راشو، دلته تر ډيره د خلکو توپير په احساساتو پوري اړه لري خو په ژوند کې هر چا د خپل ځان لپاره يوه گونبه اختيار کړيده په هغه کې يو اجتماعي فکر لري، هرڅوک يا په مخالفت کې گټه لټوي او يا په موافقت کې دا چې څوک په ثواب او څوک په خطا کې دی له دې نه بيا تحليل کوونکي، تجزيه کوونکي او عوام خلک گټه اخلي.

دلته به په يوه لنډ مثال سره اکتفا وکړو، مثلاً که د يوه سړي سره يوازي د وطن احساس وي هغه يوازي د وطن جوړول، ودانول او پرمخ تلل په نظر کې نيولي وي، د دی لپاره هره لاره لټوي چې تري گټه واخلي، پيسې پيدا کوي او ملاتړ ډيروي، خو د مذهب او کلتور

هم دارنگه د اسلامي امارت په دور کې د اسامه مغلق او سخت مشکل چې تر پایه ورته د حل لاره پيدا نشوه، افغانستان ورسره په حيرانوونکي، دردوونکي، ويرانوونکي برخليک اخته شو د اشخاصو د سياست تگلاره وه، همدارنگه د کرزي په دوران کې غربي دموکراسي راوستل، کفارو ته په افغانستان کې بې حده او بي سرحد واکمني او اختيار ورکول. د قوم معزز علما او معزز خلک توهينول او بندي کول، د هيواد کلي او کورونو بمبارول په زرگونو معصوم افغانان وژل او بالاخره د دې زمينه برابرو چې په دې سپېڅلي هيواد کې د دوی ناولي قدمونه ثابت پاته سي او دايمي اډې ولري هم د يوڅو اشخاصو د سياست تگلاره ده د افغانانو د سياست تگلاره په تاريخي لحاظ د داسې تگلاري تصور هم نسي کولای، همداسې په روان بحران کې د گاونډيو هيوادونو په دښمنی کې د کميدل، سختيدل، او بالاخره دهغو د دفاع نه کولون کمزوري ياناسي هم د اشخاصو د سياست تگلاره ده، داسې ډيرې نموني ليدل کيږي چې يو واکمن د څو اشخاصو د خوشحاله کولو او د هغوی د ضرر د دفع کولو لپاره په يوه بې طرفه، معقول، او معتدل سياست باندي استقامت نه کوي، هغه لاره چې د ملي امنيت ملي گټو د خونديتوب دوامي تقاضا کوي له نظره غورځوي، که څه هم په لنډ مهالې تگلاره کې په تدريجي شکل سره نوري ناخوالي راوړي.

اووم: د اشخاصو تلفول وژل يا د لاسه ورکول:

د نړۍ په هر هيواد کې با تجربه، روشن فکره، مدققين علما، په هره زمانه کې د هيواد لپاره يوه بڼه او گټوره هسته بلل کيږي، په ټوله نړۍ کې د داسې هستی لپاره په ډيره دقيقه توگه هڅي کيږي چې داسې هستي په ډيره بڼه او محترمه توگه وساتل شي، پرته له دې چې هغه شخص د حکومت له کړو سره موافق دی او که مخالف دی.

شو او هري بدرنگۍ ورته رامنځه کړه، که څه هم د شخصیتونو ترمنځ د نظر سر سري يا ژور اختلاف وجود ولري مگر د دې ټولو پر کړنو قضاوت خلکو ته پاتېږي.

له بده مرغه په افغانستان کې چې هر نظام په واک منگولي بنځي کړي تر ډیره یې د ملي مطرحو اشخاصو د نابودولو هڅه کړي، په یوه او بل نامه سره یې ورته د بدنایۍ لاره لټولې. د دې باوجود ډیرو واکمنو بیا د دغو څیرو په مرگ صرفه نده کړي. د دې لپاره چې د هغه د نظام په وړاندې خنډ ونه گرځي او د هغو د کړنو منفي اړخونه ورته په گوته نه کړي یا ورباندې نور خلک ونه پوهوي، دا ځکه چې د هر نظام واکمنان داسې فکر کوي چې د هغو نظام به تلپاته نظام وي او دوی به دلته تل تر تله واکمنان وي، نو د دې لپاره د علمي او ملي شخصیتونو شتون د خپلې بقا په وړاندې خنډ په نظر ورځي که څه هم د دغه ناوړه نظام د ثور و خپلکو د تایید وړ نه وي، خو هغه په دې فکر کې کله هم نه وي چې دغه وگړي او شخصیتونه د خلکو لپاره د پيشوايانو مانا لري، خلک ورته احترام لري، له بني تجربې او علم څخه یې هیوادوال گټه اخلي، که څه هم له ده سره د نظر بېلوالی لري.

اتم: د قضایي نظام نیمگړتیا او نه ناپېیلتوب:

په هر هیواد کې قضایي قوه د مستقل واک لرونکې وي. د دغې قوې ټولې فیصلې یوازې په عدل او انصاف باندې ولاړې وي. همدغه ناپېیلتوب د دې لامل کیږي چې خلک دغه مرجع د ځان د برخلیک لپاره یوازنی مرجع بولي. خو که دا مرجع خپل استقلال ونه ساتي او یا د سیاسي افکارو تر تاثیر لاندې راشي په دغه صورت کې هغه خپل طبعي اهمیت او ارزښت له لاسه ورکوي کوم چې د خلکو د اعتماد او تقاضا په نتیجه کې راغلی دی.

ارزښت یې په نظر کې پوره نه وي نیولي او نه د هغه په اهمیت پوهیږي هغه پر هر چا باندي د ځان فکر کوي، ځکه نو د ملي گټو د پرمختگ لپاره له کفارو سره راشه درشه، معامله او ادغام ورته بڼه کار ښکاري، مگر بالعکس یو بل شخص چې یوازې د دین احساس ورسره وي یا د دین او وطن دواړو احساس ورسره وي هغه بیا کفري معامله او ادغام د وطن او دین د گټو په تاوان بولي، د ځان په وینو یې مقابله کوي او دا د ځان حق بولي ترڅو ټول امکانات په کار واچوي، خو که دلته یو احساس وڅیرو هغه له وطن سره د مینې او محبت احساس دی چې په دواړو کې وجود لري، که دلته دواړه احساسه سره یو شي او یا تجزیه کوونکي تري کوچ وباسي، نو مثبت نتیجه تري اخیستلای شي، د دی پر ځای چې د داسې فکر څښتن بندي، تبعید یا ووژل شي. ځکه دغه احساسات په مهارت یو کېدلای شي نه په زور او وژنه بڼه، لکه څنګه چې د احساس د توپیر یادونه وشو دلته باید ومانو چې د هیواد او سیمې ټول شخصیتونه په یوه نظر نه شي راتلای او نه په یوه فکر سره موافق کېدلای شي، البته د یوه بڼه تفاهم په رڼا کې یوې ملي او گډې نکتې ته ورنژدې کېدلای شي، د هر چا گټه او شخصیت تر ډیره په خپل ځان کې ډیر اهمیت لري، خو د کاري تجربې گټه یې په هر وخت کې یوې ملي خزاني ته ورته ده چې څه ناڅه هر څوک گټه تري اخیستلای شي، اما وهل، بندي کول، تبعیدول یې یوازې دانه چې هیواد له یوې ستري هستۍ نه محروم کړي، بلکې ډیرې نورې ستونزې زیږوي، موږ د خپلې لنډې تیرې زمانې په مختلفو اړخونو کې ولیدل چې د ملي شخصیتونو، روحانیونو، علمای کرامو او سیاسي څیرو په له لاسه ورکولو سره هیواد د یوه بې سرپرسته یتیم په څیر د جهالت او نه تجربې له کبله په گړنگونو کې ولوېد، لوټ شو، تالا

کر غېر نه غربي دموکراسي

لومړی باید په دې سره پوه شو چې اساسي دموکراسي څه ته وايي؟ دویم دا د چا نظام دی؟ دریم څومره سابقه لري؟ څلورم دا د چاپدیده ده او د څه مطلب لپاره ورته وده ورکول کېږي؟ پنځم د چا په مرسته پالل کېږي او مخ ته ځي؟ په اخیر کې زموږ د هیواد لپاره څومره اغیزمنه تمامېدلای شي؟ دلته هغه شپږ مطالب ډېر ضروري دي چې په څیر سره وڅیړل شي نه دا چې د بل چا له ډول او سرنا سره وناڅو او وایو چې (شک دی بچی شک دی) د بل نظام په پټیو سترگو تقلید او بدرگه شي. اوس تر هرڅه وړاندې دا مهمه ده چې سړی د پکښې باندې پوه شي چې افغانستان کوم هیواد دی، د کوم کلتوري پالونکي او ملگری دی، څنگه فکر او نظام په گړندیتوب سره وده پکښې کولای شي.

په همدې پوهه سره موږ د ډیرو هغو سوالونو جوابونو ته ځان نژدې کولای سو، چې د آخرنی اسلامي خلافت په مرکز ترکیه کېښی وجود لری. کوم چې د اسلامي خلافت وروستی تاتوبی او د هغه د ختمولو مرکز دی. که څه هم په دې موضوع کې د غربي هیوادونو ډیر اشتباهات تر سترگو کېږي چې دغه زړه ته یې د مکروب لاره ورکړه، یا دا چې د عرب او عجم زهرجن الفاظ یې د تعصب په توگه پکې وشیندل شول بالاخره یې اسلام او مسلمانانو ته د نفاق، شقاق او پراگندگی لاره پرانستله چې دیکتاتور اتاتورک یې نوره هم فاصله زیاته کړه، دا یوازنی علت نه دی چې کفایت ورباندې وشي که څه هم

که موږ په ناپیلتوب سره په افغانستان کې د څولسیزو راپدیخوا د قضایې سیستم جریانات وگورو دا نتیجه ترلاسه کولای سو چې زموږ قضایې سیستم د سیاسي افکارو ترسیوري لاندې راغلی دی هغه ناپیلتوب چې دغې قوې ته پکاروو څه ناڅه له لاسه ورکړي. د دې زیږنده نتیجه به داسې چې د هغو خلکو لپاره چې د عدل تقاضا او هیله لري خو د قضا د ناپیلتوب څخه مطمئن نه وي پرځای د دې چې دغه مرجع ته مراجعه وکړي خپل حق په خپل زور سره غواړي.

کله چې دغه قوه د سیاسي افکارو لپاره قرباني کېږي په نتیجه کې یې دوې مهمې ستونزې راولاړېږي یو د هیوادوالو بی اعتمادی. دویم د بې عدالتی لمن پراخېدل چې برعکس به د ظلم تغیر پر ملت سیوری کوي. دا هغه بد حالت دی چې ناتوانه اوبی وسه خلک به د محرومیت احساس کوي هغوی به د خپل برخلیک په اړه داسې فکر کوي چې گواکې د دوی دنارغونې ډول او زېږد لپاره هېڅ مرجع نسته. له همدې کبله هغه چاته ښه فرصت پلاس ورځي چې د موقع څخه استفاده وکړي.

دابه کیدای شي هغه حالت وي چې د هیواد ډیری وگړي شاید په دې عقیده وي چې دغه قوه د یوې متخصصي ادارې بڼه لري نه د یوه قضایې قوې حیثیت. په همداسې پالیسی به خامخا خلک د مایوسی احساس پیدا کوي، که څه هم چې اداري فساد او بډي اخستنې یوه بله لویه ستونزه ده چې هغه بیل اړخ لري.

جوړېدلای شي. د یته مقننه قوه ویل کیږي چې په هغه سره به د تنفیذ په شکل قضائیه او اجرائیه قواوې د ملت او حکومت چارې پر مخ بیایې.

اوس به دې مطلب ته راشو چې دموکراسي څه ته وايي؟ یو تعریف چې مخکې مو ورته اشاره وکړه د خلکو حکومت دی. دویم تعریف دا چې له مذهب نه بېل د خلکو د نظرونو حکومت دی چې زموږ په ټولنه کې په سیکولر یا لامذهبه نظام پیژندل کیږي چې دین، مذهب او حکومت سره بیل وساتي. د داسې قانون پلوی کول د هغو خلکو لپاره ګټه رسوي چې د مذهب فکر ورسره مطرح نه وي یوازې د مدني ژوند، ازادۍ، او خپلسري څرنگوالي په نظر کې نیسي. د نړۍ په دموکراتیکو حکومتونو کې پارلمان (اولسې جرګه) دمقننه قوې په نامه واک لري چې د پریکړې عملي کول یې په قضاییه او اجرائیه قواوو پورې اړه لري. پارلمان چې د دولتونو په تناسب توپیر

د لیکتاب ټول حقوق له خپرندویي ټولنی سره خوندي دي

د خلکو له غوره کړی شویو استازو له ترکیب څخه جوړیږي، د پارلمان پرېکړې د خکو د رایو په اکثریت سره منل کیږي چې په بنسکاره

د شریعت دین او مذهب ورسره هیڅ تړاو نشته، که څه هم په افغانستان کې د اساسي قانون د جوړولو لپاره د لویې جرګې جوړول یوه ځانګړتیا ده مګر دا چې ځینې خلک دموکراسۍ ته د اسلامي دموکراسۍ نوم اورنگ ورکوي هیڅ بیخ او بنیاد نه لري.

دموکراسي د چا نظام دی؟ که څه هم دموکراسي په خپل ذات کې یو اوږد فکري تاریخ لري خو عمده څرنگوالی یې په اروپا کې د فیوډالي او مورثي حکومتونو پر ضد د ازادۍ بڼه واخستله، په تیر تاریخ کې چې له نولسمې پېړۍ څخه وړاندې تیرشوي په اروپا کې داسې حکومتونه موجود وه چې ملک (پاچا) او د هغه بڼځه ملکه یې

د تمرکز سترګې په ډیر زور سره دغه لورته کړې شویدي ترڅو هم پر او هم پر په یوه چوکاټ کې ځای شي، خو بې طرفه تواریخ هغه څه په خپله ځولی. کې رانغاړي چې علتونه یې په ګوته شي وڅیړل شي، وشرېل شي او کوچ تری راوايستل شي، ګومان کوم چې په راتلونکي یا روان مضمون کې به ورته برېښد تیا ورکړو.

دموکراسي څه ته وايي موږ پخپله اصطلاح د دموکراسۍ د لفظ لپاره څنګه لغات کارولی شو؟

دموکراسي د عربي، پښتو او فارسي کلمه نه ده. دا یو انګریزي لفظ دی چې د دموکراسۍ طلبو اذهانو په زیاریې په نړۍ کې عام والی خپل کړی دی. خو زموږ په ژبه کې له خلکو نه جوړشوي حکومت ته وايي کوم چې بشپړه ازادي ولري، د خلکو د اکثریت رایه په کښي مطلقه مطرح ده، مانایې دا چې په لس کې نه تر شپږو

د پوکړیا که د یوې یوې پریکړې پلوي وکړي نو هغه پریکړه به د یوه

قانون په څیر بڼه خپلوی، په دې کې اصلاً د شریعت او مذهب دخل نشته بلکې دموکراسي د مذهب او حکومت په منځ کې بېلتون ته بڼه پام کړي په دې پدیده کې ډیرکار سوي چې د هغو د ربط تار هم پکښي له منځه وړل شوی یا شلیدلی دی. دموکراسي د انسان د کرامت لپاره یوازي او یوازي ازادۍ ته لاره ورخپله کړي چې په نړۍ کې هر څوک کولای شي له خپلې ازادۍ نه د یوې وسیلې په توګه کار واخلي، یوازې یوازي دوه شیان پکښي مراعات او مطرح شوي چې یو ملي امنیت ته خطر نه وي او بل د ملي احساس پارول پکښي په ځغرده تبلیغ نشي.

د دموکراسۍ یو بل تعریف دادی چې حکومت د خلکو د رایو په اکثریت سره انتخاب شي، اساسي قانون چې د ملک چاري په وړاندې بیایې هم د خلکو د ګډ نظر بیا د اکثریت او ډیر والی په صورت کې

لاره غوره شوه لکه دموکراسي چې هر سړی باید د خپل نفس واک ولري، د ځان لپاره وکیل انتخاب کړي او د هغه وکیل له لاري حکومت وټاکل شي مذهب د دولت د اداري او د ژوند له چارو بېل وساتل شي، د ژوند د چارو لپاره پارلمان تصمیم ونيسي اجرائیه او قضائیه قواوي يې د تطبيق چاري پر مخ بوځي، هم دا لاره کولای شي خلکو ته د محدودیت او مسؤولیت حلقه بي مانا ونښي.

له نولسمي پېړۍ راپدې خوا دموکراسۍ په اروپا او امریکا کې پوره وده وکړه چې په تیره شلمه پېړۍ کې يې اسلامي هیوادونو ته هم لاره پیدا کړه، که څه هم د عثماني خلافت تر ړنگیدو وروسته چې د عبدالحمید خلیفه د بي کفا یتي له امله پای ته ورسید. په ترکیه کې یوې دیکتاتورې سرتمبه گۍ دغې دموکراسۍ ته د اسلامي نظام پر ضد لاره پرانیسته. دغه راز دموکراسي د يهودیت، نصرانیت او **د اتحاد خلاصه شوي او طرحه شوي ژوند لاره ده چې نن يې په زور او مهارت سره په اسلامي هیوادونو کې جرړي ځغلولې دي.**

دموکراسي خومره سابقه لري؟ د ځینو تاریخ پوهانو په نظر د دغه نظام بنسټ ایښودونکی یو یوناني مشهور عالم او فلیسوف افلاطون وو چې په منځنیو پېړیو کې يې نړۍ ته سترگي رڼي کړي او پتي کړي دي. د هغه ترمرگ وروسته د یوې غوره مفکورې په توگه ترخپرونو لاندې شربل کیدله ترڅو يې د یوه نازک تخم په څیر د استالین د شاگردانو له لاري دهگۍ مثال واخست، همدارنگه په اتلسمه پېړۍ کې د اروپایي پوهانو لخوا نوره هم وشربل شوه چې د منځنیو پېړیو په پای کې يې له هگۍ نه سر راوايست. تردې وروسته په نولسمه پېړۍ کې د ځوانۍ مرحلي ته ورسیده. په شلمه او یوویشتمه پېړۍ کې معلومېږي چې د اوج پر لاره روانه ده چې د ډیرو پوهانو په اند په دوه ویشتمه او درویشتمه پېړۍ کې به خپل پاڅنه سن ته ځان

په مخکې کې د خدای نائبان نومول کیدل، ځکه چې د ډیرو يهودي او نصراني راهبانو انحرافاتو دوی ته دا لقب وربخښلی وو، چې ملک پر مخکې باندې د خدای الله نائب دی. هغه چې څه کول وغواړي نو هغه گواکې د خدای غوښتنه ده. په اطاعت کولوسره يې وگړي هرومرو مکلف دی. د مثال په توگه که بالفرض د ملک رضا او خوښه وي

د انسان وژل، له وطنه تبعیدول، مریې گرځول او بندي کول ټول بې له کوم دلیل ورتنه مباح دي. دهغه وخت پاچاهانو هم دغه د تکبر فکر منلی وو او دایې خپل مذهبي او دیني حق باله د وخت راهبانو يې هم دا حق د خدای الله وروکړي په توگه تایید او.

یو بل علت داهم موجود وو چې په نصرانیت او يهودیت کې د حکومتی چارو نظام وجود نه درلود ځکه به نو همیشه د مذهب په نامه شخصي چاري پر مخ بیول کیدلي او مذهب به د ونښلي په ډول کارېدی.

یو بل عمده علت داهم وو چې په يهودي او نصراني ادیانو کې د هغه عصر د راهبانو انحرافات ترحد ډېر شوي وه چې پر ډېرو توکمیزو، سیمه ییزو، ژبنيو توپیرونو باندې ولاړ وه دا یوه بله ستونزه وه چې مذهب يې پکښې ورک کړی یاپاشلی وو. له همدې امله د ډېرو اختلافونو جنگونو وینو توپولو هنگامه يې په دغه سیمه کې گرمه ساتلې وه. نژدی هر راهب ځان د خلکو پلار باله او د پلار لقب ورته کارول کیده او هغه څه چې به پلار غوښتل هغه به د زامنو لپاره جدي فریضه وه چې ترسره کولای به يې. د بېلگي په توگه په غرناطه

د زیمینس کړني او نارواوې چې په نتیجه کې يې د ډیرو مذهبونو د پیروانو او د لامذهبو او مختلفو مذاهبو ترمنځ تاوتریخوالي ته دغه

رنګه، نژادې مسئله يوه بيله ستونزه وه چې ان تر اوسه هم په امريکا او اروپا کې دغه تبعيضونه وجود لري، د دغو ستونزو له منځه وړلو لپاره دموکراسي نظام ته ښه پام شوی او وده ورکول شوې وه چې د شلمې پېړۍ په وروستيو او د يويشتمې په پيل کې يې ډيري بېلګې په ګوتو کولای شو چې هغه د اروپايي مختلفو دولتونو، مختلفو ژبو او قومونو يو کول دي. هغوی د يوي ستراټيژۍ په جوړولو کې توافق ته رسيدلي دي چې هغه د حدودو له منځه وړل د مروجو اسعارو يووالی او پوځي اتحاد دی، چې واقعاً د هغو لپاره يو قوي او مثبت ګام دی دا چې د دي اړينتوب ترشاخه باعث سته دا بيا بله خبره ده.

که څه هم په پنځمه پېړۍ کې يې د يونان حکومت دموکراتيک پړاو ته سر ورننه ايستلی وو خو په هيواد کې يې چې داتن ښار يې مرکز وو د دموکراسۍ نوم نه وو خپل کړی دا د هغوی لپاره د يوه غوره فکر پدیده وه، د يونان په تاريخ کې د دموکراسۍ ابتکار د يې هغو اختلافاتو له مينځه وړل وو چې د خلکو ورځنی ژوند يې ګواښاوه او د هغو کارونه يې له خنډ سره مخامخ کړي وه.

دويم په يونان کې هغو کسانو ته ازادي ورپه برخه کول وو چې د غلامۍ او يا هغه ته ورته ژوند يې د شتمنو او اشرافو د جاه طلبۍ، خوښۍ او خوشامندی لپاره تيراوه، مګر دغې دموکراسۍ بيا په نورو پېړيو کې چې د امپراتوريو د واک پراخيدل يې غوښتل بله بڼه درلوده، په ځانګړې توګه د رومانيانو، اسکندرانيانو او پارسيانو په خونړيو واکمينو کې. مګر د دې پديدې سره سره په اوومه پېړۍ کې بيا د اسلام د سپيڅلي دين په وړاندې يو بل دريځ خپل شو.

اسلام يو هغه سپيڅلي قانون وو چې د هر چا لپاره يې خپل حق ورکړی وو. اسلام د بشر درناوی، د ظلم او استبداد مخنيوی، د نارينه وو او ښځو د حقوقو درناوی او د هغو لپاره حق ورکول،

ورسوي بيا کيداى سي تردې وروسته له منځه ولاړه شي چې ځاي به يې ان شاء الله د اسلام مضبوط او اسماني قانون ونيسي.

د دموکراسۍ د مفکوري دويم مشهور بنسټپال پريکليس دی چې په يونان کې د يوه ښار چې اتن نوميدی پاچا وو او له ۴۲۲م څخه تر ۴۴۹م پوري د هغه ښار واکمن و. د ده په وخت کې يونان پر مختلفو ښارونو ويشل شوی وو، قومي، نژادي، فرقوي، منطقي، فرهنگي او مذهبي توپيرونه پکښې ښه زيات وه، جنگونه او وژنو پکښې ډير پاخه تاداونه درلودل. درنو کورنيو او شتمنو خلکو به د نورو خوارانو او بيوزلو خلکو پر حقوقو خيټي اچولي وي. هغوی به يې د غلامانو په توګه استعمالول. په همدې وخت کې پريکليس د دې ابتکار ګټونکی شو چې خلکو ته پوره او مساوي حقوق ورکړي او په حکومت کې بيوزلو او غريبو خلکو ته د شموليت لار هواره کړي. همدارنګه په اقتصادي او صنعتي کارونو کې هغو ته د خپلي خوښې د کار چانس برابر کړي. د دې سره سره د ده ځينو افکارو کمونستي بڼه درلوده لکه خوارو او بيوزلو خلکو ته د فيوډالانو يا شتمنو خلکو مخکي ورکول همدا ډول تر ډيره وخته د خلکو په ټول ژوند کې مساوي ساتل چې دا بيا د شتمنو او زيارکښو خلکو پرسر يو ګوزارغوندي وو. مګر وروسته په پنځمه او شپږمه پېړۍ کې په همدغه ښار کې د سولون، کلسټين، اناليسټ او نورو واکمنانو لخوا په کې د پام وړ ترميم وشو.

دا چې دموکراسي د څه هدف لپاره پر مخ بيول کېږي؟ د دې اهداف تر ډيره معلوم دی، موږ له وړاندي يادونه وکړه چې په يونان او نورو اروپايي هيوادونو کې ډيرو فکرونو او مذهبونو وجود درلود چې هغه ځيني اسماني او ځيني غير اسماني مذاهب وه، له دې نه علاوه الحاد او لادينۍ پکښې ډير رسوخ درلود، د تور، سپين، غنم

مسلم، گاونډي او عام، مسافر او مقيم همداسې ... نورو پوره حقوق قوانين او لارښوني پكښې معلومي شوي، د نړيوالو اړيكو امنيت، اقتصاد، سياست او همكارۍ ټول اړخونه پكې په بشپړه توگه ښودل شوي، د مډرن تكنالوجۍ، ښوونې اوزده كړي، او خود كفايي سره خلكو ته امر كوي، لنډه دا چې د انسان د ټولو احتياجاتو لپاره پكښې هيڅ ډول نيمگرتيا نشته، سره له دې چې د هيواد ټول وگړي سل په سل كې مسلمانان دي څه ضرورت سته چې نظام يې د اسلامي نظام پر ځاى يو غريب نظام خپل كړي او په اسلام كې د مسلمان لپاره كومه نيمگرتيا شته چې د غريبې ډموكراسۍ نظام يې ځاي ونيسي او يايې بشپړه كړي؟ دويم په افغانستان كې څومره وگړي موجود دي چې د اسلامي نظام له شتون سره موافق نه دي او د دغه نظام د بدلون په لټه كې دي اوس مانا دا چې څو فيصده وگړي د دغې مفكورې او عقيدې

د لودونكي دي حقوق له خپرندويي ټولني سره خوندي دي دريم: په اوسنۍ عصري نړۍ كې چې اقتصادي، سياسي، تكنالوجي او تعليمي بهير گړندۍ روان دي په اسلام كې د دغه پرمختگ لپاره څه موانع شته چې د دغه گړنديتوب په وړاندې لاره ډب كړېده كيداى شي دپته ورته ډېر سوالونه وجود ولري چې زما په عقیده هيڅ مسلمان يې د قناعت وړ ځواب نشي ويلای.

ځيني وگړي به دا استدلال كوي چې دغه غريبې ډموكراسي له اسلام سره ټكر نلري او يا دا چې د اسلامي ډموكراسۍ نوم ورته كاروي. له هم دې كبله ورته مباح وايي او دا د ځان لپاره د خلاصون لاره بولي، ځيني نور ډموكراسي پلوه خلك بيا ډموكراسي له نړۍ سره د تړاو او ربط ذريعه او وسيله بولي خو پر هغه څه چې د اسلام له منل شوي مذهب سره ټكر لري سترگي پټي شوي دي يا په داسي

فرهنگي، اقتصادي او اجتماعي ژوند ته وده ورکول او بيا د اتفاق او اتحاد پر لار د خلكو سمول او برابرول، په نړۍ كې د نژادي، فرقوي، قومي، منطقوي توپيرونو مخه نيول وه چې ټولو ځپلو طبقو يې په ښه وړين توب سره هر كلي وكړ او په لږ وخت كې په افريقا، اسيا او ځينو اروپايي سيمو كې خلك د اسلام په مبارك دين مشرف شول؛ مگر داچې په اروپا كې د عيسويت او يهوديت لړۍ ډيره گرمه روانه وه د دغو مذهبونو راهبانو او پادريانو د اسلام د خپرېدو مخه ونيوله د دې لپاره چې د اسلامي نظام د راتلو مخه ونيسي. د ډموكراسۍ نظام ته يې يو بل رنگ ورکړ.

كڅه هم په نړۍ كې اوس دايو معلومات يا علم دي چې سړي د ډموكراسۍ په تاريخ پوه شي، خو مهمه خبره داده چې موږ ټول بايد په دې باندې پوه شو چې د ډموكراسۍ نظام زموږ د ټولني او خلكو لپاره څه حيثيت لري او څومره ستونزې مو كولاى شي، څومره ورسره زموږ د ملت وگړي ليوالتيا لري او ولې غريبې هيوادونه غواړي چې د دغه نظام د تطبيق لپاره دې زموږ هيواد قرباني كړي يادوى خپله قرباني وركوي او ولې دغه نظام چې د خوښي او آزادۍ په نوم بدرگه كيږي اسلامي هيوادونو ته د B ۵۲ الوتكو او كروزو توغنديو يا خونړيو انقلابونو په بدرگه راځي، داچې هر څه دي گټه ده كه تاوان دي، ښه دي كه بد دي دابه شاته پريږدو. دابه وڅيرو چې زموږ برخليک به ورسره څنگه وي؟ زموږ مشكلات به ډير كړي كه به يې كم كړي؟ زموږ خلك ورسره ليوالتيا لري او كه نه؟ زموږ له ټولني سره سمون لري او كه ټكر؟ دا هغه څه دي چې موږ بايد ورباندې حتماً پوه شو.

اول: زما او بيا له ډيرو مسلمانانو سره به دا سوال وي چې په اسلامي نظام كې د بشر، نر او ښځې، لوى او كوچني، مسلم او نا

په نظر کې نيول کېږي په هغه صورت کې دموکراسي نيمگړي پاته کېږي

د لوېديځوالو اعتراض او ناراضۍ سبب گرځي چې د هغه لپاره بڼه دليل د عبدالرحمن مرتد مسئله ده. په اسلام کې د مرتد حکم بيرته اسلام ته گرځيدل او يا د انکار په صورت کې وژل دي. د عبدالرحمن په مسئله کې د غربي دموکراسۍ او اسلام کلکه مقابله راغله چې بالاخره اسلام شاته وغورځول شو دموکراسۍ د خپلو بادارانو لخوا برياليتوب وموند. که څه هم اسلام پالو پر دې ټينگار کاوه چې دا د مسلمانانو ملک دی د اسلام په قانون سره به محاکمه کېږي او مرتد ته به

د اسلام د قانون له مخي سزا ورکول کېږي، خو د لوېديځوالو استدلال داو و چې په افغانستان کې دموکراسي نظام اعلان شوی، موږ له هغه نظام سره مالي او ځاني مرستې کوو. په دموکراسۍ کې انسان د بشپړې آزادۍ واک لري، نو له همدې کبله عبدالرحمن مرتد د دموکراسۍ په چوکاټ کې له آزادۍ څخه استفاده کړي. له همدې کبله ورته سزا نشي ورکول کيدلای ځکه چې داسې سزا ورکول د دموکراسۍ په وړاندې جنايت دی او جنايت بلل کېږي. همداسې وشوه چې د بوش په يوه تليفون اسلام، شريعت، کلتور او خپلواکې ټول تر پښو لاندې شول، دموکراسي پلي شوه، اوس به څوک د دی دفاع وکړای شي چې دموکراسي د لوېديزيانو نظام نه دی او يا له اسلام سره ټکر نه لري.

څلورم: د آزادۍ په چوکاټ کې ځيني جنايتونه دي چې له غربي ليدنه ورته جنايت نه ويل کېږي. د مثال په ډول لکه زنا په داسې حال کې چې دواړه فاعلين راضي وي، لکه شراب څښل، مذهب بدلول، د يوه نارينه له بل نارينه سره نکاح کول، د بنځو همجنس بازي او

دلایلو باندې ځان ته لاره پرانستي چې هيڅ مقنع نه وي، په هر صورت بايد هغه څه ته ورشو چې زموږ ټولنه ورسره لاس او گريوان شوي ده.

دغه غربي دموکراسي پر اسلامي ايډيالوجۍ څومره منفي اثر پري باسي او څومره د اسلام له نظام سره ټکر لري؟

په دی به کيدای شي ډير خلک پوهيدلي وي خو زه غواړم هغه ټکو ته ورشم چې د اختلاف او ټکر ټکي دي او په راتلونکو نسلونو کې او يا هم سمدستي ژوند کې د بدبختۍ سبب کېږي:

لومړی: لکه څنگه چې مو وړاندې يادونه وکړه چې دموکراسي يو لوېديز نظام دی. لوېديز هيوادونه يې د پلي کولو لپاره په ټوله اسلامي نړۍ کې په سياسي، اقتصادي، فرهنگي، فکري او عملي جنگ بوخت دي. د دغه نظام يافکر د ټينگولو لپاره په ميلياردونو ډالر مصرفوي. په نه سترديدونکي ډول يې په رسنيو (مېډيا) کې د تبليغاتو لپاره پيسې او خلک په کار اچولي دي. په ټوله نړۍ کې يې يو ناپايه جنگ پر لار اچولي، څو په ټوله اسلامي نړۍ کې وده ورکړي او بري ته يې ورسوي چې دا خپله د سوال، شک او اندېښني خبره ده.

دويم چون په دموکراسي نظام کې بشپړې آزادۍ ته لاره ورکول شوي که هغه د مذهب آزادي وي که د بيان آزادي وي او که د اخلاقو او افعالو آزادي وي، خو اسلام بيا د انسان د ټولو آزاديو لپاره حدود او چوکاټ لري. د مثال په ډول زنا، شراب، سود او ارتداد ټوله په دغو آزاديو کې راځي او همدا د اسلام او دموکراسۍ تر منځ د ټکر خبره ده.

که د اسلامي قوانينو مراعات په نظر کې نيسو ځينو مطلقو آزاديو ته زيان رسېږي. که د دموکراسۍ په موډ او نظر ځان او نظام عيار شي نو اسلام ته زيان رسېږي. که د اسلام حدود په بشپړه توگه

پنځم: تر ټولو مهمه داده چې په يوه هيواد کې دوه قانونه په يوه وخت کې نه سي چلېدلای او نه د ټولو قوانينو په ډول يو په بل کې تداخل کېدلای شي. له همدې کبله بايد يوه قانون ته ترجيح ورکول شي ځکه چې په دين کې هيچاته د تصرف اجازه نسته چې څه پکښې کم او يا زيات کړي.

سوال: که څوک په دې نظروي چې دموکراسي نظام د اوسني عصر ضرورت دی او په هغه سره هيواد او ملک په وړاندې ځي او رقابت کولای شي او خلکو ته روزگار پيدا کيږي، بشپړه آزادي پکښې ساتل کيږي، د نړۍ له توجه څخه برخمن کيږي او نور داسې څيزونه؟

ځواب: دلته خبره داده چې اسلام له دغو څيزونو سره چې مباحات دي هيڅ ټکر نه لري، هغه څه چې د اسلام سره مخالفت ونه لري د اسلام وړته اجازه ورکوي چې وشي او خلک ترې استفاده وکړي دا چې

د دموکراسۍ تر عنوان لاندې وړاندې بيول کيږي، ولي د اسلام او شريعت تر عنوان لاندې تر سره نه سي؟ داسې ليدل کيږي چې ځيني کسان چې په هغو کې ځيني علما هم راځي په دې عقیده دي چې اسلامي دموکراسي يا محلي دموکراسي يا دا چې انسان او خپل عمل، نو له همدې کبله دموکراسي د اسلام په وړاندې ډب کيدلای نه شي، مثلاً که څوک لمونځ کوي، که څوک روژه نيسي، که څوک حج ته ځي، که څوک زکات ورکوي، که څوک تعليم او تبليغ کوي، نو هر څوک دا کارونه کولای شي او داسې نور؟

جواب: په اسلامي ټولنه کې اکثره علمای کرام په دې عقیده دي چې دموکراسي په اسلام کې نشته ځکه اسلام کامل دين او کامل نظام دی. د دموکراسۍ لفظ په اسلام کې نه شي استعماليدلای،

داسې نور. کله چې د داسې جنايتونو په وړاندې سزا په دموکراسي نظام کې نا مشروع شي نو معلومه خبره ده چې د دموکراسۍ د ملاتړو قوت تر اسلام پالو په اوسنۍ نړۍ کې څو ځله قوي دی چې په نتيجه کې د اسلام حدود بېرته شاته پاته کيږي.

څلورم: يوه بله لانجمنه مسئله چې د بشري حقوقو موضوع ده چې په اصولو کې بېرته له غربي دموکراسۍ سره مشترکات لري او افغانستان هم په دغه لومه کې سر ورننه ايستلی دی. د هغو سره يې موافقه لاسليک کړېده، د بشري قوانينو په اوسني منشور کې قصاص، رجم او لاس پرې کول ممنوع اعلان شوي. د بشري حقوقو موسسات

د بشر پر ضد ناروا عمل بولي، خو اسلام دا حدود په ټولنه کې د اصلاح لپاره ټاکلي دي. اوس دا مشكله مسئله ده چې د دواړو قرار دادونو مراعات وشي چې يو اسلام دی چې د فطرت څخه افغانانو پر ځان منلي او بل د بشري حقوقو په نامه غربي قانون دی. که چيرته دموکراسۍ ته ورسو نو بنکاره خبره ده چې بايد د هغه څه مراعات په نظر کې ونيسو چې غربيان يې په لټه کې دي او هغه څه به شا ته غورځول کيږي چې الله الله او د هغه رسول ﷺ يې پر مور د تطبيق مطلق امر کوي.

هم داسې د بې سترۍ، نا مشروع يعني غير شرعي طلاق، بې له محرمه د بنځو تگ او سفر، په جهاني المپيک کې د بنځو برخه اخيستل يا په عام محضر کې منډي، تجارت او د نورو خواهشاتو لاره خلاصول دا ټول هغه څه دي چې د اسلام د بېخ ايستلو لپاره په کار اچول شوي او په قانوني شکل اسلام ته گوزار ورکوي او په تدريجي شکل يې له منځه وړي.

او تنفيذ وړ نه شي بلل كيدلای، نو دلته به ټولنه او هيواد د دوولورو قرباني كيږي چې تر اوسه پوري هم دا قرباني دوام لري، داسې او دې ته ورته ستونزي به بنايي ډيري پكښي راولاړي شي چې په لږ مهالي بهير كې نه د ټولني او نه د افرادو په گټه وي، په هر صورت دموكراسي د افغانستان لپاره هغه نظام دی چې بنايي په سلو كې شل، دېرش موافقين ولري خو په يقين سره ويلای شو چې په سلو كې اويا او يا تر دې زيات افغانان يې مخالف دي او اسلام هغه نظام دی چې بنايي په سل كې لس فيصده مخالفين ونه لري. اوس دلته ويلای شو كه د خلكو رايه معتبره وي نو هم بايد اسلام او د هغه قانون حاكم اوسي او كه چاپيريال او ټولنه معتبره وي نو هم بايد اسلام وي، كه د الله الله او د هغه د رسول ﷺ مكلفيت معتبر وي نو هم بايد اسلام حاكم شي او كه خدای مه كړه څوك په دی عقیده وي چې په اسلام كې سختي او تشدد دي نو دا انتخاب يې خپله كړي دی، بل دا چې اسلام د اعتدال نظام دی. په دې نظام كې نه تفریط او نه افراط وجود لري، بلكي يو معتدل نظام دی.

خلاصه دا چې زما په نظر افغانستان په غربي دموكراسي نظام سره نه شي جوړيدلای او نه هم دموكراسي پكښي آرامي راوستلای شي، ځكه چې د دموكراسۍ په وړاندې داسې مخالفتونه شته چې په داخل كې قوي او پخې جري لري. اسلام په خپلو ټولو حدودو كې چې په عملي طور دهر وخت واكمنو ته د يوي سالمې ټولني جوړولو امر كوي تر او بنځي ته د پاك لمنۍ تحفه وركوي. له فحش او بې حيايي څخه نجات وركوي چې انسانان په يوه داسې ټولنه يا چاپيريال كې ستر شي چې له اخلاقي پلوه يو با ادبه، با عمله، پاك او سالم انسان وي. كه څه هم اسلام د آزادۍ له بريده د اوښتو مخنيوي كوي، هغه

اماكوم مشتركات چې ليدل كيږي هغه بايد په اسلامي نامه سره تعريف كړای شي، نه په بل لفظ (يعني دموكراسي) باندي، د مثال په ډول بشري درناوی او د خلكو يا د بشر احترام د شريعت په چوكاټ كې، آزادي، تعليم او تكنالوجي او داسې نور... دې ته اسلام تر ټولو دروند حق وركړی، هر انسان ته په دي سره امر كوي چې د بنو اخلاقو، بڼه كمال او بڼه علم خاوند وي او د خلكو په چوپړ كې هميشه اوسي، دا او دې ته ورته اعمال، افعال او كمالات دا مانا نه لري چې په دموكراسۍ سره تعبير شي، ځكه اسلام دهغه له پاره قانون وضع كړی بايد اسلامي قانون ورته وويل شي.

زه د غربيانو د دموكراسۍ نظام ته بد نه وایم او نه هغه ته ناکامه نظام وایم، خو د څيرني مطلب مي دادی چې څومره زموږ ستونزي په حليدلای شي او څومره زموږ ټولنه ورته چمتو ده چې د دغه ډول دموكراسۍ په چاپيريال كې ژوند كولاړ شي؟ او بالعكس څومره موږ ته ستونزي پيدا كولاړ شي؟ مطلب مي هم هغه دی لكه څنگه چې مي مخ كې وړانديينه وكړه چې دموكراسي د اسلامي حدودو د ماتولو

د اسلام د دين او نظام د كمزوري كولو لپاره د غربيانو تر ټولو بڼه او بريالی وسيله ده، له بلي خوا په ټولنه كې د نورو بدبختيو زيږنده هم ده. په ځانگړي توگه زموږ د ټولني لپاره د افغانستان مثال يې پارلمان دی. كه په پارلمان كې په سلو كې د يو پنځوس يا د ۴۹ په مقابل كې دوه فيصده په دې فيصله وكړي چې بهرني ځواكونه دې په افغانستان كې پاته شي او يا دې ورته اوږد مهالي يا هميشنۍ اډي وركول شي په دموكراسي نظام كې داكار مشروع دی. نور شل فيصده ددې حق نه لري چې له فيصلې څخه سر وغروي، خو په اسلام ياشريعت كې دا شنيع او ناروا عمل بلل كيږي. هيڅ وخت د تطبيق

۵. هره ورځ ۱۲۸۳ ارمني يابي پلاره زامن له زنا څخه پيدا کيږي.

۶. هره ورځ ۲۹۸۶ بنځي په خپله طلاق اخلي او يا د مړو لخوا طلاقيږي، چې له دې کبله اوس په سلو کي اويا خلک وودنو ته زړه نه ښه کوي او په زنا باندې ژوند تيروي.

۷. هره ورځ نوي ميليونه بوتله مختلف شراب څښل کيږي.

۸. هره ورځ ۲۷۴۰ زنا کاري نجوني ځکه له زنا څخه حمل اخلي چې تر زنا وړاندې واده ته له دې امله غاړه نه ږدي چې نر د څو نجونو او ښځه د څو هلکانو خوندونه وگوري.

۹. په سوونو ځوانان او ځوانانې د ايډز او سفليس په ناعلاجه مرضونو اخته کيږي، چې تر ټولو لوی علت يې زنا او لواطت دی. سره له دې چې د دغو ناروغيو لپاره په ډيره لوړه کچه روغتونونه کار کوي، دا چې دغه ټول امراض له غربي کلتور او پرمختيا څخه سرچينه اخلي زنا او لواطت هم په تمدن کې راوولي. د حيواناتو سره هم جنسي اړيکي دوی (**Bestiality**) ياله محرم سره نکاح کول هم د تمدن يوه برخه ده. زه فکر نه کوم چې مسلمان افغان بچي دې له داسې کلتور سره مينه ولري که څه هم فقر او غربت او د واکمنو او چارواکو خيانت او لا اباليتوب د لويې بې اعتمادۍ فضا رامنځ ته کړيده ترڅو زموږ خلک دپته اړ او مجبور شي چې د مرستي او کمک لپاره لاس غرب ته اوږد کړي. زموږ د مجبوري له امله د ايډز او سفليس تحفه اوس زموږ هيواد ته د غربي زنا کاروسره يوځای راغلې او مخ پر ډېرېدو گړندی روانه ده. اسلام او اسلامي نظام يې د مشکلاتو علاج کولای شي ځکه چې د هغه په وړاندې کورنی مخالفت يا تاوتریخوالی په نشت شمارل کيږي. د هر کور د جوړولو لپاره داخلي توافق تر بهرني امتيازاتو او تر ټولو اړين دی.

د لوی خدای د حکمت او د اسلام د معجز دين ښه نتيجه ده چې ورو ورو يې تجربه کار او با علمه شخصيتونه په حکمتونو پوهيږي او ساينس پوهان يې په عصري تجهيزاتو سره کشف کوي. غربي مقلدين بايد په دې پوه شي چې د دوی تقليد موږ ته او زموږ گران هيواد ته په گټه نه، بلکي په ضرر تماميږي، لکه وړاندې چې د هغه مثال وينو له غربي تقليد سره ښايې زموږ ټولنه او خلک دمادياتو له پلوه پرمختگ وکړي، خو له بل پلوه يې معنويات هغه معنويات چې په مادياتو او پيسو نه پلورل کيږي او نه پيدا کيږي له منځه ځي، هغه معنويات چې زموږ د دوديزې ټولنې لپاره د لويو نيکمرغيو سبب کيږي.

اوس تر ټولو مهمه داده که د غربي مقلدينو د تقليد مقصد تمدن او پرمختگ وي، تعليم او تربيه، ساينس او تکنالوجي وي، نو اسلام د خوله هغه سره په هېڅ شکل ټکر نه لري او نه ورسره کوم مشکلي سته. که د هغو موخه د دوی د کلتور، غربي قانون، د دموکراتيکو بې جلوه آزاديو، بشري حقوقو يا د نر او ښځې د بشپړې آزادۍ تقليد وي؟؟؟ نو دا خو دافغان مسلمان هيواد لپاره د بد مرغۍ وروڼه پرائيزي، که لږ کوچنی مثال د غربي تمدن د واکمنو د يوه سالار امريکا را واخلو او بيا د هغه نتايج راوسپړو نو څه به ومومو لاندې جدول د هغه څه لږ تحفه رابښي:

۱. په امريکا کې د همدې دموکراسۍ په رڼاکې هره ورځ ۲۵۳ کسان په مخدره توکو روږديږي. سره له دې چې شراب څښل له دې نشي څخه مستثنی دي.
۲. هره ورځ د ۱۸۰ ښځو پرېت باندې په زوره تېری کيږي.
۳. هره ورځ ۵۵ تنه د غلو او بد معاشانو لخوا وژل کيږي.
۴. هره ورځ دغلا ۲۶۲۰ پيښې د پوليسو سره ثبتيږي.

بلاگانو ورته خولي وازي نيوليدې مختلف علتونه لري چې يو عمده علت

د افغانانو د زماوو خودخواهي او جاه طلبې په گوتو شوې ده، چې البته په تدريجي توگه د افغاني مختلفو قومونو د فرقوي، تفرقي او انشعاب سبب گرځيدلي، چې په نتيجه کې يې د افغان او اسلام د بنمنو نړۍ خوړونکو ليوانو لپاره د يرغل زمينه برابره کړې ده. د دې مثالونه ډير زيات دي او نتايج يې چې منفي اړخ لري ټولو خلکو ته بريند شوي دي. مور کولای سو هغه بېلگي له بيخه راوسپرو

د ډيورنډ منحوسه لانه يې له دې يوولسو لسيزو راپديخوا لايحلله پرې ايښي ده، احمدشاه ابدالي عليه السلام له هغو تاريخي اتلانو څخه يو اتل دی چې په ياد او نامه سره يې تر اوسه پوري مور افغانان وياړو او په نامه يې د غليمانو د ماتې يادونه کوو. احمدشاه بابا د زېږون، خړوب او ساده پښتنو په ټاټوبي کندهار کې دنيا ته سترگي راسپړلي وې. هلته ستر شوي او هلته بېرته خاورو ته سپارل شوي دي. احمدشاه بابا د يوه لوی افغانستان د جوړيدلو ابتکار په اسلامي نظام سره کړي چې هغه وخت يې د هيواد حدود د مشهد، بخارا او بيا د هند تر نيمايي پوري رسيدلی دی. احمدشاه بابا په خپله واکمني کې اسلام او اتحاد ته په نه ستري کېدونکي توگه خدمت کړی. د اتحاد او اتفاق په مټ يې د غليمانو ټولو دسيسو ته معقول ځواب ويلي دي.

کله چې لوی احمدشاه ابدالي عليه السلام په ۱۷۷۲ ميلادي کال له دنيا څخه سترگي پټې کړې دهغه پرتاريخي ميراث دهغه زوی او لمسي ټير ولگاوه، چې تر يو څه وخته يې د پلار ميراث په نيمگړتيا سره وساته خو د هند ځيني برخي يې له لاسه ووتې. هند ته چې د

د ډيورنډ کرښه

لکه څنگه چې مي وړاندي يادونه وکړه د ډيورنډ ناولې کرښه د افغانستان لپاره د ناسور د زخم حيثيت لري خو دا ناسور د مشکل په توگه هغه چا افغانستان ته ور ډالی کړی دی چې همداوس اوس د مرستي او بشري خواخوږۍ په نامه زموږ وروڼه، خوندي بنځي او ماشومان تر مردکو او گوليو تيره وي، هره ورځ د مځکي غيږي ته د افغانانو په لسگونو مړي او جنازي وراستوي، کلي او کورونه په بمونو، لويو لويو ټوپونو او غټو توغنديو د خاورو سره خاوري کوي، د ديموکراسي نظام د پلي کولو لپاره يې د وژلو او تبليغ ټول اسباب په کار اچولي دي. دغه سره بلا يوځلي بيا غواړي چې د دغه ناسور زخم وسپري او پر زړو زخمونو باندې تازه مالگي وشيندي، دا چې څه به کيږي، هغه به هغه وخت ته پرېږدو، مگر مور بايد د دغه ناسور د زخم اسباب په غورسره وڅيړو:

که د افغانانو پخوا ته ځغلند نظر وکړو وبه وينو چې د نړۍ په تاريخ کې افغانانو له خپلواکۍ سره د مينې يو ښه تاريخ درلود، د آسيا په زړه کې دغه ملت د زړه مراندي او واگي سره نښولي دي، خو د افغانستان عزت او وقار يې او چت ساتلی دی، مگر له بده مرغه چې له تيرو څو پيړيو راپديخوا د نړۍ د يرغلونو ښکار گرځيدلی دی، چې تر ډېره يې د نړۍ ژوندي تاريخونه د عکس او تصوير ښکارندوي او شاهدان دي دا چې ولي نړۍ خوړونکو او حريصو

يو څه ورته پاته دی. څه وخت وروسته د بارکزو کهول هم د بې اتفاقی په رنځ اخته شول، لوی افغانستان يې پر وړو وړو ټوټو سره وويشي. هر ورور يې ځان د يوي سيمي امير او واکمن وټاکه، چې د دوی په دې احمقانه کار سره د برتانيې يرغل ته ښه زمينه برابره شوه. برتانوي واکمنانو د هند سکهان دې ته چمتو کړل چې د سيمي د آزادولو لپاره جنگ وکړي چې د هغه په نتيجه کې د بارکزو واکمني د هند ډيري سيمي د کشمير تر پولو پوري له لاسه ورکړي. که څه هم امير دوست محمد خان د يوه امير په حيث پيژندل کيدی؛ خو د هغه په مقابل کې ډيرو شخصي امارتونو وجود درلودی چې ټول په بارکزي قوم پوري تړلي وه.

د سکهانو له اختلاف سره شاه شجاع چې د سدوزو د پښي او د پوپل د قوم د مشرۍ دعوه يې کوله په هند کې د برتانيې د امپراتورۍ د مرستې په هيله شپي سباکولي، دلته د افغانستان د واک پر سر خونړي خپل منځي جنگونه گرميدله. ورځ په ورځ د واکمنو د واک واگي سستيدلي چې د هري ورځي په تيريدو سره يې د برتانيې حرص ورژوندی کاوه، په ۱۸۳۸ کال کې برتانيه دې نتيجه ته ورسیده چې نور نو د افغانستان د خوړلو وخت دی. د شاه شجاع غوندي گوډاگی يې د دې ورځي لپاره نور هم ساتلي وو. شاه شجاع چې د افغانستان په نيولو کې يې د برتانيې مرستې ته سترگي نيولي د هغو د مرستو په بدل کې يې هرڅه پر ځان منلي وه. پر افغانستان باندې تر حملي وړاندې د شاه شجاع او برتانيې ترمنځ ځيني قراردادونه په هند کې لاسليک شوه، چې د هغو له مخي کشمير، پيښور، بنو، وزيرستان، ډيره اسماعيل خان او نوري سيمي د برتانيې واکمنو سکهانو ته ور بخښلې وې. قرارداد يې ورسره لاسليک کړی وو خو شاه شجاع په محدود افغانستان کې محدود

انکريزانو د استعمار لاس په تجارتي، اقتصادي او بشري نومونو باندې را اوږد شو، په همدې وخت کې د افغانستان په وړاندې د شيطانت او دسيسو لاسونه دننه راوغځيدل، چې د افغانستان دننه يې د دراني قومونو په بې اتفاقی کې پوره نقش ولوباوه، د بارک کهول يې د سدو د کهول په وړاندې چې په حکومت کې يې ښه اعتبار درلود په قومي نامه راوپاراوه دهغه په نتيجه کې د افغاني قومونو ترمنځ خونړي جنگونه پيل شوه. په پنجاب، سند، کشمير او د ډيلي په شا وخوا کې د سيکانو او مسلمانانو تر منځ خونړي جنگونه تاوده شول، برتانوي شيطانانو به ورته له ورايه د گرميدو لمن وهله، د تيمورشاه تر مرگ وروسته دده ۳۳ زامن چې د بيلا بيلو ميندو څخه وه هر يوه يې

د سلطنت غوښتنه کوله؛ نوري هم دنفاق جرړي قوي کړي او د قدرت د سيمه يې تر خپلو قيادتونو پوري محدوده کړه، بالاخره په ۱۸۱۹ ميلادي کال کې د سدو کهول خپل واک له لاسه ورکړ. د پاينده خان تر بيرحمه وژني وروسته د هغه زامنو د زمانشاه په وړاندې بغاوت پيل کړ چې جمله ۲۳ تنه وه د هغو د هڅو په نتيجه کې د پاينده خان مقاومت د هند په وړاندې ډير ضعيف سو. له ځانه څخه يې دفاع نه سواي کولای چې تر ډېر تدريجي مقاومت وروسته د سدو کهول د حکومت په کار کې پاته راغی. د بارک کهول ته ښه زمينه برابره سوه چې له موقع څخه استفاده وکړي. د وخت په تيريدو سره د زمان شاه کورنۍ هدف ته ورسيدل. هغو د پاينده اوسدو د کورنۍ په وړاندې ډير سخت عکس العمل ونښود، حتی د سدو کهول يې د خپل پلرني ټاټوبې (کندهار) څخه هم وشاړه چې د هند په سيمو کې تيت وپرک شول. چي تر اوسه هم د هغو اولادونه د خان او پټهان په نامه هلته خال خال ليدل کيږي. ژبي يې گرځېدلي دي، خو د قبيلې نوم لا

عسکر د مجاهدينو تر گوليو تير شول، يوازي يو عسکر چې (ډاکټر برايډن) نوميدی ژوندی پريښودل شو، خو د نورو يرغلگرو له حالاتو څخه برتانويان خبر کړي، خو برتانويانو دا ماته يو تصادف باله او حقيقي ماته يې نه منله، همدا سبب وو چې د شاه شجاع د موافقي سره سم د دويم ځل لپاره يې بيا د افغانستان خورلو ته زړه ښه کړ، په ۱۸۸۸ ميلادي کال انگرېزان د دويم ځل لپاره بيا د کابل د هسکو غرونو څوکو ته ورسيدل او د وخت واکمن امير شير علي خان يې له واکه گوښه کړ.

امير شير علي خان تر خپلي ماتي او تينبتي وروسته په مزارکي د روسانو د وعدي د پوره کولو په تمه د هغو د کمک انتظار کاوه د هغه زوی محمد يعقوب خان يې په وراثت پاته وو، مگر روسانو پر خپلو وعدو هيڅ وفا ونکړه. شير علي خان د روسانو له وعدو د نه کيدو په وجه زړه چاودې په مزارکي مړ شو. لني سره خوندي دي انگرېزان يوځلي بيا د څه وخت لپاره پر افغانستان واکمن پاته شول. د شيرعلي خان ځای ناستی امير محمد يعقوب خان يې د اسير په توگه له ځان سره وساته. د امير د اسارت په وخت ياموده کې بيا هم انگرېزانو څو قراردادونه په زوره په هغه باندې لاسليک کړل چې دهغه له مخي کورمه، مردان، پيښور، کوټه او ځيني نوري سيمي انگرېزانو ته وبخښل شوي، خو د قرارداد متن د موقت وخت يالفظ ياديدو په ډول ليکل شوي وو، دا قرارداد د گندمک عنوان درلود، مگر د دوی له داسې کړنوسره سره هم له انگرېزانو سره مقاومت دوام پيدا کړ هغوی يې دې ته مجبور کړل چې افغانستان تر لږو تلفاتو وروسته پرېږدي؛ خو د امير عبدالرحمن په مړيې ډوله توافق انگرېزان له کابل نه پر شا شول، چې له درنو تلفاتو سره د هند او افغانستان د پولې پر منځ دڅه وخت لپاره تم سول. د عبدالرحمن تر

قدرت ته ورسېږي. په قرارداد کې د افغانستان بهرني او کورني سياستونه هم محدود شوي وه. همداسې ډير د غلامي ټکي پکښي لاسليک شوي وه. که څه هم شاه شجاع د کرزي په شان د احمد شاه ابدالي

د وراثت دعوه کوله خو دې ته ښه متوجه نه وو، چې احمد شاه بابا ابدالي څه کول او څه يې گټل او دوی څه کول او څه يې بايلل؟

په هر صورت شاه شجاع د انگرېزانو بدغوني لښکري د افغانستان پر مقدس حريم باندې راورمولي په ۱۸۳۹ ميلادي کال کندهار ته د انگرېزانو پر اسونو سپور راغی. د انگرېزانو په مرسته يې هلته د پاچاهۍ اعلان وکړ چې په لنډ وخت کې يې کابل هم د امير دوست محمد خان له لاسه وايست. د کابل د دنگو غرونو په منځ کې يې د قدرت پر تخت تکيه ووهله، خپل ارمان ته د برتانوي عسکرو په متيو ورسيد.

که څه هم امير شاه شجاع له ډيرو اميدونو سره هېواد ته راغی او د کتاب پوهل حقوق نه پر لار يې پوښي سره خوندي دي هدف ته ورسيد، مگر لږ وخت وروسته هغه د دې کار په هکله خپله مايوسي او پښيماني وښودله ځکه چې انگرېزانو د اوسنيو متحدو انگرېزانو په څير خپلسري کوله. د افغانستان د خلکو د زغم کاسه يې تر څوکو پوري ورسوله چې له کبله يې د جهاد لپاره افغاني مجاهدينو پر انگرېزي يرغلگرو حملي پيل کړي. لږ وخته وروسته انگرېزي يرغلگر د شاه شجاع د غلام حکومت په شمول د سختي وارخطايي سره مخامخ شول، امنيتي گډوډۍ زياتي شوې هرځای پر هغو باندې حملي جاري او ورځ په ورځ زياتيدلي چې په نتيجه کې يې بالاخره

۱۸۴۲ کال کې انگرېزانو ماته وخوړه، د کابل او نورو سيمو پرېښودلو ته اړ شول، همدا د انگرېزانو لومړنۍ ماته وه چې له درنو تلفاتو سره مل وه، له کابل څخه تر جلال آباده پوري يې اوولس زره

د خپلي خوښي سره سم په يو اړخيزه توگه جوړ کړي وو. همدې طرحي د يوه قرارداد بڼه درلوده چې بايد د ملت په توافق سره امضا شوي وای، په قرارداد کې د ډيورند کرښه د افغانستان او هند تر منځ کرښه بلل شوي وه خو تردې زياته نا ارامه سيمه چې د سرحد هغه بله خوا وه مستقله يا آزاده سيمه بلل شوي وه.

ويل کيږي چې عبدالرحمن په داسې وخت کې قرارداد لاسليک کړ چې د دې لپاره يو ډير مکرجن محفل جوړ شوی وو چې په هغه کې برتانوي ښکلي پيغلي جوړي شوي وي. د نشي يا مستی لپاره ډول ډول شراب تيار شوي وه، گومان کيږي چې عبدالرحمن دغه قرارداد

د شهوت يا بيهوشۍ او نشي په حالت کې لاسليک کړي وي خو ښکاره دلائل د انگریزانو زور او فشار گڼل سوی دی.

د وړاندې مو وويل چې په دې محفل کې پنځه ماده ييزه قرارداد لاسليک شوي وو. همدغه قرارداد په يوه پټ ځای او پټه خوله سره لاسليک شوی وو، چې د ملت ټول وگړي ورباندې ناخبره او د ډيورند د کرښي دواړي غاړي له دې تړون څخه ناخبري ساتل شوي وې، کله چې د دغه مرموز قرارداد خبر خپور شو ټولو افغانانو په يوه خوله دغه

د غداری قرارداد يو غلط او ناقانونه کار وباله چې ديوه قوم پر زړه د پولادو چاره راکاږي او دوي ټوتي کوي يې. افغان ولس دا د انگریزانو مکر وباله د ټول هيواد لخوا يې يوه غير رسمي کرښه اعلان کړه، خو بيا هم انگریزانو له زور، زبردستی او بدو څخه کار واخست. له بله پلوه د افغانستان د واکمنانو د غلامی او سستی علت هم وو چې سيمه د انگریزانو تر نيمه واک لاندې تر ډېره وخته پاته شوه. کله چې انگریزان دويم نړيوال جنگ وځپل تر هغه وروسته

قرارداد وروسته په اصرار او دوام سره انگریزانو غوښتل چې د افغانستان ډيري سيمي له افغانستانه بيلي کړي چې لوی کندهار هم د دغه قرارداد يوه برخه وه، چې وروسته افغانانو له ميوند او کندهارڅخه انگریزان د ديارلسو زرو عسکرو په له لاسه ورکولو تيښتې ته مجبور کړه، خو د ډيورند تر پولې اخوا سيمي چې اوسنی پاکستان يې د ځان لپاره سرحد بولي هم داسې په مقاومت کې پاته شول. همدارنگه د ډيورند کرښي پر هغه بله خوا به هميشه له انگریزانو سره پوره مقاومت کيدی. انگریزان به يې نه پريښودل چې پر آرامه واوسي. دا مشکلات به ډير ځله افغانستان ته راتلل او د افغانستان د خلکو دود به يې پاراوه. انگریزانو به د خلکو پر کورونو بمباری کولې او مسلمانان به يې شهيدانول، همداسې د مسلمانانو جهاد او مقاومت د دوي په وړاندې دوام

درلود، تر ۱۸۹۳ کال پوري همداسې مشکلات روان وه چې د افغانستان او هند تر مينځ کومه پوله او پانډل وجود نه درلود، که څه هم برتانويانو عبدالرحمن ته د بدو يا کمک په نامه دوولس لکه هندۍ کالداري ورکولې چې وروسته يې کچه اتلسو لکو ته لوړه شوه.

کله چې انگریزانو دا ومنله چې دوی په زور سره پر افغانانو حکومت نه شي کولای او نه د دوی يرغل پر افغانستان باندې مثبتې پايلې لرلای شي، نو له همدې کبله يې د سيمي د ارامولو او د خپل اجتماعي شکست د مخنيوي لپاره بله د شيطانت لاره په کار واچول چې د يوه سرحد په شکل د افغانستان د نفوذ مخنيوی وکړي. په همدې خاطر يې سر هېنري مورټيمر ډيورند (Sir Henry Mortimer Durand) ديوه هيئت په مشري کابل ته واستاوه چې هغه طرحه يا پلان په عبدالرحمن باندې په پټه او بدو لاسليک کړي چې

دوی

اخستي وای. هغو ته د آزادۍ فرصت ورکول شوی وای چې د خپل راتلونکي برخليک يې روښانه کړي وای، لکه پنجاب، سند، بنگله ديش، سريلانکا او د هند نورو سيموته چې ته فرصت ورکول سوی وو، ځکه چې د قرارداد او استعمار اهميت د دوی له واکمنۍ سره تړلی وو.

دریم: په ملگرو ملتونو کې په ۱۹۶۸ م کال کې يوه ماده تصويب شوه چې د قرار له مخې يې هغه ټول تړونونه يې اعتباره گڼل شوي چې د زور له لارې تصويب شوي وه، څنگه چې استعماري قوتونه هر څه په زور او فشار تر سره کوي همدا رنگه يې د افغانستان ډيري سيمي په زور سره جلا کړي وي ځکه نو دغه تړون د ملگرو ملتو د پورتنی پرېکړې او منشور له مخې يې اعتباره بلل کېږي، په حقوقي ډول دغه دري مثبت دلائل وجود لري چې د ډيورنډ کرښه يو ظالمانه او بې انصافه کرښه ثابتوي چې په هيڅ ډول قانوني او حقوقي ارزښت نه لري افغانستان او افغانان يې ټوله په رسميت نه پيژني که څه هم د پاکستان واکمنو د وخت څخه په استفاده په افغانستان کې له هر واکمن څخه د هغې کرښې د مراعات او رسميت غوښتنه کېږده پاکستان په تکرار سره غوښتي دي چې د افغانستان له ضعف او کمزوري حالت څخه لکه برتانويان استفاده وکړي خوله نيکه مرغه ميرنيو افغانانو د شاه شجاع او عبدالرحمن غوندي هر څه ته زړه نه دی ښه کړی.

دا چې دا کرښه د افغانستان لپاره څومره ستونزه ده يا څومره ورته اهميت لري رښتيا دواړه سته او ځانته بيلابيل دلايل لري:

لومړی: دا چې د پاکستان او افغانستان تر منځ په رسمي ډول حدود وجود نه لري. دا خپله يوه ستونزه ده؛ ځکه هر هېواد د خپلو حدودو د ساتلو مسؤليت لري دلته به امنيتي مشکلات ترټولو ډير

په ۱۹۴۷ م کې له هند څخه پر شا کيدل. د مسلمانانو په نامه يې پاکستان د هند او افغانستان د مشترکي خاوري په ترکيب کې رامنځته کړ. که څه هم د پاکستان جوړېدل او له هند څخه جلا کيدل چې اوسنی بنگله ديش يې هم جز وو يو قانوني حيثيت د اکثر و خلکو په رضایت خپل کړ مگر پښتنو او بلوڅو ته پکې د برخليک حق ور نه کول شو. فقط د اسلام په نامه د پاکستان په څنگ کې معلق پاتې شوه چې تردی دمه هم دا مغلغه معضله د بې خاونده مړي يا جنازي غوندې بې سرنوشته پاته ده، دا چې د دې کرښې قانوني او حقوقي اعتبار څه دی؟ دا يوه بيله مسئله ده. دا چې د افغانستان د امنيت او جوړېدلو لپاره فوق العاده ځنډ گرځيدلې دا بله مسئله ده چې هره مسله يې بېل تفصيل غواړي.

د حقوقي پلوه دغه قرارداد يو اړخيز شکل درلود. همدارنگه د امر عبدالرحمن خان يو داسې امير وو چې د برتانيې د غلامۍ او شرايطو د قبلولو په نتيجه کې قدرت ته رسيدلی وو. دغه مرموزه او له زهر و ډکه پرېکړه يلايحه د افغانستان مېشتو قومونو او خلکو ته که د ډيورنډ پر هغه غاړه که پر دې غاړه پراته وه د قبول وړ نه وه. کله چې يو قرارداد يو اړخيز شکل ولري او بيا د زور او فشار په صورت کې منځ ته راغلی وي هيڅ قانوني حيثيت او اعتبار نه لري.

دويم: په نړيواله توگه د ملگرو ملتونو په قانون کې داسې ماده سته چې کله د قرارداد يا تړون يو اړخ له منځه ځي نو د تړون متن يا اهميت هم ورسره ختمېږي. له همدې کبله چې برتانيې د مځکي د کرې پر نيمايي برخه خپله اچولې وه هند او د افغانستان ځيني سيمي يې په خپل واک کې راوستلي وي، د انگریزانو دغه واکمني په ۱۹۴۷ م کې پای ته ورسیده. په نتيجه کې يې هند آزادي واخستله همغه وخت په کار وه چې د افغانستان مستعمره سيمو هم آزادي

اووم: تر ټولو غټه ستونزه داده چې بهرنيو د بنسټيزو لکه څنگه چې دا کړبنه ستونزمنه پرې ايښي تري ناروا او بده استفاده کړي او کوي به يې ترڅو د خلکو له سپيڅلي عقيدې، بې علمۍ، کمزوري سياسي دريځ نه ناوړه استفاده وکړي او هر وخت يې د دوو اسلامي هيوادونو تر مينځ د بې اعتمادۍ او نه باور سبب وگرځوي، هر وخت چې وغواړي چې د هغوی تر منځ نفاق او ستونزه راولاړه کړي هلته د نفاق کاني او نوکان جنگوي چې هم گټه او هم خوند تري واخلي او هم د کوربه او غله تر منځ منځگړ یتوب وکړي.

دا يوازنی ستونزه نه ده چې برتانوي شيطانانو د خپلي امپراتورۍ پر وخت افغانانو ته ډالۍ کړي، بلکې ورته ستونزي يې په چين، هند، کشمير، پاکستان، سريلانکا، تايوان، کوريا او نورو ځايونو کې هم تخليق کړي ترڅو سل يا دوه سوه کلونه وروسته هم تري استفاده وکړي. د ډيورنډ اوسني لاندې چې يو ځلي بيا د بهرنيو يرغلگرو په موجوديت کې د هغوی په پارونه راپورته شوي د افغانستان لپاره يوه نوي ستونزه ده دا چې موجوده ستونزي ته به گټه وکړي هيڅ فکر نه کوم دا چې خپله به يوه نوي ستونزه توليد کړي د دې به انتظار وکړو. په هر صورت! داسې او دې ته ورته موضوعات بايد حتماً حل شي او دغه جنازه چې له ډېره وخته را په دې خوا د خلکو پر اوږو بار ده خلک تري ستومانه شوي بايد نوره دغه جنازه خاورو ته وسپارل شي او هيره کړای شي، خو دا چې څوک بايد دا ابتکار وکړي دا يو ډير مهم سوال دی چې يوه مثبت او قانع کوونکي جواب ته اړتيا لري او يو مناسب وخت غواړي. که دا کار د جرگو او مرکو له لاري کيږي او د سيمې د ميشتو افغانانو د عنعناتو په توگه کيږي دا وروستۍ خبرې دي، دالوی مشکل په موجوده بحراني حالت کې نه د افغانستان حکومت حلولای شي نه پاکستان او نه په بهرنيو

ستونزمن وي چې يواځيز ډول مسؤوليت يې بايد د يوي واکمنۍ يا حکومت تر غاړه شي.

دويم: هغه سيمه ياسيمي چې په قانوني توگه په يوه اړخ پوري ونه تړل شي نو له هره طرفه د پامه غورځيدلي وي، دهغو اقتصادي او تعليمي چاري به کمزوري مخ ته ځي، کله به هم له پوره پاملرني څخه نه برخورداره کيږي ځکه د هغوی پرمختگ د سيمې تر اهميت پوري اړه لري.

دريم: ددغي سيمي ياسيمي ته د نه پام لري له کبله به د دواړو هيوادونو تر منځ کله هم د اعتماد فضا نه رامينځ ته کيږي او نه به ديوه او بل هيواد د مداخلو مخه نيول کيږي. هميشه به د د بنسټيزو او رقابت په موقف کې قرار لري چې دا پخپله د بې امنيتۍ او بې ثباتۍ لامل کيږي.

د کابل ټول پولي د دواړو غاړو اوسيدونکي له يوه قوم او يوي کورنۍ سره ربط لري د دې سره سره دواړې غاړې دوستۍ او د پولي او پانډل شراکت لري، که هر وخت د پولي په يوه خوا کې ستونزي وي نو د يوه بدن په څير به هغه بل لوری ورسره اوتومات ستونزمن کيږي او سيمه به هم له دې کبله ورسره ستونزمنه وي.

پنځم: لکه څنگه چې مو وړاندې يادونه وکړه د دغه نه بېلېدونکي قوم بېلتون په شخصي ژوند کې هم ستونزي راولاړي کړي؛ ځکه چې دغه وروڼه قومونه هميشه د يوه گډ ژوند هيله لري او گډ ژوند غواړي، د پولي په ویش دغه گډ ژوند د ډيرو ستونزو سره مخامخ کيږي، بلکې مخه يې نيول کيږي.

شپږم: د پولي دواړو غاړو ته اوسيدونکي افغانان هر وخت د داسي تومتونو قرباني کيږي چې اصلاً بنياد او اساس نه لري همدارنگه د زېږنده ستونزو قرباني به د تل لپاره ټول وگړي وي.

مخدر مواد

په دې کې شک نشته چې مخدره توکي زموږ په ټولنه کې د ډيرو ستونزو لامل گرځيدلي او گرځي، په عمومي توگه دا کښت د افغانستان لپاره لويه گټه نه لري، مگر بالعکس د سياسي او اقتصادي پلوه ټول ملت له بيلابيلو ستونزو سره لاس او گريوان کوي، دا چې زموږ د هيواد د څو تنو يا اشخاصو پکښې څومره وړې ولاړه ده څومره گټه يې ده، د نورو خلکو لپاره عام کيدلای نه شي. دا چې د ټولني لپاره يو جدي گواښ اوند هر حکومت لپاره لويه ننگونه بللي کېږي د ټولو هيوادوالو لپاره عام شکل لري، نو له دې کبله دا يوه عامه ستونزه بلل کېږي. که څه هم د ځينو خلکو به څټونه بڼه پکښې پلن شوي وي.

دا چې څوک دغه کار وبار کوي او څوک تري گټه اخلي او څوک تري نشه اخلي دا ټول بهرنيان دي. هغوی په دې لړکې پوره زيار باسي او دغه تجارت ته بڼه پراختيا او وده ورکوي.

دا چې څوک پکښې سترې ستومانه کېږي، متهمېږي، وژل کېږي، بنديانېږي هغوی خوار افغانان دي، پر دې سربيره يې وطن په همدغه نامه اشغالېږي، اقتصاد يې شاته پاته کېږي، پر کور او مال باندې يې د سروخوگانو، بهرحمو يرغلگرو لخوا چاپي وهل کېږي، گټه يې دوامه محدوده ده چې په مټي د يوه کال څخه تر بله کاله فقط ځانونه له مرگه وژغوري او بس.

يرغلگرو پوري اړه لري، دا د هغو قومونو مسئله ده کوم چې پر زړونو يې همدغو يرغلگرو يوه پېړۍ وړاندي په بل نامه چاره راکښلي وه، هم هغه په وينو سره چاره او هم هغه قاتل چې نن په بل رنگ ورته لمن وهي او غواړي چې په خپلو لاسپوڅو څيرو خپل هدف ته ځان ورسوي مشروع او مقبول نه دی.

زما مقصد دلته د ډيورنډ د فيصلې موضوع نده زما مطلب يوازي يوازي دادی چې ډيورنډ د افغانستان په بنسټيزو ستونزو کې يو جز دی چې دغه جز د ستونزي يو اړخيز حل نه مومي نو ډير يا نور مشکلات به وجود لري، خو دا چې د دی څه په کار دی؟ د افغانانو په وروستي تصميم پوري اړه لري چې څه بايد وکړي؟ په دې وخت کې د افغانانو هونښياري داده چې داسې موضوعاتو ته چې د بهرنيانو په پارونه ورته لمن وهل کېږي گوتي ورنه وړي او د هغه پر ځای کورنيو ستونزو ته پام واړوي، په لوی لاس هغو غلښتانو ته موقع به لاس ورنه کړي چې له ډيره وخته يې دغه تودي بنوروا ته خوله اوبه کوي چې دا اوس هم د بهرنيانو، پاکستان، هند او نورو هيوادونو لنگي غواوي لوشي پيسي او بډي په خيتو منډي چې په دی ترتيب هم ځانونه د سولي او ثبات پلويان وبولي، هم په پټه سودا خيتي ډکي کړي او هم پر دواړو غاړو پرتو محکومو، مظلومو قومونو ته د پرديو په زور ټينگه لغته ورکړي.

که خدای مکره امريکايي يرغلگرو ته دايمي اډې ورکول سي، نو دا به هم د ډيورنډ په توگه د بلې ناپايې ستونزي په څېر افغانستان ته پاته سي. زما مشوره د يوه افغان په توگه داده چې اوسنی اداره په ورځنيو اړينو چارو اکتفا وکړي اړ نوري لانجې راتلونکو نسلونو ته جوړې نه کړي. دغه قدرت چې دوی پکښې د بل په مټ ناست دي خامخا تلونکی دی او بيا پښماني په درد نه خوري.

پنځم: په عمومي ډول د هر افغان تبعه لپاره چې کوم هیواد ته سفر کوي ستونزه راولاړوي. همدارنگه د افغانستان هویت او پیژند ته زیان رسوي چې دا هم د افغانانو د ځور سبب کیږي.

شپږم: په عمومي توګه د افغانستان ټول تجارت ته په هر جنس او نوع کې صدمه رسوي، په لوړه او که په کښته کچه وي، حتی هوايي الوتې مخکښو او هوايي ترانسپورت او ډیپلوماټیکي حقوقو ته.

اوم: د ملت او حکومت تر منځ همیشې اختلافات بدګماني او ترینګلتیا زیږوي چې هم د اقتصادي پرمختیا مخه نیسي او هم په هماغه ځای کې بېلتون ته نوره لاره پراخه وي چې همدغه اختلاف له یوه پلوه مسافه ډیروي. دویم د امنیتي ستونزو سبب کیږي او له بله پلوه د حکومت سیاسي موقف ته سخت تاوان رسوي، دا بېله خبره ده چې حکومت څنګه حکومت دی، اسلامي شرعي مستقل حکومت

دی او که یې عکس؟ له خپرندويي ټولنی سره خوندي دي
اتم: تر ټولو غټه ستونزه داده چې د بهرنيو هیوادونو د لویو اعتراضونو سبب ګرځیدلي چې بالاخره د وخت په تیریدو سره یې د هغو یرغل ته زمینه برابره کړه. لکه برتانیه چې په هلمند کې د تارياکو د بندولو په نامه د خلکو د سرونو او اندامونو پریکولو بیرحمه قصابي شروع کړیده، چې په نتیجه کې یې ټوله سیمه په هغه بدرنگۍ اخته کړې چې وینو یې، دا لا خدای الله ته معلومه ده چې دوی د خپل انتقام، د اسلام د بیخ ایستلو، د افغانانو د وژلو، د همدې توکي د تجارت لپاره داسې ناتارچور کړي او که د بل کوم هدف لپاره؟؟؟

خو اوس یې همدغه نوم د ځان لپاره د یرغل مجوز اعلان کړی دی، همداسې نوري ستونزي چې دي ته ورته ستونزي دی ټولي د افغانانو او افغانستان لپاره جوړیږي سره د دي چې په شریعت کې

اوس به وڅیړو چې زموږ د بنکلي هیواد لپاره دغه بدرنگه تخم څومره ګټه لري، څومره تاوان یا ستونزه لري.

لومړی: د هر هیواد د اقتصاد لپاره یوه تر ټولو مهمه سرچینه زراعت دی چې د یوه هیواد لومړني مواد او د خلکو اړتیاوي لکه غنم، وریجی، جوار، وریشی، میوی، سابه او نور پوره کوي، او دویم لاس مواد لکه غوړي، کالي، بوره او دې ته ورته نور مواد. که خدای مه کړه د هیواد اکثریت د مخدره موادو لکه تارياکو او بنگو له کښت سره بلد شي طبیعي خبره ده چې د هیواد مهمه سرچینه (زراعت) به له منځه وړي چې په همدغه صورت کې به ټول هیواد د لومړنیو توکو په لاس ته راوړنه کې اړ او محتاج وي.

دویم: د دغه کښت په عامېدو کې اسانه ده چې خلکو ته نشيي مواد اسانه او په وړیا توګه پیدا شي، چې په نتیجه کې به یې د هیواد د پرمختیا له مخې ځانګړې توګه ځوان نسل له دغه مهلک عمل سره روږدېږي. همدارنگه به دا کچه د هري وړخي په تیریدو سره لوړېږي.

دریم: هغه مواد اومیوه چې افغانان غواړي بهرنیو هیوادونو ته یې صادر کړي، له همدې امله چې له افغانستان نه پکښې مخدره مواد لیږل کیږي یا ونه لیږل شي، د تازه او وچو میوو لکه انارو، انګورو، منو، انځرو، وچي میوې او داسې نورو صادراتو مخه نیسي او هم یې بزګر او کروندګر د نرخ د ټیټ والي له کبله زیانمن کیږي.

څلورم: که لږ نور دقیق وګورو نو وبه وینو چې په ترکمنستان، ایران، ازبکستان، پاکستان، سعودی عربستان او نورو هیوادونو کې هره ورځ تر پنځه ویشت ډیر افغانان د دغه توکي د قاچاق له امله وژل کیږي یا اعدامیږي، همدا رنگه په سوونو نور افغانان په زندانونو کې لویږي، څوک ورکیږي چې د مرګ او ژوند برخلیک یې ټولې کورنۍ ته یو اوږد او دروند مشکل دی.

لاسونه پکې د خپل وي، دا حقيقت دی چې دا دواړه ستونزي دې خو اوس دا خبره مهمه ده چې سړی يې معلومه کړي چې دنه بنديدو عوامل يې څه دي او رښتيا هم بهرنيان غواړي چې د دغه کښت د بنديدلو په اړه اخلاص وکړي او که هسي سندرې دي چې په لوړ آواز سره يې بدرگه کوي، دوی په دغه مورد کې چې بند يې کړي او بزگرو ته بدیل معيشت برابر کړي عاجز دی او که څنگه؟ دا يوي عميقي څيړني ته اړتيا لري ترڅو مثبتېه نتيجه لاس ته راوړي.

لکه څنگه چې مي وړاندی ذکر کړل چې يوه ستونزه بين المللي تجارت دی چې امکان لري د مخدره توکو په بنديدو کې دې خنډ وي، دا چې د دغه بين المللي تجارت لوبغاړي او اصلي تجاران څوک دی دا هم يو مهم ټکي دي، دا چې د کوکنارو همدارنگه د چرسو کرونده گر د ملگرو ملتونو د راپور له مخې په سل کې پنځوس دېکاشيپته يا اتيا آن ترڅنوي فيصده پورې افغانيزگران دي همدارنگه وړوکی تجاران او قاچاقبران هم افغانان دي چې مثال يې د لښتنيو او وړو ويالو د کبانو دی نسبت د بحر او سمندر لويو کبانو ته همداسې مثال دی د افغاني وړو قاچاقبرانو نسبت و بهرني مافيا او قاچاق برانو ته، دلته دوه ټکي د پام وړ ټکي دی چې يو د رسمي منابعو دخالت او بل د غير رسمي تجارانو غير قانوني تجارت دی، ډير خلک په دې نظر دي چې رسمي حلقې د دغو قاچاقو او تجارت يوه لويه برخه تشکيلوی چې امريکا بریتانيا او نور غربي هيوادونه پکښې مثبت رول لري هم دپته ورته هيوادونه په آسيا او اروپا کې شته اما کوچني هيوادونه په هغو کې لوړ مقامات د وزيرانو او جنرالانو په کچه دخپل بلل کيږي. کيدای شي دا کچه تر نومړيو وزيرانو پوري همداسې ترڅار گرو ادارو پوري غځيدلای شي، که دا اټکل سم وڅيږي نو د تاريکو او بنگو بندول تر کرلو ډير ستونزمن او

د دغه کښت د جواز يانه جواز يوه بله مغلغه مسئله ده چې دلته يې څېړلو ته اړتيا نسته.

اما فايده اوگټه يې څومره ده ؟ په عموم کې افغانستان، افغانانو او سيمي ته پرته له څو لويو قاچاقبرانو د نورو کروندگرو لپاره

د تاريکو او چرسو کښت په لويه پيمانه گټه نه لري چې د هغوی خپله او د افغانستان د عمومي ستونزو لس فيصده دې ورسره مقايسه کړای شي چې سړی پرې ځان او ملت ته قناعت او ډاډينه ورکړي، که په دی باندي پوره تحقيق او څيړنه وسي چې د مخدرو توکو گټه او تاوان سره مقايسه شي په سل کې اتيا فيصده تاوان او شل فيصده احتمالي گټه لري چې هغه هم د افغانانو د کم مهارت، ستونزو او مجبوريت اړخ دی او بس. زما په نظر افغانان ټول په دې بڼه پوهيږي چې دغه کښت زمونږ او زمونږ د هيواد لپاره يوه مهمه ستونزه ده او ستونزه به هغه وخت حل کيږي چې دغه کښت په افغانستان کې په يوه بل کښت سره بدل شي، ترڅو خلکو ته د هغه د اړتيا وو بسنه وکړي،

د نړۍ هيوادونو هم دې ته گوته نيولي چې تر بندېدو پوري په هڅو کې دې، نو دلته يو توافق وجود لري چې هغه پر ستونزو د نظر يو والي دی، مگر اوس يو توپير وجود لري چې هغه دوي ستونزي دې: کرل، او نه کرل. کيدای شي همدا يوه مشترکه ستونزه وي چې ظاهراً يو اړخيزه معلومپړي، ځکه کرل يې لکه ماچې ورته وړاندي اشاره وکړه ډير اړخونه لري او نه کرل يې هم يوه ستونزه ده چې هغه د افغانستان

د بزگرو مجبوريت او په عموم کې د نړۍ والي مافيا او قاچاقبرانو تجارت دی. کيدای شي د هيواد د ننه او له هيواده بهر ډېر ځواکمن

لري. كيداى سي په اروپا او امريكا كې به تر ټولو لوړ معاشونه وي او عزت به يې د يرغلگرو له برکته تر هغو څو چنده اوچت وي. سره ددې چې گومان كيرې دغه مشاورين هغه ترټولو بې استعداده خلک دي چې په غربي نړۍ كې دكاوړتيا نه لري.

د دې علت يو بنسټيز ثبوت د اسلامي امارت وخت په گوتوكولاى سو چې كله په قطعي صورت تاريخي بند شول يو جريب هم په سيمه كې نه وه كرل شوي، نو د دې لپاره چې ملگري ملتونه په دې كار مطمئن او باوري شي او بيا نورو هيوادونو ته په دې اړه قناعت وركړي چې تاريخي او چرس په كلي توگه بند شويدي د هغو هيئت ته اجازه وركول شوه چې هغو سيمو ته ورشي چې وړاندى پكښې دغه كښت كرل كېدى ترڅو هغه سيمه په خپلو سترگو وگوري. مگر د دې پر ځاى چې نورو هيوادونو ته قناعت وركړي او يا له بزگرو

د كروندگرو لپاره بديل كمك وکړي، ملگرو ملتونو او د هغو انجوانو د امارت پر ضد منفي تبليغات پيل كړل، بهرنيو هيوادونو

ته به يې ويل چې د افغانستان اسلامي امارت د دې لپاره چې تاريخي ارزانه شوي دي دا كښت بند كړي. يادا چې د طالبانو چارواكو خپله ډير تاريخي رانيولي او داسې نور خارجي منفي تبليغات. همدا رنگه به يې د دې په ځاى چې كروندگرو ته د حوصلي، كمك او بديل تخم معيشت خبري وکړي بالعكس يې د هغو په پارونه لاس پوري كړ ترڅو د حكومت او خلكو تر مينځ اختلافات او ستونزي راولاړي شي. بزگرو ته به يې ويل چې تاسو به څه خورئ! دا ځمكي خو ستاسو د ژوند لپاره كفايت نه كوي، حكومت ستاسو مشكلات په نظر كې نه دي نيولي، په شريعت كې هم دا كښت جواز لري قطعي حرام نه دى. په ځانگړي توگه ستاسو لپاره چې بله دعوايدو لاره نسته او داسې نور...

سخت كار دى كه څه هم ځيني هيوادونه ظاهراً د هغو د بنديدو لپاره چنده وركوي او يا تبليغاتي او نظامي امكانات كاروي، دلته بيا دوه اړخونه لري. گمان كيرې ځيني هيوادونه هم د بنديدو لپاره هم د كرلو لپاره په تجارت بوخت دي.

دويم اړخ يې د بنديدو په نامه تجارت شروع او روان دى. د دې تجارت په لومړۍ كټگورۍ كښې هغه هيوادونه بلل كيرې چې قوي او مضبوطي رينبي لري، دويم يې د نورو هيوادونو په مرسته متي مضبوطي لكه ملگري ملتونه او له هغو سره تړلي ادارات او نوري انجواني او موسسات چې هيڅكله نه غواړي د تاريخي يا نورو نشيي توکوو تجارت دى په ټپه ودرېږي، دا چې ملگري ملتونه او ترڅنگ يې انجواني نه غواړي دا خطرناکه كار ختم شي دوه دليله دي.

د لومړۍ ډلې مخدره توکو په نامه ملگري ملتونه د نورو هيوادونو د پيدا كولو بڼه مرجع پيدا كړي چې ميليونونه ډالر له نورو هيوادونو څخه راټول او خپله تري استفاده وکړي.

دويم: د ملگرو ملتونو په چوكاټ كې كيداى شي په لسگونو زره كسان او په سلگونو اداري كار كوي چې د مخدره توکو د مخنيوي له فنډ څخه مصارف كوي او تري معاشونه اخلي همدا سې گمان كيرې چې څارگرې ادارې په همدغه سوري يا غار سرونه ننيستي دي.

همدارنگه د انجوانو لپاره دغه دوه علتونه وجود لري چې د كوكناړو د بنديدو لپاره مهمه ستونزه ده، ځكه كه د تاريخي پلمه ودرېږي نو كيداى شي هم فنډ او هم دفاتر بندشي او هم د ملگرو ملتونو انجوانې، موسسات او كار كوونكي وزگار شي، چې يو مثال يې د مخدره توکوو پر ضد د افغانستان وزارت دى چې څومره بهرني مشاورين كار پكښې كوي او څومري ډېرې او پلني تنخواگاني

گرانه خبره ده چې کچه يې معلومه شي، خو ويل کيږي چې ډېر د لوړو منصبونو خاوندان په ډيره لوړه کچه پکښي ونډه لري. همدارنگه تر ډيره شک کيږي چې دا کار امريکا او برتانيه د مخکښانو په توگه پر مخ بيايي.

د دې کار يو عمده دليل د کولمبيا د کواينو کيدای سي، په کولمبيا کې افغانستان ته ورته وضعيت دی چې په لوړه کچه د چارواکو مافيا پکښي دخيله ده. هلته د امريکا په مرسته دکولمبيا نظامي مصارف د کواينو له عايداتو څخه بشپړه کيدل او دا د امريکايي نظامي مشاورينو په مرسته کيدل. همدا رنگه د امريکا د حکومتي چارواکو په مرسته جنوبې امريکا ته د کواينو صادرات لېږدېدل ترڅو د ځينو لويو ښارونو وگړي ورباندي معتاد وساتي چې د سياست له ډگره بې برخې پاته شي.

د کواينو د دليل د افغانستان د اسلامي امارت پر مهال هغه ته متونه دي چې ملگرو ملتونو، امريکا او برتانيې طالبان په دې تورتمهمول چې گواکې د طالبانو حکومت په مخدره توکو او قاچاقو کې لاس لري او د قاچاقو کاروبار کوي په پيسويې وسلې او مهمات رانيسي جنگ پري کوي. د هغو دليل داوو چې د اسلامي امارت تر راتگ دمخه

د تاريکو د کښت کچه په سل کې پنځوس وه. د طالبانو په واکمنۍ کې دا کچه له پنځوسو نه شپته تر پنځه شپيته پورې پورته شوه. د دې ثابت دی چې طالبانو دا کار کاوه په همدې خاطر دغه کچه لوړه وختله. که طالبانو دا کار نه کولای نو دا کچه به حتمي کښته تللای. سره د دې چې طالبانو په تدريجي شکل د درو کلونو په موده کې د تاريکو او بنگو کښت په کلي توگه بند کړ، تر پنځوسو ډيري يې د نشيې توکو د جوړولو فابريکې او په ټنونو چرس وسوځول، اوس

زه خپله په دې باندي پوره باور لرم چې ملگري ملتونه اوغربي انجواني چې په دغه اړه کار کوي مطلق سوداگر دي چې خپل تجارت په وړاندي بيايي د خپلو گټو لپاره کار کوي، ملگري ملتونه موسسي حتی وزير، معين، مشاورين، رئيسان ټول د دی بني او په زړه پوري سوداگرۍ له گټې څخه برخمن دی، ښه پلن څټونه يې پکښي وکړل د ښو مانيو او شتمنيو خاوندان شول چې کله يې مور او پلار په خوب هم نه وه ليدلي.

دويم اړخ يې سوداگريز ميکانيزم دی، په افغانستان کې د مخدره توکو تجارت په اوله کټه گوري کې تر ډيره تر افغانانو پوري اړه لري چې گټه يې ډيره کمه ده نسبت دويمي کټه گوري ته، په دويمه کټگوري کې افغاني قاچاقبر او بهرني قاچاقبر ترخپل منځ مساوي شکل لري چې گټه يې نسبت دريمي کټگوري ته ډيره کمه ده، دريمه کټگوري يواځې په بهرنی مافيا او قاچاقبرو پوري توليده چې د افغاني قاچاقبرانو پکښي هيڅ دخل نشته چې گټه يې نسبت تر ټولو لوړه ده همداسې څلورمه، پنځمه کټگوري ده. د مثال په ډول يو کيلو هيرويين د افغاني قاچاقبر په واک کې زر ډالره قيمت لري چې هغه لومړۍ کټگوري ده. دا کټگوري تر ډيره په افغانستان پوري محدوده ده، دويم لاس په ايران، پاکستان، ترکمنستان او نورو گاونډيو هيوادونو کېده تخمين څلور زره، پنځه زره ډالره قيمت ولري چې افغانان او بهرنيان ددغي سيمي پکښي برخه لري، دريمه کټگوري چې اروپا امريکا اونورو لري هيوادونو ته ځي شايد له پنځه ويشت زره څخه تر پنځو سو زرو پوري قيمت ولري چې دا کار ټول د بهرنيو قاچاقبرو، مافيا او حکومتونو له لاري کيږي. افغانان پکښي هيڅ برخه نه لري، دا چې حکومتونه څنگه پدې قاچاقو کې ونډه لري، دا

اونور تجهيزات افغانستان ته په خاصه توگه هلمند ته راولي په زرگونه ميليونه پونډه اوډالر خاوري کوي. په لسگونو زره افغانان په شهادت رسوي کورونه کلي په الوتکو او چولکو او ټانگونو له خاورو سره خاوري کوي دهرې ورځې په تيريدو سره خپل يرغلگر عسکر د تاريکو دله منځه وړلو په پلمه له لاسه ورکوي، اخر څه مانا لري، زما په نظر دا اټکل به روغ وي چې په همدې سوداگري کې ستره ونډه لري مگر داسې مهارت او تجارت زيات عميق بيخ لري والله تعالی اعلم.

يو بل دليل دادی چې موږ وينو چې د مخدره توکي پر ضد څومره تبليغات کيږي، وزارتونه، رياستونه، مديریتونه په ټولو ولايتونو آن په ولسواليو کې جوړ شوي، د خلکو لپاره چې په دغه کار و بار کې بوخت دي د افغانستان په دننه کې د سزا لپاره خاصه محکمه جوړه شوي، چې په ځانگړې توگه د امريکايانو لخوا روزل شوي قاضيان لري. د هغو لخوا معاش خوري، د افغانستان بې خاونده غريبو خلکو ته د بند حتی د مرگ سزاگانې اوروي، خو له بله طرفه هغه لوی لوی کارو بار کوونکي چې گومان کيږي په ټټونو کارو بار به کوي او په دی تور تورن دي چې له بهرنيو قواوو سره بني نژدی اړيکي لري او يا په حکومت کې بڼه غټ اعتبار او مقامونه لري. هم ددې هنداري يو بل مخ دی چې دخت لخوا ځان بنکار کوي.

يو بل دليل دادی چې مخکي مو ذکر کړ. هغه دا چې اقلاداً دا سوداگر يا کارو بار کوونکي په دري ډوله ويشل شوي دي چې په لومړي قطار کې افغانان راځي. هغه افغانان چې کروندگري او د مجبوريت له کبله يې ورته زړه بڼه کړی دی. دوهم ډول د افغاني قاچاقبرو او بهرنيو قاچاقبرو واره گروپونه دي. دريمه ډله د بهرنيانو نړيواله مافيا ده چې افغانان پکښې هيڅ ډول رول نه لري، تر ټولو

چې د ناټو، ايساف، امريکا او برتانيې تر يوسل او پنځوس زره يرغلگر په افغانستان کې دي تريو سل او پنځوس زره زيات د افغانستان اردو او پوليس هم د دوی په چوپړ کې دي، د مخدره توکو د مخنيوي په نامه مستقل وزارت هم جوړ شوی دی، خو بيا هم د تاريکو او چرسو د توليد او کښت کچه تر نوي او پنځه نوي پوري لوړه ختلي ده. نو دا څه مانا لري؟ د دوي د دي ادعا پر اساس موږ په کلکه ويلاي سو امريکا او برتانيه چې په بهرنيو يرغلگرو کې پوره واک او رول لري د دي کچي د لوړيدو مستقيم مسؤل، ټيکداران او کار کوونکي دي.

يو بل دليل د افغانستان د اسلامي امارت په وخت کې د امارت د زعيم په فرمان په ټولو هغو سيمو کې چې د اسلامي امارت تر واکمنی او کنترول لاندې وي د تاريکو او بنگو کښت په بشپړه توگه بند او په عملي توگه دا کار په ټوله هيواد کې پلی شو، خو برتانيې، امريکا او نورو هيوادونو د ملگرو ملتونو په شمول هيڅ عکس العمل ونه بنود او نه يې د هغه د برياليتوب لپاره د کرونده گرو او بزگرو سره څه مرسته او کمک وکړ، آن تردې چې تش په وينا يې د دي کار هر کلی هم ونه کړ. سره له دي چې د افغانستان په تاريخ کې د مخدره توکي پر ضد دا تر ټولو لومړی گړندی عملي گام وو، چې نه يې له دوي څخه فوجونه، چمتووالي او الوتکي غوښتي او نه يې عسکر، يرغل او جنگ اونه يې د ځان او مسلمانانو مرگ ژوبله غوښته، يواځينی هيواد گاوندي ايران وو چې په هلمند کې يې يوه کمکي پروژې جوړه کړه کيميايي سره او د ځمکو د يوې کولو لپاره تراکتورونه به يې خلکو ته ورکول تر څو پروژې د تاريکو د کرونده گرو سره مرسته وکړي چې بيرته د دغه توکي کرنې ته پام وانه پوي، دا چې اوس په سوونو زره عسکر په زرگونو ټانگونو په سونو الوتکي

د خپل وي، د بلي خوا ځيني هيوادونه او واکمنان غواړي چې دا مضر کښت له منځه ولاړ شي، نو دا يقيني او معلومه خبره ده چې داد افغانستان او افغانانو لپاره يوه غټه مغلغه ستونزه ده، کرل يې هم گران کار دی بنديدل يې هم ورته گران او مشکل کار دی، دا ځکه چې په دواړه صورته کې افغانستان له امنيتي، اقتصادي او سياسي کړاونو سره لاس او گريوان کيږي چې په نتيجه کې افغانستان او افغانان له سخت اقتصادي کړاو سره مخ کيږي چې هغه خپله د زرگونو بد مرغيو سبب گرځي. گټه او خوند به بل او يا کم افغانان تري اخلي او قرباني به يې ټوله ولس او ملت پر غاړه اخلي، دا چې اوس افغانانو ته څه په کار دي خلک هيڅ نه پوهيږي. د مثال په ډول که محکمي ته ورسو چې پر ځينو غريبو خلکو يې د بند او اعدام حکم کړی دی له بلي خوا په ټول هيواد کې دغه کښت کرل کيږي. حکومت د بهرنيو برغلگرو په شمول په دې کار کې ياته راغلي چې په زور يا د خلکو په قناعت سره دا کښت په بشپړه توگه بند کړي. په نورو خلکو باندې چې واسطه او قوت نه لري فيصله کول هيڅ حقوقي او قانوني اړخ نه لري، يوازي دا چې پر خلکو به د ظلم مانا ولري ځکه چې داسې پردی قضاوت نور هم د خلکو د ځور سبب کيږي دا چې حل يې څه دی موږ به يې ان شاء الله څه ناڅه روښانه کړو.

نتيجه:

هره څيرنه په تکرار سره د خلگولپاره مثبت انځور لري چې بالاخره بڼه نتيجه ترې لاس ته راوستلای شي، يا دا چې په څيرنو سره د ډيرو مثبتو او منفي برخونو ارزښتناکې تجربې په وجود راولي

غټ کاروبار چې لويو لاسونو، ډېرو پيسو او ټينگ امنيت ته اړتيا لري همدارله ده. دلته د سوال اوسر خلاصی خبره داده چې د دغه توليد لويه برخه په اروپا، استراليا، امريکا او ځينو آسيایي او افريقايي هيوادونو کې لگيږي، د هغو بازارونه په دغه توکي گرم، ډک او په ميليونونو خلک يې پري معتاد دي. دا چې دلته اختصاصي محکمه جوړيږي افغانان چې ديوې، دوو تر لسو کيلو گرامه په هيواد کې دننه او يا لږ تر لږه په نږدې کاونډيو هيوادونو کې د اختناق او مخمصي سره په مشابه وخت کې معامله کوي نيول کيږي، بنديان کيږي، وژل کيږي، په اعدام باندې محکوميږي، ولي هغه کسان چې دغه لوی کاروبار کوي په ټونونو مواد په کښتيو، الوتکو کې انتقالوي نه نيول کيږي او نه ورته ځانگړې محکمه جوړيږي؟؟؟

برتانيه، امريکا او نور غربي هيوادونه چې په ميليونونه خلک د پنيې بچي معتاد دي په لارو، کوڅو او واټونونو کې دغه مواد استعمالوي په دې باندې نه شي توانيدلای چې دغه مافيايي قوه درک کړي، هم دې ته متوجه شي چې دغه خلک دغه مواد له کومه او په څه طريقه پيدا کوي او څوک يې ورته راوړي. آيا افغانان دي که د همدغو هيوادونو کارکونکي دي. د چا په مرسته د چا په الوتکو او کښتيو کې راوړل کيږي. دوی کولای شي چې په ډېر کښته مصرف او نه تلفاتو په دی کار سره موفق شي او هم يې مخ نيوی کولای شي، خو دا چې افغانستان ته راځي او بيا دلته د وينو په تويولو دا کار ترسره کوي څه مانا لري؟ والله تعالی اعلم.

دلته دا مهمه نده چې دا کار څوک کوي، څوک يې گټه وړي، څوک ورباندې ځور يږي او څوک ورباندې مړيږي او پرسيرې. مهمه داده چې که دا اټکل سم وځي چې ملگري ملتونه نه غواړي چې دا کښت دی ختم شي، دننه او بهر لوی لاسونه او حکومتونه په دی کې

هغو د تدبير سرچپه نتيجه او د الله د تقدير فيصله وه، خو په شروع کې هر څه په يوه تدبير سره پلان شوي او بيا مخته تللي.

لومړۍ زما په ټوله څېړنه کې د اسلام او کلتور ټکي هرځای کارول شوي، په ډيرو علتونو کې له هغو سره ربط ورکول شوي دا ځکه چې هره اسلامي ټولنه په ځانگړي توگه په افغاني ټولنه کې دا تر ټولو يو مهم او بنسټيز اهميت دی، نوځکه چې په هغه سره ټينگار تر هرڅه ډير په کار دی زما اوس هم فکر او نظر دادی: کومو افغانانو چې د رهبرۍ دعوه کړي يا ورته د چارو واگي ور سپارل شويدي يايي تر شا د ملاتړي په توگه همکاري کوي د افغانستان د حل يا مشکل له اصل نه پر بل لور روان دی. هغه څه چې افغانان يې غواړي او افغانان پري اعتماد کوي افغانستان په جوړېږي اويا د افغانستان د ستونزو لپاره د حل لاره اواره وي شاته غورځولي. په هغه څه کې خپله گټه لټوي چې له هغه علت نه څو ځله خراب شويدي، هغه چا ته دوست وايې چې

د سرماغزه يې تري کښلي، هغه چاته يې د خپل زړه بوخچه پرانيستي چې وړاندي دهغه د زړه رگونه ور پريکړي، هغه چاته يې زړه ورنژدې کړي چې د قتل خنجر يې د هغه زړه د راکښلو لپاره له پولادوڅخه جوړ کړي، له هغه چا څخه يې د وطن د جوړيدلو هيله اوغوښته کړي چې په توپونو يې ورته وران کړي دی، خو بيا هم دغه کسان لاتراوسه په خپلو سرچپه کړو نه پوهيږي او نه ورباندې پوهيدلای شي، په دې تمه چې له هغو څخه مثبتې نتيجه لاس ته راوړي. بالعکس په رواني او روحي امراضو اخته شول، بيا هم د يوه احساس په رهبري کې د زړه بداوي بيلگې ډيري ليدل کيږي.

بیرته به د څيړني پايلي ته ورشو، زما نظر دادی چې افغانستان يوازي د افغانانو په زيار او پوره اخلاص جوړيدلای شي. د حل لپاره

په دغه شربلو سره کيدلای شي په نوره څيړنه او بشپړتيا سره ترې کوچ وایستل شي، خو دقت او حوصله او بې تبعيضة او تعصبه مطالعه او څيړنه به نوره ښه نتيجه ولري، په لوړه سرسري څيړنه کې ما په پنځو علتونو او يا پنځو اصولو کې ډير علتونه څيړلي که په ښه څيړتيا ورته د بل ښه مجرب عالم په هڅو کې نيمگرتيا په گوته شي، يا ورسره نور علتونه او يا د نورو علتونو اصلونه په فهم کې راولي، ورسره ضميمه کړای شي او نيمگرتيا يې په دقت سره بشپړه کړای شي زه باور لرم چې د يو اصل پر بنا به تري گټه واخستل شي.

زموږ گران، ښکلي او لرغوني هيواد په پرله پسي ناوړين کې راگير شويدي لاتر اوسه هم د نورو ويرونو او کړاوونو بلاگانو خولي وازي نيوليدي. تر ډيره پوري گټه تري بل اخلي او په اور کې موږ او زموږ هيواد سوخي. په نړيواله کچه مو اعتبار کميږي، اقتصاد مو کمزوری کيږي او بيا له منځه ځي، بې علمي او بې کسبي رايکښي جري تينگوي، د نړۍ په تيره د گاونډيو هيوادونو له سيالۍ نه شاته پاتېږو، په غربت، هجرت او فقر کې به نور هم تر ډيره پاتې يو، په دغه وره ډالۍ کې زه زما د تجربې په زيربنده فکر او د تيرو تيارو او د ژونديو د قبرونو په دوران کې هغو ډيرو نيمگرتياوو ته څير شوي يم، د فکر آس مي ورباندي ځغلولی دی، دماغ مي ښه ورباندي ستومانه کړيدی، خو هغه څه ته مي تلوسه کوله چې د اسلامي عنعناتو او ملي کلتور په رڼا کې رامنځ ته شي د هغه څه په وړاندي استقامت او مبارزه وسي چې زموږ هيواد، د هيوادوالو له لاسه د ډيري بيخايه خوشباوري له کبله د پرديو په مستقيمې مداخله د هغو د شومو او ناولو اهدافو قرباني شوي؛ لاتراوسه ورپسي قرباني کيږي، دا چې څوک بريالي شوي يا څوک شاته تللي او يا هغوی خپله په هغه اور کې سوي دا د

کول شي، ځکه د دين او وطن پر سر معامله د هيچا حق نه دی، زما نظر او ادراک دادی چې د بهرنيو قوتونو استمرار يا ډير پاته کيدل که څه هم د څو محدود اشخاصو د کنټرول ساتلو په نامه وي د افغانستان د ځمکنۍ بشپړتيا لپاره يوه لويه او خطرناکه پايله لري. د دې استمرار په نتيجه کې به داسې ستونزي راوختوي چې بيا به يې جبران ناشونی وي.

دلته يوه توصيه ليکم او دا چاته د عار او عيب او پيغور ورکولو خبره نده. که د طالبانو د واکمنۍ په وخت کې چې هم افغانان او هم مسلمانان وه دومره تحمل شوی وای لکه اوس چې له امريکايانو، برتانويانو او نوري کفري کړيو سره چې نه مو په دين مذهب، کلتور او ملت راسره شريکان دي، نه مو د ژبي او سيمي مشترکات سته، نه خدای او د هغه رسول د دوی دغه تقرب ته اجازه ورکوي، نو ولي به د داسې ستونزو سره مل کيدلای، ولي به مو د ورور په مقابل کې د پرديو د ناولو مفکورو تگلاره تعقيبولای، ولي به مو پر افغاني او اسلامي وقار گوزارونه کيدلای، که تر طالبانو وړاندي د رباني صاحب د حکومت په وړاندې بيا هم د تحمل لاره تعقيب شوې وای زيات نه دومره تحمل چې دا اوس له يوه سرتمبه مغرور امريکايي سره کيږي، زه په دې باوريم چې هيڅ به پيښه شوي نه وای، زه بيا هم پر دې خبره ټينگار کوم چې د بهرنيو قوتونو قرباني که د پيسو ده که د سرونو ده د افغانستان او افغانانو لپاره نه ده، هر څوک چې وي او

د هر دين سره چې تړاو ولري د افغانانو د يو کولو او اتحاد لپاره هڅه نه کوي بلکې پر عکس خپلې منافع د مسلمانانو او افغانانو په بې اتفاقي او توپيرونو کې لټوي. په ټوله نړۍ کې د مسلمانو له همدی

به يې له هغو موثرو اصولو کار اخستل کيږي چې اسلامي او افغاني صبغه ولري. د تعصب مخه به په ډيره زيرکتيا سره نيول کيږي، له زغم او تحمل څخه به کار اخستل کيږي، د افغانستان پر اصل او د افغان پر وجود به اعتماد کيږي، بهرنی فکر او د هغو مداخلي ته به نه ځای او نه اهميت ورکول کيږي، که څه هم تر ډيره دلته د بهرنی مداخلې قوت موثر بنکاري او ځيني افغانان په دې عقیده لري چې بيله بهرنی تاثیر به د افغانانو شتون پياوړی بنسټ ونه لري او يا به تري گټه وانه خستل شي، خو زه په دې عقیده يم چې د افغانستان په مستقره پرېکړه او جرگه کې د بهرنيو شتون د هغو د منافعو نماينده گي کوي، افغاني ستونزو ته د افغاني وقار کلتور او مذهب په رڼا کې

د لاري د موندلو لپاره خنډ گرځي. د افغانستان هغو ستونزو ته چې د داخلي مسئلې په توگه د افغانانو تر منځ وجود لري او بهرنيان تري د ځانونو لپاره استفاده کوي، د سپين ږيرو، علمای کرامو، روحانيونو او منورينو په ملگرتيا د حل لاره پيدا کيدلای شي چې د خير او مصلحت لپاره پر ټولو ابعادو څيړنه وکړي، ټولو خواوو ته په افغاني دود قناعت ورکړي او يوه معقوله او مقبوله فيصله وکړي.

موږ دا منو چې دلته همدا اوس د بهرنيو هيوادونو او بهرنيو قوتونو مفکوري له نظره نشي غورځيدلای، ځکه چې هغوی اوس په صحنه کې په اوتوماتيک ډول مطرح دي. که څه هم دوی زموږ د هيواد لپاره د زهر او د ساري امراضو مثال لري، خو بيا هم يو ډول قناعت ورکول پکار دي ترڅو د هغوی شر دفع سي خو داسې نه چې هر څه چې هغوی غواړي بايد ومنل شي او هر څه يې پلي کړای شي، بلکې بايد تر اسلامي او ملي منافعو ورته په هيڅ شکل ترجيح ورته

راتلونکي په فکر کې شوه، د سياسي وړتيا لپاره يې بهرنيو مرستندويو ته نور هم د سوال لاسونه وړاندې کړه، د جهاد له بري او کابل ته د ننوتو سره سم په خپلو کې اړم شول او هغه څه يې وکړه چې بايد نه يې وای کړي. هغوی د دې لپاره چې خپلو ورونيو افغانانو ته چې همسنګري، هم مذهبي، هېوادوال او هم هدفه ملګري يې وه ماته ورکړي، هغه چاته د مرستي او کمک لاس وغځاوه چې تردې مهاله يې دښمن، په دين او ملت يې پردی وو، ان تردې چې د خپل مقام او قدرت د ساتلو لپاره يې د امير عبدالرحمن په څير د وطن ټوټه کيدل هم پر ځان منلي وه.

دلته به له چا سره سوال پيداشي چې هغه ګوندونه او اوسني يا راتلونکي سياسي ګوندونه به ډير توپير ولري ځکه چې پخوانيو ګوندونو مسلح کسان او نظامي قوتونه درلودل اوسنی ګوندونه بيا ډيوازي پر بنسټ او رقابت ولاړ دي؟ د هغوی په ځواب کې زه ابعاد نه څيرم خو دومره ويلای شم چې ماته د اختلاف تر ټکو د اتفاق ټکي ډير مهم دي، اتفاق مود جوړولای شي خو نفاق موله وطنه ورکوي.

دويم په بهرنيو هيوادونو کې چې کومي پارټۍ پر پرمختللو ايډيالوجيو اتکا لري هغوی د خپل استقلال، بهبود او پرمختګ لپاره کار کوونکي دي. هغوی د مادياتوله کبله کافي امکانات لري. هغوی د خپلو خلکو په مالي مرسته خپلو پارټيو ته وده ورکوي. خارجي مادياتو ته سترګي نه کړوې، مګر په اوسني حالت کې چې په افغانستان کې څومره سياسي قوتونه ډيروالي پيدا کوي هم دومره بهرنی لاسونه هيواد ته ننباسي، هم دومره بهرنی ايډيالوژۍ په هيواد راننځي، هم دومره د نفاق جرړي پياوړي کيږي، ځکه چې د سياسي پارټيو مالي لګښت له داخلي منابعو څخه نه تمويليږي، بهرنی پانګه يامرسته کله هم وړيا اوبې مقصده نه وي. دا طبعي

بې اتفاقی نه خوند اخلي، يوله بله يې سره جنګوي، يو په بل يې سره وژني او نور پکښي د دښمنۍ او تعصب ريښي او جرړې غځوي.

دلته د غربيانو د سياسي جالونه او هغه مخفي او پټ رازونه په ګوته کوم چې دافغانانو د کمزورۍ او ناسۍ لپاره ورباندې کار شوی او کار کيږي. هغه د غربيانو پوځ پلان په اسلامي نړۍ کې په مختلفو نومونو د ډيرو ټوليو او ګوندونو جوړول دي، د ډيرو ګوندونو او شوراګانو جوړېدل څه فايده لري؟ هغه دا چې په هر لور او هره سيمه کې مختلف احزاب او ګوندونه له مختلفو افکارو سره کار وکړي کوچنۍ ډلې او ګوندونه په خپلو کې سره اړم او مختلف اوسي،

د خپلو منافعو يا برياليتوب په لټه کې شي، يو بل ته د ماتې ورکولو تکل وکړي له همدې کبله د بهرنيو مدارکو څخه د پيسو او کمک غوښتنه کوي، د فقري لاس د مادياتو د لاسته راوړلو په خاطر د خپل ورور سره په مقابله کې پرديو ته اوږد ساتي، څو په داخل کې د خپلو ورونيو په وړاندې رقابت ته دوام ورکړي، مګر په داسې احتياج سره مجبورا هغه څه ومني او د هغه چا ومني چې ورته پيسې ورکوي. د همدې مرستي په بدل کې د دوی فکر ته وده ورکړي، دلته د سوال او جواب ډير مشکل نشته خو موږ بايد له داسې حالت نه تجربه واخلو او تيري نيمګړتياوي جبران کړو. دانه چې د خپلو خطاګانو تسلسل وساتو، موږ د دې تسلسل ژوندي شاهدان يو د مقدس جهاد وخت مو تراوسه بڼه په ياد دي داچې د جهاد په وخت کې په پاکستان او ايران کې څه له پاسه ۱۴ ګوندونو او افغاني تنظيمونو فعاليت کاوه، بڼه وده يې وکړه او سياسي مشرانو يې له يوه او بل سره نژدې اړيکي درلودې، له بده مرغه کوم چا چې د جهاد د پيروي نه وړاندې د قدرت د نيولو لپاره د جهاد واګي ټينګې کړي هغوی د

هيوادونو کې نه غواړي او که ښي او مثبتې پايلې و نه لري نو بيا يې دلته په ډيريدلو کې څه مطلب دی؟

څلورم: د رقابت خبره ده. دا مهمه ده چې د ځينو پارټيو په منځ کې که رقابت نوي بيا به مطلقه ديکتاتورې خپريږي. د پرمختگ مخه به نيول کېږي، دواکمنانو عیبونه به پټ پاته کېږي مگر د رقابت مانا بايد دانه سي چې بايد سل يوسل او شل گوندونه جوړسي دا گوندونه چې نه د ځانونو واک ولري او نه د دفترونو کرايه د گوند مشر په ځان پوري حيران او خلگ په ده پوري حيران وي. په هغه صورت کې چې د خارجيانو ماغزه نورمال نه وي بيا خو نور هم کار خرابيږي پاته د رقابت خبره سوه رقابت په دوو او درو تر پنځو گوندونو پوري په وجود راتللاي شي تر دي زيات هسې د گډوډيو لامل گرځي او بس.

دلته بايد په ډير غوراو فکر سره وگورو چې په اوسنيو شرايطو کې چې خلک د لورې فقر او بې امنيتي سره لاس او گريوان دي دې احزابو ډير والی د دغه ځپلي هيواد لپاره د ژور نفاق زنگ دی. د دې ډيروالي په نتيجه کې به ملت پر څو توکميزو برخو ويشل کېږي او دښمن چې اساسي، بنيادی او تاريخي دښمن دی، د ټولو جرياناتو په صحنه کې واکمن او حاضر دی او عميق فعاليت لري تري خوند او گټه اخلي. زه په دې باوريم چې افغانستان په اوسنيو شرايطو او په نژدې راتلونکي کې هيڅ د دې جوگه نه دی او نه کيدلای شي چې په داسې يوه چوکاټ کې عمل وکړي او ځانونه دي يو په بل کې مدغم کړي چې ټولواک دې قانوني کړل شي، دلته د خنډ په توگه دوه عمده علتونه پروسه ډب کولای شي، لومړي دا چې د افغانستان تاريخ د زور واکي په حاکميت کې ځوان شوي او د هغه فکر سره يې وگړو وده کړي ده، که څه هم د خلکو د پوره خوښي واکمني د خلکو لخوا نه ده حاکمه شوي او له دغه فکر سره د خلکو اشنايي نه ده پيدا

خبره ده چې کومه پارټي د چاله خواتمويليږي د هغو له اغېزي څخه به برخمنه وي.

يوه بله مهمه خبره چې سياسي احزاب ورباندې تقويه کېږي داده چې په نورو هيوادونو کې اکثره وگړي د زړه له کومې دا غواړي چې خپلو سياسي گوندونو ته پانگه ورکړي. د دې امکانات لري چې خپله ډله غښتلي کړي، مگر له بده مرغه په افغانستان کې تر ورکړه د راکړه اصطلاح ډيره دود ده، نو ځکه چې سياسي قوتونه يا پارټي خامخا بهرنيو پانگو ته سترگي کړه وي که په رشتياقياس وکړو نو نتيجه به يې پانگي ته وفاداره شي دا به يو مهلک مرض شي چې واکمن واک ته په رسيدوسره پر خپلو وعدو وفانسې کولای.

دريم: که موږ هغو هيوادونو ته ځير شو چې اوس په افغانستان کې د احزابو پر ډير والي تينگار کوي او يا دغي روانې پروسې ته په جدي توگه وډه ورکوي، د هغو په خپلو هېوادو کې دومره احزاب ولي نشته، د مثال په توگه په امريکا کې يوازي مطرحي پارټي دوی دي چې سم فعاليت کوي، جمهوري غوښتونکي، (ريپبليک گوند) او ليبرال پارټي. (دموکرات گوند) دی. د دغو دوو پارټيو په منځ کې هميشه رقابت روان دی. د امريکا واکمني اداري ډير زيات کوشش کوي چې نوري مطرحي پارټي جوړې نشي دا ځکه چې په ملت کې د انشعاب او ډيرو اختلافاتو سبب گرځي. همدارنگه کاناډا، استراليا، برتانيه، جرمني، فرانسه او نور هيوادونه چې ډيري کمي او محدودې مطرحي پارټي او احزاب لري، دا چې د هغو ځمکني مساحتونه او نفوس تر افغانستان څو چنده ډيرهم دي په لږو احزابو کفايت کوي، مگر موږ په کوچني کور کې چې د امکاناتو کچه يې صفرده سل تر دوه سوه پارټي غواړي او لا پسي ډيريدل د څه مطلب لپاره دي؟ که دا کار گټه او ښه پايلې ولري سوال دادی چې ولي يې دوی پخپلو

زيريدلي او يا ورته بهرنيو د بنمنانو فعاليت كړي ترخوژمور له وينو خوندواخلي، زما په نظر بڼه به داوي چې د ټولو ناخوالو پيټي په خپلو اوږو بار كړو او بهرنيان كه لري دي او كه نژدې دي پره ونه گرځوو دا ځكه چې دا ټول مورې يو چې بهرنۍ لاس وهني او يرغل ته مو يا دعوت وركړي او يا مو ورته زمينه مساعده كړيده. مور د دي مسؤليت د همدې درانه مسؤليت د پورته كولو لپاره به د اښه فيصله نه وي چې ځان ته پخپله برائت وركړو.

ما تر خپله وس، توان او استعداد او تر خپل لنډ، تنگ ادراكه كوشش او هڅه كړې چې د دې ستونزو عوامل وڅيړم او پايلې يې په گوته كړم.

لكه څنگه چې مي په څيړنه كې پنځه اساسي او دوه عارضي مشكلات وڅيړل هغه راته په څيړلو دا نتيجه پلاس راكوي چې درشتيا د افغانستان لپاره په لنډ مهاله او اوږد مهاله توگه د ستونزو بررسي او د هغو وحل ته اړتيا لرو چې په سوله ييزه او امنيتي فضا كې

د ورورولۍ ژوند وكړو، دلته بايد ووايم چې د مشكلاتو حل اسانه او ساده كار نه دی چې په سادگۍ او اسانه ډول پري اقدام وشي، دا يوي اوږدې پروژې ته اړتيا لري چې تر امينو لاسونو لاندې پري كار وكړای شي، لكه څنگه چې دا مشكلات او ستونزي په تدريجي توگه زيريدلي او پيدا كړل شوي او بيا د پيچلتيا حد ته رسيدلي دي همداسې په تدريجي توگه حل كيدلي شي. په ځانگړي توگه بنسټونه او روزنه، قومي جوړښت، او ځيني نورې ستونزي هم تدريجي فكر، تحقيق او څيړني ته اړتيا لري داچې نورې ستونزي هم لويې ستونزي دي خو بيا هم د بنسټونو او روزني په نسبت لږ وخت ته اړتيا لري.

شوي، په دې صورت كې بيا دوه علتونه په گوتوكولاى سو اول دا چې د حاکمانو فكر د انحصار، جاه طلبۍ او حرص پر محور چورلي او په دې اعتماد ډير غټ كارونه صورت نيسي. دويم: ډېری افغانان په يوه مذهبي غوندې حاکميت سره لاري ته له سيخېدو پرته گرانه ده چې په سراسر يو غربي قانوني چوكاټ كې روان شي ځكه چې عمده علت د مذهبي او كلتوري عنعناتو سره ليوالتيا او په غربي قانون نه پوهيدل دي.

دويم علت: خپله پر هغه قانون د خلکو اعتراضات دي چې محتوا يې ډيرو وگړوته د قناعت وركولو جوگه نه وي داځكه چې دلته د الله الله او د هغه د دښمن خپلول پكې را نغښتي دي. ديتته اجتماع د نقيضينو وايي دا په خپل ذات كې محاله ده چې دواړه طرفه په يوه وخت كې خوښ او خوشحاله وساتل شي، نو مانا به يې داسې چې دوي هندوانې په يوه لاس كې نيول يا په پام كې نيولي دواړي گټي به له لاسه وركړي، نه به الله الله راضي كړي، نه به لويديځ باهدفه او مغرور ځواكونه راضي شي او نه به هم هيواد د بل په موټو جوړ شي، د خلکو لپاره به امنيت هم برقراره نه شي او همدا وژل، تړل او ايله كول به روان وي، ځكه چې دلته د خلکو د افكارو عقيدوي توپير وجود لري چې حل ته يې ډير دخيل اړخونه زړه نه شي بڼه كولاى.

دوهم: لكه څنگه چې ټول ملت او هيوادوال په دې كې شك نه ويني چې په هيواد كې ډيري ستونزي او مخالفتونه زاړه او نوي وجود لري او زموږ گران هيواد او وگړي د دې ستونزو او مخالفتونو قرباني دي، له همدې كبله څوك خپل خوږ ژوند له لاسه وركوي او څوك خوږ اولاد ورور پلار او بل قريب له لاسه وركوي. د چا پښي او لاسونه غوڅيږي څوك د پلرني ټاټوبي پرېښيدلو ته مجبورېږي، رشتيادا هغه وژونكې اودردونكې ناروغي ده چې يا خپله زموږ له لاسه

پاتي شي. په همدې توگه كيدلای شي د مخالفت ټول اړخونه قناعت حاصل كړي، له دې سره سره د پوره اعتماد فضا جوړه شي، مانا دا چې د ستونزي لپاره په اسلامي چوكاټ كې د علمای كرامو قومي مشرانو او ساداتو رول په درانه احترام په بشپړ ناپيلتوب ډير مهم دی. همدغه نسخه كيدلای شي د افغانانو د زخمونو او كړاونو دوا او د سيمې لپاره شفا وگرځي، كله چې موږ د جرگې خبره كوو له هغه سره جوخت د ناپيلتوب خبره كوو مطلب يې دادی چې افغاني كلتور او افغاني عنعناتو ته خامخا بايد د پرديو لاسونه ننه نه وځي، همدارنگه داسې مهمو نسخو ته د هغو نفوذ او رول لاره و نه مومي چې دهغه په نتيجه كې به د دغې نسخې مثبت اثر له منځه ولاړ شي له دې كبله به د افغانانو د گڼو ناروغيو لپاره دغه مجربه نسخه د هيوادوالو د بې اعتمادۍ په خاطر شنه شي، كيدای شي د ډيرو بهرنيو د بنسټيزو اهداف همدغه وي چې هر وخت جرگه جوړه يادوي او بيا ترې خپله گټه اخلي والله تعالى اعلم.

د افغانستان بهرني او كورني سياستونه بايد د اسلام په چوكاټ كې د اسلامي اساساتو او ملي غوښتنو په پوره نظر كې نيولو سره جوړ شي. د هغو اشخاصو چې مطلق د خپل مال، عزت، منصب، منطقي گټې ورته تر ټوله هيواد او هيوادوالو اولويت لري او ترجيح وركوي

د هغو نظرونه بايد مردود وبلل شي او د هغو موقت نفوذ د دې سبب ونه گرځي چې د ټولو هيوادوالو يا د اكثریت احساسات مجروح كړي، بهرني سياستونه چې تر ډيره يو قطبې اړخ لري پر دوستي او د بنسټيزو تعبير يې، ليدل كېږي چې تر ډيره پټ او په محدودو خلكو پورې تړلي دي چې د هغو روابطو او پلانونو غلاته ورته مثال لري كه څه هم په اصطلاح ملي منافع په نظر كې نيول شوي وي خو بيا هم

په هر صورت په افغانستان كې د اخوت او وحدت فضا رامنځ ته كيدل يوازي او يوازي په خالصه اسلامي مفكوره او افغاني طريقه باندې منځ ته راتلای شي، خو دا پكښې تر ټولو ضروري خبره ده چې صداقت علميت پوره پوهه او قوي تحمل موجود وي، دا ځكه چې اسلام يواځنی ماده ده چې د ټولو افغانانو تر منځ يې له توپيره، بې له شك او ترديدې د يقين ماده ده چې په ټول هيواد كې څوك پري اعتراض نه لري، بغاوت تري نه كوي، كه بالفرض د بهرنی لاسوهني په لمسونه زرو افغانانو كې يوهم پيدا كېږي نو هغه ته شاذ اونداد ويلاى شو چې په نه څه باندې شميرل كېږي، مانا دا چې د افغانستان د بنسټيز مشكل بيخ اېستل د توافق په ماده سره كېږي خو اسلام به د دې اجنډا په سر كې وي.

كله چې موږ د اسلام خبره كوو مانا دا چې د الله او د رسول الله ﷺ ټولو او امر و نه ځان تسليمول دی كه هر مسلمان د اسلام په دعوې كې صادق او ريښتونی وي نو له اسلام څخه بغاوت نه شي كولاى او نه يې كوي.

قومي سپين ږيري، د قوم علمای كرام، سادات او مخور خلك، علمي كدرونه په دې اړه ښه او مثبت رول ادا كولاى شي، ترڅو د اسلام تر مبارک عنوان لاندې صادقانه مذاكرې، ټولني او جرگې ته لاره ولټوي ترڅو د بې اتفاقي او وېش مخه ونیول شي او يوه اسلامي ټولنه رامنځته كړای شي.

لكه څنگه چې مو په څيړنه كې د كلتور يادونه كړي دا ضروري ده چې د ټول افغان ملت كلتور چې له اسلامي قوانينو سره ټكر ونه لري پوره په نظر كې ونیول شي ترڅو د يوه پلوه د خلكو احساسات زخمي نه شي، او له بل پلوه هره افغاني ټولنه اسلامي كلتوري صبغه ولري، له شك او ترديد پرته له بهرني سازش او نفوذ څخه ځانگړي سالمه

بنوونځيو او مدرسو کې پر ديني او مذهبي روحيه سمبال د لايقو استاذانو شتون، هر طالب ته په مساوي توگه د لياقت او استعداد په پام کې نيولو سره امتياز، درجه او داسې نور، په نصاب کې د مذهبي کتابونو داخليدل او هغو ته پوره پاملرنه کول، د مکاتبو او مدرسو د استاذانو او شاگردانو په منځ کې انجمنونه او گډ مجلسونه جوړول، هغو ته مساوي امتيازات، ډالۍ او جايزي ورکول ترڅو د زړو په نژدې کولو سره د هغو د ذهنونو د شکونو او تهمتونو لريوالي راشي له يو او بل سره يې مينه او محبت پيدا شي. په هېواد کې دننه د لايقو او بنو استاذانو چې د عالي تحصيلاتو درلودونکي ماهر او ځيرک اشخاص وي، همدا سې د هغو د تجربو لپاره تجهيزات چې په عملي ډول د ساينس او تکنالوجۍ په اړه کمک کوي تمرکز وشي، ترڅو د نوو شاگردانو لپاره په خپل هېواد کې د زده کړي زمينه برابره شي او کوشش وشي چې له بهرنيو مفکورو او دسيسو څخه د زده کوونکو دماغونه وژغورل شي، په مکاتبو او مدارسو کې د زده کړي په ټولو درسونو کې اړينو مضامينو ته وخت ځانگړی شي، همدارنگه په مکاتبو او مدرسو کې په اسلامي عنعناتو افغاني فرهنگ باندې زده کوونکي مکلف شي خو لږ تر لږه استاذان بايد دا عمل پلي کړي. د هغه په اهميت باندې بايد شاگردان ښه پوه کړي، په اوونۍ، مياشت او کال کې بايد حداقل يو ځلي د مدرسو او مکاتبو د زده کوونکو په منځ کې د ازمويني مسابقات تر سره شي، همدارنگه د دې پر ځای چې زده کوونکي بهر ته د روزني لپاره وليږدول شي دننه استاذان راوستل شي ترڅو زده کوونکي د خپل مذهب او کلتور په غيږ کې ستر او وروزل شي، چې په دې کار سره کيدای شي فاصله نوره هم ليري شي، په دې سره به هماهنگي او اتفاق هم راشي ټول زده کوونکي بايد د نورو مختلفو مضامينو لکه مذهب، ساينس،

د پر منفي اړخونو ته پام نه وي شوي اړينه ده چې د اسلامي چوکاټ په غلبېل کې چاڼ او صاف شي او د اسلام تاييد ترلاسه کړي، همدارنگه د اتفاق او اختلاف اړخونه يې ښه وڅيرل شي. د پرديو هيوادونو له يرغل او يرغمل کيدو، همداسې د هغو له تاثير څخه محفوظ او وژغورل شي ترڅو د خلکو د رضامندی سبب وگرځي. د هغو د اعتماد پوره حفاظت وشي، ديني او عصري ښوونه او روزنه په متوازنه توگه او پوره پاملرنه پرمخ ولاړه شي. د هر وخت حکومتي واکدار بايد د دواړو سيکتورونو اهميت له نظره ونه غورځوي. د مدرسې او مکتب په پياوړتيا کې جدې پام لرنه وکړي ترڅو ټول هيواد له دې لوی نعمت څخه پوره برخمن شي.

که څه هم دا ښکاره خبره ده چې د نړۍ د ډيرغيراسلامي هيوادونه له بنوونځيو سره خپله بې حده او ډيره لوالتيا ښيي، په ځانگړي توگه د ښځو په تعليم او تربيه او د هغو په روزنه کې ډير جدت لري، مگر دا خبره هم ډيره اړينه ده چې زموږ جامعه تر ټولو وړاندي مذهبي اسلامي پوهي تعليم او تربيه ته اړتيا لري، ټولي کورنۍ ټول قومونه له دې زده کړي سره خپله ليوالتيا ښيي او هم ورته اړتيا لري، دا غلطه خبره او احمقانه مفکوره ده چې يو افغان دې د خپلو هيوادوالو اړتيا او ليوالتيا په يو اړخيزه توگه له نظره وغورځوي او بهرنۍ ايډيالوژۍ او ليوالتيا ته دى ښه راغلاست ووايي. د هر حکومت لپاره په اسلامي جامعه کې اړينه او ضروري ده چې دواړو ادارو ته په نه تبعيض سره پاملرنه وکړي. يوه هم له نظره ونه غورځوي په بهبود کې يې مرسته او کومک وکړي. د فارغينو لپاره يې په احترام سره د هغو د برخليک په اړه اقدام وکړي، هغه بېلتون ته ډيره پاملرنه وشي چې د ډير وخت په تيريدو سره د کرکي، نفرت، نفاق او بالاخره د نورو بدمرغيو او بدبختيو سبب گرځيدلي يا گرځي، چې په

د تاريako او چرسو كښت جغرافيايي ارزښت ته ورته ستونزه ده چې زموږ د ځانځانۍ، بې اعتمادۍ او نفاق نه رېښه اخلي ځانگړي بانډونه تشكيلوي، د افغانستان دښمنان ترې ناوړه گټه اخلي. مخدره مواد بندول يوه داسې قوت ته اړتيا لري چې ملت ورسره په صادقانه توگه همغږی وي او په غم كې يې ځان شريك وېولي. بدنامي

د ځان بدنامي او گټه يې د ځان گټه او تاوان يې د ځان تاوان او بری يې د ځان بری وېولي، نه په زور او قوت، نه په مرگ او بند سره ددې كار مخه نيول كېږي، لنډه دا چې دافغانستان د وحدت لپاره د افغانانو جرگه په كار ده. د جرگې لپاره اسلامي چوكاټ او په نهايي ډول ناپېلتوب په كار دی. د ناپېلتوب او اسلامي چوكاټ د پوهولو لپاره، علمای كرام، سادات، محترم شخصيتونه، قومي مشران او زښتوني صدقات او زړه سوري په كار دي، خو يوشمې چې تر هر څه مهم دی هغه دادی چې د جرگو مرگو ابتكار بايد د افغانانو په خپل لاس وي او پخپل كور كې يې له خپل مذهب او عنعناتو سره سمه جوړه كړي چې د داسې حرکت تر شا ټولنه په ټينگه ودرېږي چې په مستقوله توگه د دين، وطن او ملت سره مخلص وي. دغه لرغونۍ اسلامي هيواد نه په بهرنيو قوتونو، نه په بهرنيو زهرجنو افكارو، نه په غربي فاحشه ډموكراسي او كمونستي نظامونو او نه په خونړيو جنگونو، وژلو، نيولو سره جوړېږي ترڅو د هر ملت په ځانگړنه حل و نه موندل شي، زموږ د هيواد ځانگړتيا د جرگو اسلامي او قومي عنعناتو، د استقلال او خپلواكۍ غرور، پر علمای كرامو ساداتو مشرانو باندې نيك گومان او غوږ ورته نيول، د مشرانو احترام، د هغو په وينا عمل كول، خو دا ټول په اسلامي چوكاټ كې، په افغاني ابتكار پوري اړه لري ترڅو هيواد وال ورباندې اعتماد او باور وكړي.

سياست، اقتصاد تاريخ، جغرافيه او نورو علمونو په اهميت پوره پوی شي، ترڅو په خپلو كې د مختلفو نظرونو درناوي وكړي، جغرافيايي ستونزي چې د ډيورند د كرښي سره يې هم اړين توب ليدل كېږي په ستراتيژيكي ډول دگاونډيو هيوادونو او ليري پټو د زير ځواك هيوادونه چې د خپلو گټو يا ارزښتونو په پام كې نيولو سره زموږ هيواد ته لاسونه راغځوي تر ډيره زموږ د هيواد په مثبته پاليسي او ټينگ وحدت پورې اړه لري، كه موږ د دوستۍ او دښمنۍ يو اړخيزه پاليسي ولرو څپاندوهلي ټولنه او جامعه مو په خپل كور او دباندي منطقه كې پراگنده اوسي نو دې ته به ښه زمينه مساعده شي چې هر بهرنی دښمن له همدغه حالته بده استفاده وكړي، چې څه يې زړه غواړي هغه راباندې وكړي، وينه به مو وړيا وي، قدر به مو كم او قوت به مو پر نه څه شمار وي، غم به مو د بل لپاره خوشحالي وي. په شكايت او ژباړن پوري به مو خلك خاندې، دژوند په برخليک اوسرنوشت به مو دښمنان د دوستۍ او دښمنۍ په نامه په ډېره اسانۍ سره لوبې كوي، وروڼه او خویندې به مو د خير لاس دوست او دښمن ته ورغځوي، څوك به مو وژني، څوك به مو پلورې، څوك به مو د خپل ناروا هدف لپاره په تورو جيلونو كې بې تحقيقاته او محكمې غورځوي په يوه او بل نامه سره به چې څه يې زړه غواړي هغه راسره كوي. د ډيره وهمه او ويري به څوك د بېگناه خلكو شفاعت هم نه سي كولاى.

جغرافيا يې ستونزه زما په اند تر هغه وخته نه شي حل كيدلاى ترڅو زموږ پاشلی رڼغ يو نه شي او خپل مينځي اختلافات او ځان ځاني مو په يوه مخلصه او يوه ښه ټولنه بدله نه شي ځكه چې دادومره ستونزه ده چې يوه قوم او ټبرته يې نسبت نه سي كيدلاى او نه دخاصي منطقي سره تړاو لري. دا تر ټولني او ټبرونو پوري تړاو نيسي.

شعر

دبښمن و خوړل بانډونه د نفاق
 د غليم په وړاندې سم درېدای نه سی
 د لیوانو و منگولو ته به لویږي
 د حرم مال او عفت ساتلای نه سی
 سیال به نوي د سیالانو په ټولۍ کې
 د پنا د بښتونه خوري هډوکي واړه
 درنده د ښکار په نخښه هغه گوري
 د کتاب ټول حقوق له خپروندويي ټولنی سره خوندي دي
 دبښمنان به یې په هر تصمیم خبریږي
 په حاصل به یې ودان کورونه نه سی
 ملتونه به یې ورک سي په نړۍ کې
 بي ذلته به نور هیڅ گټلای نه سی
 وچ لاندې به یې د اوږ په مخ لوگی سی
 مزه نه کوي که هر څومره رنگین سی
 نتیجه د اثبات نه لري هیڅکله
 ضعیف هر کله د هغه چا خادم دی
 وړان و بجا وې تل کورونه د نفاق
 ډلۍ سولۍ مات فوجونه د نفاق
 جدا سوي شاذ پر کونه د نفاق
 سوږي سوږي دیوالونه د نفاق
 چې پرانیستي وي ډیر ورونه د نفاق
 لار چې واخلي کاروانونه د نفاق
 لټوي چې پټ رغونه د نفاق
 په سیلۍ چې سي باغونه د نفاق
 وروسته پاته هیوادونه د نفاق
 څوک چې پور ته کې سوالونه د نفاق
 چې تعقیب کې څوک جنگونه د نفاق
 مجلسونه، محفلونه د نفاق
 که مطبوظ هم وي فکرونه د نفاق
 ماتوي چې زنجیرونه د نفاق

الله پاک دې وکړي چې زما دغه نیمگړې لیکنه ستاسې درنو
 لوستونکو وروڼو او خویندو د توجه وړ وگرځي ستاسو د دعا په هیله
 والسلام.

لوی څښتن فرمایي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ
 مِنكُمْ ۗ فَإِن تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ
 بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ [النساء: ۵۹]

ژباړه: ای مومنانو! د الله حکم او د رسول حکم او د خپلو چارواکو
 حکم ومني، که مو په څه کې شخړه سره راغله، نو الله او رسول ته یې
 وروگرځوي، که (رشتیا) تاسې پر الله او د آخرت پر ورځ ایمان لرئ. دا
 غوره او په انجام کې ډېره بڼه ده.

د کتاب ټول حقوق له خپروندويي ټولنی سره خوندي دي

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**